

ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด
กรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2562
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Political refugees and survival strategies: Case study of Thai political refugees in
France

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration in Public Administration

Department of Public Administration

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์	ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดกรณีศึกษา
	คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส
โดย	นายพร้อมพงษ์ วงศ์ราษฎร์
สาขาวิชา	รัฐประศาสนศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปกรณ์ ศิริประกอบ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทิตพย์ จิตสว่าง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พร้อมพงษ์ วงศ์ราษฎร์ : ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดกรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส. (Political refugees and survival strategies: Case study of Thai political refugees in France) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ธนพันธ์ โล่ประกอบทรัพย์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่ออธิบายที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และ 2) เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัยการได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure in-depth interview) โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส และองค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่มผู้ลี้ภัยดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาจากการรัฐประหารยึดอำนาจ โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) เมื่อปี 2557 ซึ่งกลุ่มผู้ลี้ภัยเหล่านี้ถูกออกหมายจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. และหมายจับข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (กฎหมายอาญา มาตรา 112) การดำเนินนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีลักษณะทิศทางแบบแนวตั้งจากชนชั้นปกครองมาสู่ประชาชน ประชาชนที่มีความเห็นต่างจึงมีความกังวลถึงความไม่ปลอดภัยจึงต้องลี้ภัยเพื่อเอาตัวรอด กลุ่มตัวอย่างได้ใช้กระบวนการลี้ภัยหรือช่องทางหลบหนีในลักษณะแบบไม่เป็นทางการจากประเทศต้นทาง โดยใช้เส้นทางธรรมชาติเพื่อเข้าสู่ประเทศปลายทาง และมีบางกลุ่มตัวอย่างใช้การเดินทางโดยเครื่องบินเพื่อเข้าสู่ประเทศปลายทางในฐานะนักท่องเที่ยว การดำรงชีวิตเมื่อเป็นผู้ลี้ภัยมีการใช้ชีวิตที่ยากลำบากตามสภาพของประเทศที่ได้เดินทางไป กลุ่มตัวอย่างได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนในการดำเนินการประสานงานกับประเทศปลายทางและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการออกเอกสารสำคัญ สนับสนุนตัวเครื่องบินสำหรับการเดินทาง รวมทั้งดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการรับรองสถานะของการขอลี้ภัย สำหรับอุปสรรคและสิ่งที่ต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองนั้น กลุ่มตัวอย่างมีอุปสรรคในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมที่ต้องมีการปรับตัว และการลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยทั้งหมดสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผย

สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2562

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6180980924 : MAJOR PUBLIC ADMINISTRATION

KEYWORD: Political Refugees, Refugees, Survival Strategies, Policy Implementation

Phromphong Wongrat : Political refugees and survival strategies: Case study of Thai political refugees in France. Advisor: Assoc. Prof. Thanapan Laiprakobsup, Ph.D.

This research aims to 1) explain the causes of becoming political, conceptual, and ideological refugees 2) analyze survival strategies of political refugees in seeking shelter, acquiring aid, and coping with obstacles of living as a political refugee.

The study performed qualitative research using a semi-quantitative in-depth interview with a sample group of Thai political refugees living in France and non-governmental organizations (NGOs) that provided support and assistance to them. The Findings demonstrated that the cause of becoming political refugees of the sample group originated from the coup of the national council for peace and order (NCPO) in 2557 B.E.(2014) These refugees were issued arrest warrants for violating NCPO's order and lèse-majesté law (article 112 of the Thai Criminal Code). NCPO's policies had a top-down characteristic from the ruling class to the people making dissident citizens felt insecure and unsafe, so they had to flee for their safety. These refugees used an unofficial asylum process or escape paths through natural passages for crossing the border to the destinations, some of them arrived by plane as tourists. Living as political refugees had difficulties and challenges according to the nature of the destination countries. They received assistance from the NGOs in coordination with destination countries and concerning organizations to acquire crucial documents, provide airline tickets for traveling, and aid in other affairs concerning affirmation of refugee status. Obstacles and concerns of becoming political refugees of the sample group were language and cultural adaptation. All of the refugees stated that they can openly perform political activities while taking asylum in France.

Field of Study: Public Administration

Student's Signature

Academic Year: 2019

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง สำหรับ รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ ไส้ประกอบทรัพย์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่เปิดโอกาสให้ข้าพเจ้าได้ทำงานวิจัยในหัวข้อที่มีความสนใจต่อปัญหาสังคม รวมถึงให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการทำสารนิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์อย่างสม่ำเสมอ

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง สำหรับ รองศาสตราจารย์ ดร. ปกรณ์ ศิริประกอบ รองศาสตราจารย์ ดร. สุนนทิพย์ จิตสว่าง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ประธานและกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ได้สละเวลามาให้ความคิดเห็นและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาสารนิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ สำหรับกำลังใจและให้ความอิสระในการเลือกศึกษาตามสิ่งที่สนใจมาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน

และสุดท้ายสารนิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้ หากขาดความช่วยเหลือจาก อาจารย์จรรัล ดิษฐาอภิชัย ผู้เป็นเสาหลักที่พึ่ง ศาลาพักใจของผู้ลี้ภัยทางการเมือง สำหรับการติดต่อกับผู้ลี้ภัยทางการเมืองในประเทศฝรั่งเศส รวมทั้งขอขอบคุณผู้ลี้ภัยทางการเมืองทุกคนที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลสำคัญอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้ และหวังว่าวันหนึ่งแผ่นดินแม่ คงจะมีโอกาสต้อนรับพวกเขาอีกครั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พร้อมพงษ์ วงศ์ราษฎร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฌ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 คำถามการวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	3
บทที่ 2 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2.1 ความหมายของผู้ลี้ภัยตามกฎหมายระหว่างประเทศ.....	4
2.2 กระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ.....	6
2.3 บทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย.....	10
2.4 แนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights).....	13
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการน่านโยบายไปปฏิบัติ.....	16
2.6 แนวคิดและทฤษฎีการทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพ (Law of Migration).....	21
2.7 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง.....	23
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้ลี้ภัย.....	25

2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	28
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	30
3.1 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล.....	30
3.1.1 ผู้ลี้ภัยทางการเมือง.....	30
3.1.2 องค์การสนับสนุนการให้สถานะแก่ผู้ลี้ภัย (องค์กรพัฒนาเอกชน).....	31
3.2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา.....	32
3.3 ขั้นตอนการศึกษา.....	33
3.4 นิยามศัพท์.....	35
บทที่ 4 ที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด.....	36
4.1 จุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง.....	36
4.2 กระบวนการและความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย.....	39
4.3 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย.....	43
4.4 บทบาทขององค์กรเอกชนในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย.....	47
4.5 อุปสรรคและสิ่งที่ต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง.....	51
4.6 บทสรุป.....	55
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	58
5.1 บทสรุปที่มาของผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด.....	58
5.2 ข้อค้นพบและการออกแบบแนวนโยบายของรัฐ.....	60
5.3 ข้อเสนอสำหรับการวิจัยในอนาคต.....	64
บรรณานุกรม.....	66
ภาคผนวก.....	68
ประวัติผู้เขียน.....	70

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (สัมภาษณ์).....	31
ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อมูลองค์กรสนับสนุนการให้สถานะแก่ผู้ลี้ภัย (องค์กรพัฒนาเอกชน). 31	31
ตารางที่ 3 กระบวนการและความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย	42
ตารางที่ 4 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย.....	46
ตารางที่ 5 บทบาทความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน	50
ตารางที่ 6 บทสรุปที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด	57

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 แผนภาพกระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยของรัฐภาคีอนุสัญญาฯ.....	9
ภาพที่ 2 แสดงตัวแบบที่ยืดหลักเหตุผล	17
ภาพที่ 3 แสดงตัวแบบทางด้านการจัดการ	18
ภาพที่ 4 แสดงตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร.....	19
ภาพที่ 5 แสดงตัวแบบทางด้านการกระบวนการของระบบราชการ	19
ภาพที่ 6 แสดงตัวแบบทางด้านการเมือง.....	20
ภาพที่ 7 แสดงตัวแบบเชิงบูรณาการ.....	21
ภาพที่ 8 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	29

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ปัญหาผู้ลี้ภัยยังคงเป็นปัญหาที่มีความยืดเยื้อและยาวนานมาตั้งแต่อดีต ไม่ว่าจะยุคสมัยของโลกจะเปลี่ยนไปสักเพียงไร ปัญหาผู้ลี้ภัยก็ยังคงไม่หมดไปและยังคงมีอยู่ทั่วทุกมุมโลก การจัดการกับปัญหาดังกล่าวล้วนต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเพื่อหาทางออก สิ่งสำคัญที่สุดนั่นคือ สำนักของรัฐที่มีต่อปัญหาในเรื่องดังกล่าวรวมไปถึงความรับผิดชอบและแนวทางปฏิบัติในการจัดการเกี่ยวกับปัญหาผู้ลี้ภัยที่ถูกจัดทำโดยรัฐ รัฐควรจะต้องคำนึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับคำแนะนำของ UNHCR อันเป็นองค์กรที่มีความชำนาญเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยโดยเฉพาะเพื่อให้รัฐภาคีสามารถหาแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยที่ถูกต้องเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ลี้ภัย

ประเทศไทยไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติ ปี 2494 และไม่มีกฎหมายรับรองสถานภาพของผู้อพยพ และผู้แสวงหาลี้ภัย ดังนั้น ประเทศไทยจึงไม่ใช่สถานที่รองรับการลี้ภัยที่ปลอดภัยของผู้ลี้ภัย เพราะพวกเขาอาจมีสถานะเป็นผู้เข้าเมืองผิดกฎหมายที่ต้องถูกจับกุมและส่งกลับได้ แต่อย่างไรแล้วรัฐบาลไทยยังมีหน้าที่ที่ต้องเคารพหลักการไม่ผลักดันบุคคลสู่อันตราย (Non-Refoulement) ซึ่งบัญญัติไว้ในข้อที่ 33 ของอนุสัญญาว่าด้วยผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติ เพราะบทบัญญัตินี้มีสถานะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ¹ นอกจากนี้ประเทศไทยยังเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน และการกระทำอื่น ๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (CAT) ซึ่งในบทที่ 3 ข้อ 3 วรรคที่หนึ่ง บัญญัติว่า “รัฐภาคีต้องไม่ขับไล่ ส่งกลับ (ผลักดันกลับออกไป) หรือส่งบุคคลเป็นผู้ร้ายข้ามแดนไปยังอีกรัฐหนึ่ง เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นจะตกอยู่ภายใต้อันตรายที่จะถูกทรมาน”²

ตั้งแต่รัฐประหารปี 2557 เป็นต้นมา มีคนไทยไปลี้ภัยในต่างประเทศไม่ต่ำกว่า 100 คน ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา³ และหนึ่งในเป้าหมายของกลุ่มผู้ลี้ภัยเหล่านั้น คือ ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่ต้อนรับกลุ่มคนลี้ภัยดังกล่าว อย่างไรก็ตามชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้ลี้ภัยในต่างแดนไม่ใช่เรื่องพึงปรารถนามากนัก เพราะต้องเผชิญความแตกต่างทางภาษา สังคม วัฒนธรรม การเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเรียนรู้ และบทเรียนของบุคคลเหล่านี้สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับคนที่อาจจะต้องเผชิญปัญหาเหล่านี้ในอนาคตได้ อีกทั้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้และเกิดองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ

¹ กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม, สารະสำคัญอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี(CAT), (2561).

² Guy S Goodwin-Gill and Jane McAdam, *The refugee in international law* (Oxford University Press, 2007).

³ บีบีซีไทย, "ผู้ลี้ภัยทางการเมือง : คนเห็นต่างหรือพวกหนักแผ่นดิน," (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2563), 2562. https://www.bbc.com/thai/extra/Y0IB3TQXys/thai_exiles.

ต่อบุคคลเหล่านั้นบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนในการกำหนดทิศทางของนโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเหล่านี้ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่ออธิบายที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัยการได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

1.3 คำถามการวิจัย

ที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด เป็นอย่างไร ในประเด็นดังต่อไปนี้

1.3.1 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยในประเทศที่ลี้ภัย เป็นอย่างไร

1.3.2 การได้รับความช่วยเหลือทางการเงินและกระบวนการต่าง ๆ เป็นอย่างไร

1.3.3 อุปสรรคและสิ่งที่ต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง เป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศสใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอ้างอิงข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ (key informants) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure in-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิดที่เตรียมมาก่อนล่วงหน้าและลักษณะการสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติ และยังใช้การสังเกตการณ์เพื่อให้เห็นถึงปฏิกิริยาและท่าทางของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระหว่างกระบวนการสัมภาษณ์ นอกจากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ แล้ว ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งเอกสารด้านสิทธิมนุษยชน กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ของประเทศไทยและกฎหมายระหว่างประเทศ รวมทั้งศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องและมีความเชื่อมโยงเพื่อตอบคำถามของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยมีขอบเขตของการศึกษาดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ประชากรและพื้นที่ศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการทำความเข้าใจในเรื่องที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด ซึ่งรวมถึงวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือรวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง โดยเป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างคนไทยที่ไปลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส

1.4.2 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลของคนไทยที่ไปลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบัน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.5.1 เข้าใจถึงที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ของบุคคลเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง

1.5.2 เข้าใจถึงยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

1.5.3 ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยฉบับนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงนโยบายของประเทศในการกำหนดทิศทางนโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบุคคลเหล่านี้ เพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทที่เกิดขึ้นในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส” เป็นการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมิติในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเหลื่อมล้ำของบุคคลในการเป็นผู้ลี้ภัย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อให้การศึกษาที่ครอบคลุม ดังนี้

2.1 ความหมายของผู้ลี้ภัยตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ข้อ 1 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย (Convention Relating to the Status of Refugee) ประกอบกับข้อ 1 แห่งพิธีสารเลือกรับว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย (Optional Protocol Relating to the Status of Refugee) ซึ่งเป็นตราสารระหว่างประเทศหลักที่วางรากฐานด้านกฎหมายผู้ลี้ภัยในสังคมระหว่างประเทศ ได้ให้นิยามคำว่า “ผู้ลี้ภัย (refugee)” หมายถึง บุคคลที่อยู่ นอกอาณาเขต ประเทศแห่งสัญชาติของตนซึ่งมีความหวาดกลัวอันมีมูลว่าจะต้องถูกประหัตประหารด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ สมาชิกภาพในกลุ่มทางสังคม หรือความคิดเห็นทางการเมือง และไม่สามารถหรือไม่ยินยอมจะรับการคุ้มครองจากประเทศแห่งสัญชาติของตน ด้วยเหตุแห่งความหวาดกลัวนั้น และยังหมายความรวมถึง บุคคลไร้สัญชาติซึ่งอยู่นอกอาณาเขตประเทศแห่งถิ่นที่อยู่ประจำเดิมของตน และไม่สามารถหรือไม่ยินยอมจะรับการคุ้มครองจากประเทศดังกล่าวด้วยเหตุแห่งความหวาดกลัวในลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้ คำว่า “ประหัตประหาร (persecution)” แม้มิได้มีนิยามชัดเจนว่าหมายถึงอะไร แต่อาจสามารถตีความประกอบกับข้อ 33 ของอนุสัญญาฯ ซึ่งวางหลักเกี่ยวกับหลักการห้ามผลักดันกลับ (non-refoulement)⁴ หมายถึง อันตรายต่อชีวิตและเสรีภาพ (threat to life or freedom) และยังหมายรวมถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงได้ อย่างไรก็ตาม สถานภาพผู้ลี้ภัยจะไม่สามารถให้แก่บุคคลที่กระทำอาชญากรรมต่อสันติภาพ อาชญากรรมสงคราม อาชญากรรมต่อมนุษยชาติตามกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงไม่ให้แก่บุคคลที่กระทำความผิดร้ายแรงที่ไม่ใช่ความผิดทางการเมืองก่อนเข้าสู่ประเทศที่รับตนเป็นผู้ลี้ภัย หรือบุคคลที่กระทำการอันขัดต่อวัตถุประสงค์และหลักการของสหประชาชาติ

นอกจากตราสารข้างต้นแล้ว ตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนหลายฉบับ แม้จะไม่ได้ให้นิยามของผู้ลี้ภัยไว้โดยชัดแจ้ง แต่ก็ยังมีการกล่าวถึงสิทธิของผู้ลี้ภัยบางประการเป็นการเฉพาะเจาะจง เช่น ข้อ 22 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Right of Child) ซึ่งกำหนดให้เด็กที่ได้รับสถานะเป็นผู้ลี้ภัยหรือร้องขอสถานะผู้ลี้ภัยได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมตามที่กำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและตราสารระหว่าง

⁴ Bhupinder Singh Chimni, *International refugee law: A reader* (SAGE Publications Pvt. Limited, 2000).

ประเทศอื่น หรือข้อ 3 ของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ซึ่งเน้นย้ำหลักการเกี่ยวกับการห้ามผลักดันกลับในบริบทของกรณีที่ถูกผลักดันกลับอาจถูกทรมานได้ อีกทั้งตราสารระหว่างประเทศบางฉบับก็อาจให้ความคุ้มครองครอบคลุมถึงผู้ลี้ภัย เช่น อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination) เป็นต้น

นอกจากนี้ ตราสารระหว่างประเทศบางฉบับอาจมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ลี้ภัย เช่น อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการลดความไร้สัญชาติ (UN Convention on the Reduction of Statelessness) อนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของบุคคลไร้สัญชาติ (Convention on the Status of Stateless Persons) หรืออนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแรงงานโยกย้ายถิ่นฐานและสมาชิกในครอบครัว (Convention on the Protection of the Rights of Migrants Workers and Member of their Families) เป็นต้น

การกล่าวถึงสิทธิในการลี้ภัยในฐานะสิทธิมนุษยชนไว้ค่อนข้างชัดเจน เช่น ข้อ 14 แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ระบุว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิในการแสวงและได้รับที่ลี้ภัย (asylum) ในประเทศอื่นจากการประหัตประหาร แต่สิทธินี้จะกล่าวอ้างมิได้ในกรณีการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นจากความผิดที่มีโทษความผิดการเมืองโดยแท้ และกรณีที่บุคคลนั้นกระทำการอันขัดต่อวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ และตามกฎหมายภายในประเทศ ประเทศส่วนใหญ่ที่มีกฎหมายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยมักให้นิยามของผู้ลี้ภัยในทำนองเดียวกับอนุสัญญา และกฎหมายระหว่างประเทศ แต่อาจมีการขยายความหรือให้คำจำกัดความที่แน่นอนมากขึ้นแก่ความหมายของคำตามอนุสัญญา เช่น มาตรา 5H ของ Migration Act ของประเทศออสเตรเลีย กำหนดนิยามคำว่า “ผู้ลี้ภัย” เช่นเดียวกับนิยามตามอนุสัญญา โดยมีการขยายความคำว่า “ความหวาดกลัวอันมีมูลต่อการประหัตประหาร (well-founded fear of persecution)” อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของสถานภาพผู้ลี้ภัยโดยละเอียดต่อมา ในมาตรา 5J หรือกรณีของประเทศตุรกี ซึ่งมาตรา 61 และมาตรา 62 แห่ง Law on Foreigners and International Protection ได้แบ่งผู้ลี้ภัยออกเป็นสองประเภท คือ “ผู้ลี้ภัยปกติ (refugee)” และ “ผู้ลี้ภัยแบบมีเงื่อนไข (conditional refugee)” ซึ่งทั้งสองประเภทมีลักษณะนิยามที่เหมือนกับอนุสัญญา หรือในกรณีของสหราชอาณาจักร ซึ่งกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง เช่น Immigration Act 1971, Nationality, Immigration and Asylum Act 2002, Asylum and Immigration (Treatment of Claimants, etc.) Act 2004 และ Immigration Act 2014 ต่างให้ความหมายของ “ผู้ลี้ภัย”

ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับนิยามของผู้ลี้ภัยตามอนุสัญญาฯ แต่จะต้องได้รับการยอมรับสถานภาพดังกล่าวจากรัฐมนตรีแห่งรัฐ (Secretary of State) เสียก่อน

2.2 กระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

“บุคคลที่จำเป็นต้องทิ้งประเทศบ้านเกิดของตนเอง เนื่องจากความหวาดกลัวการถูกประหัตประหารหรือได้รับการคุกคามต่อชีวิตเนื่องจากสาเหตุข้อหนึ่งข้อใด เช่น เชื้อชาติ ศาสนา สัญชาติ สมาชิกภาพในกลุ่มทางสังคม สมาชิกภาพในกลุ่มความคิดทางการเมือง”⁵

เหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดการลี้ภัยครั้งใหญ่ที่สุด คือเหตุการณ์ที่สะท้อนโลกอย่าง สงครามโลกครั้งที่ 1 ช่วงปี 1914-1918 สงครามโลกไม่เพียงพรากชีวิตและสร้างความเสียหายไปทั่วยุโรป แต่ยังส่งผลให้ผู้คนหลายล้านกลายเป็นคนไร้รัฐ (stateless persons) เพื่อรองรับการเดินทางของผู้ลี้ภัย จึงมีการออก Nansen passport เพื่อเป็นหนังสือเดินทางให้ผู้คนเหล่านี้ แรกเริ่มเดิมที Nansen passport ถูกออกให้กับกลุ่มรัสเซียขาว (White Russian) หรือกลุ่มนิยมพระเจ้าซาร์ที่ถูกขับไล่ออกโดยคณะปฏิวัติของเลนิน แต่กว่ามาตรการและข้อกำหนดเพื่อปกป้องผู้ลี้ภัย จะถูกพัฒนาจนมีหน้าตาแบบปัจจุบัน ก็ต้องรอกระทั่งปี 1951 (พ.ศ. 2494) เมื่อมีการเริ่มใช้อุสัญญาว่าด้วยเรื่องสถานภาพของผู้ลี้ภัยซึ่งเป็นเอกสารทางกฎหมายที่สำคัญในการตัดสินว่าใครคือผู้ลี้ภัย สิทธิของผู้ลี้ภัยและหน้าที่ของรัฐต่อผู้ลี้ภัยมีอะไรบ้าง ซึ่งเรื่องราวของการพลัดถิ่นจะด้วยเหตุผลทางการเมือง สงคราม หรือศาสนาปฏิเสธไม่ได้ว่าโลกที่เราเห็นและเป็นอยู่ทุกวันนี้เกิดขึ้นจากการ แต่งแต้มสีสันของผู้คนจากหลายวัฒนธรรมที่พบปะสังสรรค์ผ่านการย้ายถิ่นฐานมายาวนานหลาย ศตวรรษ

แนวคิดในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัย รวมทั้งนโยบายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยของนานา ประเทศมีความรู้ความเข้าใจในความยุ่งยากซับซ้อนในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ปัจจุบันการกำหนด นโยบายการให้แหล่งพักพิงแก่ผู้ลี้ภัยที่เดินทางมาจากประเทศกำลังพัฒนา นักวิชาการหลายท่าน ให้ความเห็นว่า นโยบายการรับผู้ลี้ภัยไปตั้งถิ่นฐานอันเป็นการช่วยเหลือเชิงมนุษยธรรมถูกนำมาใช้เป็น ยุทธศาสตร์การดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ของประเทศ ตะวันตก โดยการรับผู้ลี้ภัยทางการเมืองหรือผู้ต่อต้านทางการเมืองเพื่อตั้งถิ่นฐาน เช่น การจัดตั้ง หมู่บ้านจำนวน 440 แห่ง เพื่อรองรับผู้ที่หลงผิดไปเข้ากับลัทธิคอมมิวนิสต์เพื่อการตั้งถิ่นฐานในมาลาया เมื่อเดือนสิงหาคมปี ค.ศ. 1960 หรือโครงการการตั้งถิ่นฐานของผู้ที่อพยพมาทางเรือจากประเทศ เวียดนาม รวมทั้งการตั้งถิ่นฐานให้กับผู้ที่ถูกกดขี่จากลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศหลังมานเหล็ก ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำในการพยายามที่จะสร้างความเป็นมหาอำนาจในยุโรปตอนกลาง และยุโรปตะวันออกในช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

⁵ William S Bernard, "Immigrants and refugees: Their similarities, differences, and needs," *International Migration* 14, no. 4 (1976).

Keely (2001)⁶ ได้อธิบายให้เห็นถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงนโยบายการรับผู้ลี้ภัยของประเทศตะวันตกนับแต่ที่ UNHCR ได้ก่อตั้งขึ้น และดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัยมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1951 ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ถึงต้นทศวรรษ 1990 ประเทศยุโรปและอเมริกาเหนือได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านนโยบายรวมทั้งกฎหมายและวิธีดำเนินการในการรับผู้ลี้ภัยและการร้องขอการแสวงหาแหล่งพักพิง ซึ่งมีผลให้หลายฝ่ายโดยเฉพาะนักเคลื่อนไหวทางสิทธิมนุษยชนออกมาโจมตีการสร้างกำแพงกีดกันของยุโรป (Fortress Europe) ทั้งที่เป็นประเทศผู้นำด้านประชาธิปไตยและเสรีนิยม อีกทั้งยังเป็นผู้ก่อตั้งและเสนอแนวคิดการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัย การพยายามเปลี่ยนแปลงการตีความการยอมรับผู้แสวงหาแหล่งพักพิงว่าเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายและหลักการด้านมนุษยธรรมที่มีมานานถึง 70 ปีแล้ว

นโยบายการให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศได้เริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง โดยองค์การสหประชาชาติซึ่งดำเนินการภายใต้คณะกรรมการกาชาดสากล (ICRC) ซึ่ง ICRC ได้ขอความร่วมมือจากสันนิบาตชาติ (League of Nations) ในการดำเนินการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวรัสเซียที่หายหนึการปฏิวัติบอลเชวิค นโยบายที่ใช้ในปัจจุบันนั้นเป็นผลมาจากการเจรจาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่นำมาซึ่งอนุสัญญาว่าด้วยการกำหนดสถานภาพผู้ลี้ภัยปี ค.ศ. 1951 โดยรัฐต่าง ๆ จะร่วมมือกันให้การช่วยเหลือและการคุ้มครองผู้พลัดถิ่นที่ต้องเดินทางออกนอกประเทศ เนื่องจากการประหัตประหารจากรัฐบาลของตนเอง หรือด้วยอำนาจทางการเมืองและสังคมที่มาจาก การเข้ามควบคุมของรัฐบาล นโยบายในช่วงเริ่มแรกพัฒนามาเพื่อช่วยสถานการณ์ผู้พลัดถิ่นชาวยุโรปที่สืบเนื่องมาจากสงครามโลกทั้งสองครั้ง แต่นโยบายในช่วงแรกจะเน้นในเรื่องของสถานการณ์ในยุโรปมากกว่าโดยมียุโรปและอเมริกาเหนือเป็นผู้นำ และยังคงมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อมา ซึ่งนโยบายในช่วงระหว่างยุคสงครามเย็นต้องการถนอมรักษาก่อนประเทศที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับสหภาพโซเวียตมากกว่าที่จะช่วยเหลือในการควบคุมการไหลของผู้อพยพและการให้การคุ้มครอง จนกว่าประเทศของผู้ลี้ภัยจะมีความมั่นคงทางการเมืองเพียงพอ ที่พร้อมจะให้ผู้ลี้ภัยได้เดินทางกลับอย่างปลอดภัย การที่ประเทศตะวันตกต้องทุ่มเทงบประมาณมหาศาลให้กับนโยบายการรับผู้ลี้ภัยก็เป็น การแลกเปลี่ยนกับความล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังนั้น หลายฝ่ายจึงไม่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่เข้มงวดในการให้แหล่งพักพิงแก่ผู้ลี้ภัย ซึ่งเท่ากับเป็นการทุจริตกับระบบสถาปนาความมั่นคงให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันนโยบายผู้ลี้ภัยในประเทศกำลังพัฒนา ก็ยังคงเผชิญกับข้อท้าทายในการให้ความคุ้มครองและความช่วยเหลือ ไม่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงนโยบายของโลกตะวันตก แต่ยังมีสาเหตุจากพลวัตความขัดแย้งทางการเมืองภายในภูมิภาคของประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งยังคงดำเนินอยู่ในการรับรองการให้ความคุ้มครองตามหลักสากลระหว่างประเทศแก่ผู้ลี้ภัยที่ได้รับการคัดเลือกให้ไปตั้งถิ่นฐาน จะมองเห็นความสืบเนื่องกับนโยบายการแสวงหาแหล่งพักพิงและการรับไปตั้งถิ่นฐาน สำหรับกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว (the North) ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่า นโยบายดังกล่าว นำมาซึ่งความยุ่งยากเป็นอย่างมาก เนื่องจากในสมัยนั้นมีการจำกัดจำนวนการรับไปตั้งถิ่นฐานของผู้ลี้ภัยจากอินโดจีนไปยังประเทศที่สาม ซึ่งเป็นขณเฑียวกับที่ UNHCR เรียกร้องให้นานาประเทศ

⁶ Charles B Keely, "The international refugee regime (s): The end of the Cold War matters," *International Migration Review* 35, no. 1 (2001).

ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยจากประเทศแอฟริกาอันทำให้จำนวนของผู้แสวงหาแหล่งพักพิงในยุโรปได้เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 140

นโยบายของยุโรปจะแตกต่างจากนโยบายของสหรัฐอเมริกาในช่วงก่อนปี ค.ศ. 1980 การเดินทางเข้าสหรัฐอเมริกาเพื่อการพักอาศัยหรือการทำงานท่ามีความสะดวกมากกว่า โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตอย่างเป็นทางการ ดังนั้นจะเห็นว่าบริเวณชายแดนที่ติดกับประเทศเม็กซิโกได้กลายเป็นช่องทางหลักของการเดินทางเข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกาจากประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ ดังนั้นในปี ค.ศ. 1980 สหรัฐอเมริกาจึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้ลี้ภัย (Refugee Act) ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดมากขึ้นในการคัดเลือกผู้ที่จะเดินทางเข้ามา อย่างไรก็ตามการประกาศนโยบายนี้ก็เป็นเรื่องที่มีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องในระหว่างยุคของประธานาธิบดีเรแกน ไม่มีผู้ลี้ภัยจากประเทศสวาตอร์เรียนได้รับสถานภาพผู้แสวงหาแหล่งพักพิงอย่างเป็นทางการแม้แต่รายเดียว ส่วนผู้ลี้ภัยจากประเทศเฮติก็ยังคงถูกผลักดันให้เดินทางกลับ ขณะที่ผู้ลี้ภัยชาวสวาตอร์เรียนยังคงเดินทางเข้ามาไม่ขาดสาย ทำให้สถิติผู้ลี้ภัยมีลักษณะ dualism ตัวเลขที่เป็นทางการของผู้ลี้ภัยที่มาจากประเทศลาตินอเมริกามีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 ในขณะที่ตัวเลขของผู้ลี้ภัยชาวสวาตอร์เรียนที่เดินทางออกจากประเทศเพื่อหนีสงครามกลางเมือง และอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกาอย่างผิดกฎหมายมีจำนวนถึง 600,000 - 700,000 คน แต่ก็ไม่ได้รับการยอมรับสถานภาพว่าเป็นผู้ลี้ภัยแต่อย่างใด เนื่องจากผู้ลี้ภัยเหล่านี้หนีออกจากประเทศด้วยเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ

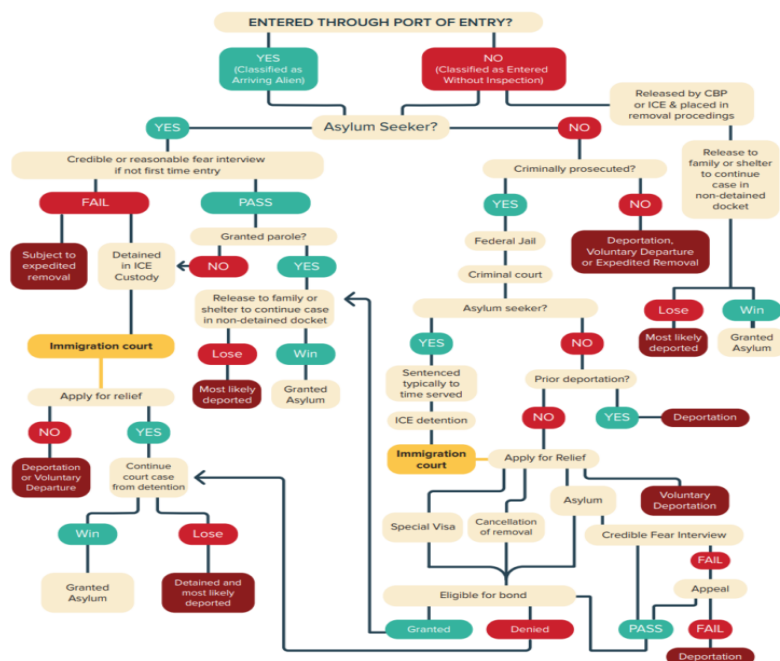
กระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยของรัฐภาคีอนุสัญญาฯ

ประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ มักจัดตั้งระบบและกระบวนการในการให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (refugee) แก่ผู้แสวงที่ลี้ภัย (asylum seeker) เมื่อผู้แสวงที่ลี้ภัยรายหนึ่งรายใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ แม้แต่แต่ละประเทศจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันไปในรายละเอียด⁷ แต่อาจสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้แสวงที่ลี้ภัยยื่นคำร้องเพื่อขอสถานภาพผู้ลี้ภัยต่อหน่วยงานด้านผู้ลี้ภัยของประเทศที่ตนมาถึง ในกระบวนการนี้ผู้แสวงการลี้ภัยมีหน้าที่ต้องแสดงหลักฐานเพื่อแสดงข้อเท็จจริงและสนับสนุนคำร้องขอสถานภาพความเป็นผู้ลี้ภัยหรือข้อกล่าวอ้างของตนแก่เจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตามการที่ผู้ลี้ภัยจำนวนมากหลบหนีมาเนื่องด้วยภัยต่าง ๆ ทำให้หลายกรณีไม่อาจมีเอกสารที่แสดงข้อเท็จจริงได้อย่างครบถ้วน ในกรณีเช่นนี้ รัฐภาคีของอนุสัญญาฯ มักสร้างกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงจากผู้แสวงที่ลี้ภัยด้วยการสัมภาษณ์ หรือให้ทำแบบสอบถาม เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของคำร้องหรือข้อกล่าวอ้าง หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับจะต้องประเมินข้อเท็จจริงว่าบุคคลดังกล่าวมีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัยหรือไม่ ในการนี้ หากประเมินแล้วเห็นว่า มีข้อเท็จจริงบางประการที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ รัฐผู้รับจำนวนหนึ่งจะให้ประโยชน์แห่งความสงสัยแก่ผู้แสวงหาการลี้ภัย หากเห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือโดยทั่วไป

ในกรณีที่รัฐผู้รับประเมินว่า ผู้แสวงหาการลี้ภัยรายใดไม่มีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัย รัฐภาคีจำนวนหนึ่งได้จัดตั้งระบบการอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าว เพื่อให้ผู้แสวงหาการลี้ภัยสามารถอุทธรณ์

⁷ James C Hathaway, *The rights of refugees under international law* (Cambridge University Press, 2005).

คำวินิจฉัยที่เป็นโทษนั้นต่อหน่วยงานในระดับที่สูงขึ้นไปได้ หากหน่วยงานผู้รับอุทธรณ์มีคำวินิจฉัย เช่นเดิมก็สามารถดำเนินการเพื่อส่งบุคคลดังกล่าวออกนอกประเทศได้ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองของประเทศนั้น ๆ ในกรณีที่รัฐผู้รับประเมินว่า ผู้แสวงที่ลี้ภัยรายใดมีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัย บุคคลดังกล่าวย่อมได้รับประกันสิทธิต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ และกฎหมายภายในของประเทศผู้รับนั้น

In 2018, approximately 65% of the asylum cases in the US were denied. In the El Paso sector, the denial rate is over 96%. This flowchart is a generalized path. Each case is different and this should not be seen as legal advice.

ภาพที่ 1 แผนภาพกระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยของรัฐภาคีอนุสัญญาฯ⁸

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

⁸ <https://www.hopeborder.org/> สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2563,

2.3 บทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย

สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (United Nations High Commissioner for Refugees: UNHCR) เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในประเทศต่าง ๆ จัดตั้งขึ้นโดยธรรมนูญสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees) โดยในกรณีประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ นั้น UNHCR อาจเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยภายในประเทศต่าง ๆ ผ่านตามข้อ 35 ของอนุสัญญาฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยให้เป็นไปอย่างมีมาตรฐาน

ส่วนกรณีของประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ บทบาทของ UNHCR จะจำกัดอยู่เท่าที่รัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ยินยอม และตามพันธกรณีขั้นต่ำที่แต่ละประเทศมีภายใต้ธรรมนูญ UNHCR ซึ่งโดยมาก UNHCR จะดำเนินการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในสถานกักกันคนเข้าเมืองผ่านกิจการต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยเพื่อให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) อย่างเป็นทางการจากกฎหมายภายในประเทศ และช่วยเหลือให้ผู้ลี้ภัยที่ได้รับรองสถานภาพได้กลับคืนถิ่น ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศผู้รับนั้น หรือส่งไปตั้งรกรากในประเทศที่สามต่อไป

แนวทางจัดการบุคคลผู้ได้รับสถานภาพผู้ลี้ภัย

ในด้านการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัยนั้น แม้หลายประเทศจะยังไม่ได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฯ ด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย แต่ส่วนใหญ่ก็ยึดถือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะหากประเทศนั้นยอมรับอำนาจหน้าที่และการทำงานของ UNHCR ในประเทศของตน นอกจากนี้ แม้จะไม่ใช่ภาคีของอนุสัญญาฯ แต่หลักการบางประการของอนุสัญญาฯ ก็มีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศต่าง ๆ ให้ต้องปฏิบัติ เช่น หลักการห้ามผลักดันกลับ (non-refoulement) ตามข้อ 33 ของอนุสัญญาฯ

สำหรับผู้ลี้ภัยในประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ นั้น เมื่อได้รับสถานภาพผู้ลี้ภัยแล้วย่อมมีสิทธิที่จะพำนักในประเทศผู้รับได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงได้รับสิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาหรือกฎหมายภายในของประเทศนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม การพำนักในฐานะผู้ลี้ภัยมิได้เป็นทางออกถาวรทั้งสำหรับรัฐผู้รับและตัวผู้ลี้ภัยเองท้ายที่สุดจะต้องมีกระบวนการที่มารองรับเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนต่อไป (durable solutions) โดยแนวทางดังกล่าวมี 3 แนวทาง ได้แก่

1 การคืนถิ่นโดยสมัครใจ (voluntary repatriation)

การคืนถิ่นโดยสมัครใจเป็นกระบวนการที่จะส่งผู้ลี้ภัยกลับประเทศของตนโดยความยินยอมของตัวผู้ลี้ภัยเอง การคืนถิ่นโดยสมัครใจนี้มีรากฐานอยู่บนสิทธิของบุคคลในการกลับสู่ประเทศของตน ซึ่งกำหนดให้เห็นอย่างชัดเจนในข้อ 13 (2) ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมถึงตราสารระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น เช่น ข้อ 12 (4) ของกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมือง

และสิทธิทางการเมืองและเป็นหน้าที่ของรัฐเจ้าของสัญชาติที่จะต้องรับประชาชนของตนกลับสู่ประเทศ อย่างไรก็ตาม โดยที่ผู้ลี้ภัยเป็นผู้ที่มีความกลัวต่อการประหัตประหารในประเทศของตน จึงได้ลี้ภัยออกนอกประเทศ ดังนั้น การกลับคืนถิ่นจะต้องเกิดขึ้นโดยใจสมัครเท่านั้น ไม่อาจบีบบังคับให้ผู้ลี้ภัยคนใดกลับประเทศโดยไม่สมัครใจได้ อีกทั้งอยู่ภายใต้บังคับของหลักไม่ผลักดันกลับ (non-refoulement) นอกจากนี้ ประเทศผู้รับมีหน้าที่ต้องให้ข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศต้นทางและอาจเปิดโอกาสให้ผู้ลี้ภัยกลับสู่ประเทศของตนเพื่อประเมินสถานการณ์เป็นการชั่วคราวโดยไม่เสียสถานภาพความเป็นผู้ลี้ภัย ทั้งนี้ การดำเนินการเพื่อให้ผู้ลี้ภัยกลับคืนถิ่นนั้นจะต้องมีการประกันศักดิ์ศรีและความปลอดภัยให้แก่ผู้ลี้ภัยด้วย เช่น การได้รับนิรโทษกรรมทางการเมือง การประกันไม่ให้ถูกแยกจากครอบครัว การประกันให้ได้รับสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายที่เคยมีอยู่ทุกประการ และเมื่อผู้ลี้ภัยได้รับกลับคืนถิ่นแล้ว ย่อมสันนิษฐานสภาพผู้ลี้ภัยไปตามข้อ 1 (C) (1) ของอนุสัญญา การคืนถิ่นโดยสมัครใจนับเป็นมาตรการหลักในการจัดการกับผู้ลี้ภัยจำนวนมากได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นผลดีเฉพาะสำหรับผู้ลี้ภัยที่ลี้ภัยเป็นระยะเวลาไม่นานเท่านั้น แต่โดยที่สถานการณ์ของประเทศบางประเทศอาจมีความเลวร้ายเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้ไม่เหมาะสมที่จะส่งผู้ลี้ภัยกลับคืนถิ่นได้ กรณีนี้จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการอื่นเข้าให้การช่วยเหลือผู้ลี้ภัยต่อไป

2 การตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับ (local integration)

การตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย

1. กระบวนการทางการเมืองและกฎหมาย ได้แก่ การที่ผู้ลี้ภัยได้รับสิทธิตามกฎหมายมากขึ้น และอาจนำมาซึ่งการได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศหรือได้รับสัญชาติของประเทศผู้รับ
2. กระบวนการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การที่ผู้ลี้ภัยสามารถเข้าร่วมในตลาดแรงงานของรัฐผู้รับและประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองได้
3. กระบวนการทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การที่ผู้ลี้ภัยปรับตัวและได้รับความยอมรับจากสังคมท้องถิ่น โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสังคม

การตั้งถิ่นฐานบางครั้งอาจเกิดขึ้นในลักษณะเชิงพฤตินัยได้ในระดับหนึ่ง แม้ไม่มีการยอมรับทางกฎหมายก็ตาม แม้อนุสัญญาฯ จะยอมรับความสำคัญของการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับไว้ในข้อ 34 แต่ประเทศต่าง ๆ ก็มีแนวทางในการดำเนินการสำหรับการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับที่ค่อนข้างแตกต่างกันชัดเจน และโดยมากเป็นเรื่องทางนโยบาย กล่าวคือ เนื่องจากกระบวนการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน อันเป็นผลมาจากการที่ประชาชนพื้นถิ่นมักมองว่าผู้ลี้ภัยเป็นปัญหาทางความมั่นคงและอาจนำมาซึ่งอาชญากรรม อีกทั้งเกี่ยวพันถึงความพร้อมด้านบริการสาธารณสุขและตลาดแรงงานของประเทศผู้รับทำให้กระบวนการตั้งถิ่นฐานที่ประสบความสำเร็จมักเกิดขึ้นในประเทศที่เป็นพหุสังคม หรือมีความคล้ายคลึงในด้านภาษา วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ระหว่างคนท้องถิ่นกับผู้ลี้ภัยค่อนข้างมาก กระบวนการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับมีความสำคัญสำหรับผู้ลี้ภัยที่ลี้ภัยจากประเทศของตนเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งเกิดความรู้สึกผูกพัน (sense of belonging)

กับประเทศผู้รับ เช่น มีการสร้างครอบครัวในประเทศผู้รับ อย่างไรก็ตาม การตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับมักสร้างภาระให้แก่รับผู้รับค่อนข้างมาก รัฐผู้รับส่วนใหญ่จึงไม่พร้อมจะให้การรับรองผู้ลี้ภัยในเชิงนิตินัย เช่น การให้ถิ่นที่อยู่ถาวรหรือสัญชาติ จึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับวิธีการอื่น

3 การตั้งรกรากในประเทศที่สาม (resettlement in third country)

UNHCR เป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบเรื่องการตั้งรกรากในประเทศที่สาม โดยในทุกปีแต่ละประเทศจะระบุจำนวนผู้ลี้ภัยที่ตนสามารถรับได้เป็นโควตา ให้ UNHCR ทราบ เพื่อพิจารณานำผู้ลี้ภัยจากที่ต่าง ๆ เข้าไปตั้งรกรากใหม่ในประเทศที่ยินยอมพร้อมรับ ซึ่งส่วนมากคือประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย โดยในกระบวนการนี้ UNHCR จะเป็นผู้ประเมินในเบื้องต้น และหน่วยงานของรัฐที่พร้อมรับผู้ลี้ภัยจะดำเนินการประเมินคุณสมบัติของผู้ลี้ภัยต่อไป โดยหลักการแล้ว UNHCR จะใช้กระบวนการนี้สำหรับผู้ลี้ภัยที่มีปัญหาเรื้อรัง ไม่สามารถกลับสู่ประเทศของตนได้ ทั้งไม่สามารถตั้งถิ่นฐานในประเทศผู้รับได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่ประสบภัยคุกคาม หรือกลุ่มบุคคลผู้มีความจำเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม การใช้กระบวนการนี้มีจำนวนที่ค่อนข้างจำกัดเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ลี้ภัยทั้งหมด เช่น ในปี 2561 มีจำนวนผู้ลี้ภัยทั่วโลกประมาณ 18 ล้านคน มีผู้ที่เข้าข่ายควรให้ตั้งรกรากใหม่ในประเทศที่สามจำนวนประมาณ 1.3 ล้านคน แต่สามารถตั้งรกรากได้จริงเพียง 1 แสนคนเท่านั้น⁹ ทั้งนี้ การจะรับหรือไม่รับผู้ลี้ภัยนั้นมักไม่มีกฎหมายภายในกำหนดไว้อย่างชัดเจน แต่ก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของหน่วยงานของประเทศผู้รับผู้ลี้ภัยนั้นด้วย ประเทศผู้รับผู้ลี้ภัยจะมีการกำหนดกระบวนการตรวจสอบคำร้องที่เป็นเอกเทศจาก UNHCR ซึ่งระบุไว้ในกฎหมายภายใน

กรณีกลุ่มประเทศที่ไม่เป็นเป็นภาคีสัญญาฯ เช่น อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย เวียดนาม และอินเดีย ไม่พบว่ามีประเทศใดที่ตรากฎหมายระดับรัฐสภาเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยเป็นการเฉพาะ และโดยส่วนมากจะจัดการกับปัญหาผู้ลี้ภัยด้วยการใช้กฎหมายคนเข้าเมือง อย่างไรก็ตาม บางประเทศมีการออกกฎหมายหรือมาตรการทางปกครองบางประการเพื่อกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัย ดังเช่นประเทศอินโดนีเซีย จะจัดการผู้ลี้ภัยจึงอยู่ภายใต้กฎหมายคนเข้าเมืองของอินโดนีเซีย (Immigration Law UU6-2001) ซึ่งให้อำนาจกรมการตรวจคนเข้าเมืองมีอำนาจในการจัดการคนเข้าเมืองได้ (มาตรา 3 และมาตรา 4) โดยผู้แสวงที่ลี้ภัยที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายย่อมต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรการด้านคนเข้าเมือง เช่น การเนรเทศ การกักกัน การปรับ เป็นต้น (มาตรา 75)

⁹ United Nations High Commissioner for Refugees, "Figures at a Glance," (2020).
<https://www.unhcr.org/asia/figures-at-a-glance.html>.

2.4 แนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights)

วันรบ วราราชกูร์ (2561)¹⁰ ได้ทำการศึกษาเรื่องสถานะและสิทธิของผู้ลี้ภัยในเขตเมือง กล่าวโดยสรุปว่า ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองนั้นยังประสบปัญหาด้านสถานะและสิทธิซึ่งแบ่งออกได้หลายประการ เช่น ปัญหาสิทธิที่จะได้รับรองสถานะบุคคลตามกฎหมาย ปัญหาสถานะคนเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ปัญหาการไม่มีสิทธิอาศัยในประเทศไทย ปัญหาการไม่มีเอกสารการเดินทางเพื่อพิสูจน์ทราบตัวบุคคล ปัญหาสิทธิการทำงานหาเลี้ยงชีพ เป็นต้น ซึ่งได้ทำการศึกษาพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศ โดยริชาร์ด รอดี้ ได้กล่าวว่า สิทธิมนุษยชนนั้นประกอบไปด้วยหลัก 6 ประการ ได้แก่

1. ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นสิทธิติดตัวทุกคนตามธรรมชาติตั้งแต่เกิด (National Rights)
2. คนทุกคนมีความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)
3. สิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่าง ๆ (Universality)
4. สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนๆ ไม่ได้และพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)
5. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่า ประชาชนแต่ละคนหรือกลุ่มประชาชนหรือประชาสังคมย่อมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

ดังนั้นการจะเข้าใจความหมายสิทธิมนุษยชนนั้น จำเป็นต้องเข้าใจหลักการต่าง ๆ ที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชนด้วย คือ สิทธิ (Rights) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อยู่อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แม้กฎหมายยังไม่รองรับแต่สิทธิก็ยังมีอยู่ เสรีภาพ (Freedom) คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม หรือไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ซึ่งคำว่าสิทธิและเสรีภาพมักจะอยู่รวมกันดังปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ เพื่อแสดงออกทางความคิดและการปฏิบัติ

¹⁰ วันรบ วราราชกูร์, "ผู้ลี้ภัยเขตเมืองในประเทศไทยกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาผู้ลี้ภัยจากประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์, 2561).

ผู้วิจัยมีแนวคิดว่าการยอมรับผู้ใดเป็น “ผู้ลี้ภัย” ไม่ว่าจะลี้ภัยทางการเมืองหรือการสู้รบมีความหมายต่อการเคารพสิทธิของมนุษย์ขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้นมากกว่าการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมของผู้อพยพซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในการปฏิบัติต่อผู้ลี้ภัย การให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในฐานะเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก และที่สำคัญเป็นผู้ที่หมดหนทางไป เราควรให้พวกเขาอาศัยอยู่ ไม่ผลักดันกลับไปเผชิญอันตราย ให้ที่พักพิงและปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นสิ่งที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมถึงสิทธิความเป็นมนุษย์ เช่น การศึกษาของบุตรหลาน การฝึกอาชีพ เป็นต้น

สำหรับ “ผู้ลี้ภัย” มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 ต้องมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ มาตรการในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศที่ตนอาศัยอยู่ซึ่งสภาพของผู้อพยพยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศที่ตนได้พำนักอาศัยด้วย แสดงให้เห็นว่าเป็นการยอมรับซึ่งอำนาจอธิปไตยของรัฐที่มีอยู่เหนือบุคคลในดินแดนของตน ซึ่งรัฐที่ให้เป็นที่พำนักจำเป็นต้องสงวนไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยในดินแดนของตนไว้ด้วย แต่ปัจจุบันก็มีผู้ลี้ภัยอีกจำนวนมากที่ไม่ได้มีสถานะทางกฎหมาย บุคคลกลุ่มเหล่านี้ต้องเผชิญกับการเลือกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มีความเสี่ยงต่อการถูกจับกุมและกักกัน การผลักดันสู่ชายฝั่งอันตราย (refoulement) และการแสวงหาประโยชน์อื่นทั้งยังประสบปัญหาการเข้าถึงความยุติธรรม และอาจมีผลกระทบต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ตามการให้สถานะผู้ลี้ภัย รัฐจำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายหรือกฎหมายต่าง ๆ ที่ต้องยึดหลักและแนวเขตแดนและความมั่นคง ดังนั้นการกำหนดแนวทางนโยบายของรัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ประกอบการจัดทำนโยบายของรัฐด้วย ซึ่งหากเป็นการลี้ภัยจากการต่อสู้หรือการสู้รบ รัฐส่วนมากอาจมองถึงผลกระทบต่อเรื่องความมั่นคงของรัฐในการพิจารณา โดยการเสนอแนะนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลและรัฐสภา จำเป็นต้องเน้นในมิติสิทธิมนุษยชนเป็นสำคัญและไม่อาจละเลยแง่มุมของความมั่นคง

กล่าวโดยสรุป หลักการจัดการเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยสามารถแบ่งแยกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่ง การให้สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานแก่ผู้ลี้ภัย และส่วนที่สองการห้ามส่งบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้ลี้ภัยกลับสู่อันตราย หรือที่เรียกว่า หลักห้ามผลักดันกลับ (non-refoulement) การรองรับสิทธิและเสรีภาพของผู้ลี้ภัยเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้หลายประเทศไม่ยอมรับหรือเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสถานะของผู้ลี้ภัยหรืออนุสัญญาที่ใกล้เคียง เนื่องจากเกรงว่าการยอมรับสิทธิและเสรีภาพจะทำให้เกิดภาระแก่รัฐที่จะต้องให้การสนับสนุนและเลี้ยงดูผู้ลี้ภัย อีกทั้งสิทธิเสรีภาพบางประการที่กำหนดในตราสารระหว่างประเทศอาจมีระดับที่สูงกว่าสิทธิเสรีภาพที่กฎหมายภายในของประเทศนั้น ๆ รองรับให้แก่คนชาติของตน เช่น สิทธิในการให้การศึกษา หรือสิทธิในการให้การรักษาพยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้การให้สิทธิเสรีภาพแก่ผู้ลี้ภัยยังอาจนำมาซึ่งปัญหาที่ทำให้การควบคุมคนต่างด้าวเป็นไปด้วยความยากลำบากยิ่งขึ้น ในกรณีของประเทศไทยนั้น เป็นที่ชัดเจนว่า การยอมรับผู้ลี้ภัยยังเป็นไปในระดับที่ค่อนข้างต่ำเนื่องจากประเทศไทยมีปัญหาการอพยพเข้าเมืองของคนต่างด้าวเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย และที่เข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมายแต่พำนักในประเทศไทยเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในความรู้สึกของบุคคลทั่วไปอาจเหมารวมให้ผู้หลบหนีเข้าเมืองประเภทต่าง ๆ เข้าด้วยกันโดยไม่แยกแยะเหตุแห่งการเข้าเมือง อีกทั้งการยอมรับให้สิทธิเสรีภาพยัง

อาจเป็นปัจจัยดึง (pull factor) ให้คนต่างด้าวอยากเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นเกินกว่าจำนวนที่จะสามารถรับได้ ในด้านที่สองซึ่งเกี่ยวกับการห้ามผลักดันกลับนั้น หากยอมรับว่าเป็นกฎหมายจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ประเทศไทยก็พึงปฏิบัติในฐานะที่เป็นสิ่งที่ผูกพันทางกฎหมายกับทุกประเทศในการนี้อาจพิจารณาร่างกฎระเบียบโดยใช้ช่องทางของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดินฯ ประกอบกับช่องทางตามมาตรา 17 และมาตรา 54 ของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ที่ให้อำนาจและดุลพินิจในการพิจารณาส่งบุคคลกลับออกนอกราชอาณาจักรในการปฏิบัติให้เป็นไปตามพันธกรณีเกี่ยวกับการไม่ผลักดันกลับได้โดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวก็ได้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ทางบริหารสามารถกระทำได้อยู่แล้ว โดยอาศัยดุลพินิจที่กฎหมายเปิดช่องไว้ อย่างไรก็ตามนโยบายการให้แหล่งพักพิงมีข้อด้อยอยู่หลายประการ เช่น ในสหรัฐอเมริกา การใช้นโยบายที่อิงอยู่กับเหตุผลทางการเมืองในการพิจารณาตัดสินใจให้แหล่งพักพิง ทำให้นโยบายผู้ลี้ภัยบิดเบือนไปจากความเป็นจริง และขัดแย้งกับข้อกฎหมายที่ใช้อยู่ซึ่งมีผลตามมาคือ มีการรวมตัวกันขนานใหญ่เพื่อคัดค้านการให้ที่พักพิงแก่ผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่ในฐานะคนเข้าเมืองผิดกฎหมายนับแสนคน ส่วนในอังกฤษการใช้นโยบาย insular approach ทำให้ผู้แสวงหาแหล่งพักพิงต้องพบกับกระบวนการที่ยุ้งยากมากขึ้น เมื่อมาถึงขั้นตอนการพิจารณาการให้สถานภาพนโยบายได้รับการพิจารณาว่าเลือกปฏิบัติในการรับฟังความคิดเห็น ในการขอสถานภาพการแสวงหาแหล่งพักพิงของผู้ลี้ภัย ดังนั้น การผสมผสานระหว่างนโยบายการเปิดประตูอย่างเสรี (open door policy) และการเลือกปฏิบัติการรับฟังความคิดเห็นในการขอสถานภาพการแสวงหาแหล่งพักพิงของผู้ลี้ภัย (open door – discriminating hearing process) เป็นแนวทางที่นำมาใช้พัฒนากฎหมายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยของประเทศไทยในยุโรปตะวันตก มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987

ผู้แสวงหาแหล่งพักพิงที่เดินทางเข้ามาด้วยตนเอง (spontaneous asylum seekers) โควตาในระบบของ UNHCR โดยผ่านกระบวนการรับไปตั้งถิ่นฐานสำหรับผู้ลี้ภัยที่ไม่ประสงค์จะเดินทางกลับมาตุภูมิ ในมุมมองของผู้แสวงหาแหล่งพักพิง (asylum seeker) การใช้ระบบโควตาทำให้เกิดความไม่แน่ใจกับอนาคต แต่ในมุมมองของประเทศที่รับไปตั้งถิ่นฐานจะคำนึงถึงเรื่องของการควบคุมในกระบวนการคัดเลือกเป็นสำคัญ ส่วนประเทศแรกรับผู้ลี้ภัย นโยบายการให้แหล่งพักพิงยังคงดำเนินต่อไปได้ตราบนานาชาติหรือประเทศอื่น ยังคงเข้ามาแบกรับภาระร่วมกันในภาพรวมแล้วระบบโควตาถือว่าเป็นวิธีการจัดการควบคุมการลี้ภัยเคลื่อนย้ายของผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศในลักษณะที่เป็นธรรมและคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ ซึ่งในอดีตผู้ลี้ภัยจากประเทศกำลังพัฒนา เช่น ผู้ลี้ภัยจากประเทศอินโดจีน และซีเรียจะเดินทางเข้ามาผ่านระบบโควตาเนื่องจากมีผู้อุปถัมภ์รายใหญ่ที่ให้การสนับสนุนการรับไปตั้งถิ่นฐาน หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้อุปถัมภ์ UNHCR ก็ไม่สามารถดำเนินการในลักษณะโควตาขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถรองรับผู้ลี้ภัยได้เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนารูปแบบที่ต้องการจัดสรรการแบ่งเบาภาระการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยที่เท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังต้องคำนึงถึงความจริงที่ว่าผู้ลี้ภัยที่มาจากประเทศกำลังพัฒนา ไม่ใช่ทุกคนที่ต้องการไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่พัฒนาแล้ว แม้ว่าสถิติของผู้แสวงหาแหล่งพักพิงในประเทศที่สามในยุโรปและอเมริกาตอนเหนือดูเหมือนจะมีจำนวนสูง แต่ก็ก็เป็นเพียงตัวแทนเพียงส่วนน้อยของประชากรผู้ลี้ภัยทั่วโลก ในขณะที่ผู้ลี้ภัยจากแอฟริกาและเอเชียยังคงต้องการอพยพอยู่ภายในภูมิภาคด้วยเหตุผลความคืบหน้าทางสังคมวัฒนธรรม การต้องการความเคลื่อนไหวทางการเมือง และ

ความหวังที่จะได้กลับคืนไปยังมาตุภูมิของตนในการอพยพเพื่อไปตั้งถิ่นฐานของผู้ลี้ภัยชาวอินโดจีนนอกภูมิภาค UNHCR พบว่าโครงการรับไปตั้งถิ่นฐานไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ผู้ลี้ภัยต้องการซึ่งต่างจากช่วงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองระหว่างปี ค.ศ. 1945-1985 ที่นโยบายการรับไปตั้งถิ่นฐานได้รับการปฏิบัติมากที่สุดในการแก้ไขปัญหาอย่างถาวร

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงอีกประเด็นหนึ่งก็คือโดยทั่วไปแล้วประเทศที่กำลังพัฒนาไม่เต็มใจที่จะยอมรับการที่ต้องแบกรับภาระในการเป็นประเทศหลักที่ให้แหล่งพักพิงแก่ผู้ลี้ภัย ขณะที่ยุโรปตะวันตกจะเสนอให้แหล่งพักพิง และ 40 ปีต่อมา ยุโรป อเมริกาเหนือ ญี่ปุ่น และประเทศที่พัฒนาแล้วอื่น ๆ มีกติการ่วมกันที่จะต้องให้ความช่วยเหลือไม่เฉพาะแต่การปฏิบัติตามหลักทางด้านมนุษยธรรมเท่านั้น แต่จะต้องวางนโยบายที่เป็นการช่วยลดความขัดแย้งทางสังคมในประเทศที่ตนเองมีส่วนในการก่อให้เกิดปัญหาผู้ลี้ภัย รวมถึงการต้องตระหนักถึงชุมชนที่ผู้ลี้ภัยเคยร่วมกระบวนการต่อต้านทางการเมืองและนโยบายที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการหลั่งไหลของผู้ลี้ภัยอย่างเช่นในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาด้วย

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การศึกษานโยบายสาธารณะ (Public Policy) นั้น อาจมีมุมมองได้หลากหลายตามแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ เช่น มยรี อนุมานราชธน (2556)¹¹ ได้อธิบายว่า นโยบายสาธารณะเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐ หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นกิจกรรม แผนงาน โครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลจัดทำขึ้นเพื่อการแก้ไขปัญหาทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

สอดคล้อง กับ วรเดช จันทร์ศร (2548)¹² ที่ได้อธิบายว่า นโยบายสาธารณะหมายถึง แนวทางดำเนินงานของรัฐบาลที่รัฐบาลได้ตัดสินใจเลือกและกำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีกระบวนการดำเนินงานที่ถูกต้อง เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของประชาชนหรือผู้ใช้บริการ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นโยบายสาธารณะเป็นแนวทางหรือโครงการที่ภาครัฐกำหนดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานแก้ปัญหาของส่วนรวมบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

ในส่วนของการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น วรเดช จันทร์ศร อธิบายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง การศึกษาเรื่องขององค์การที่รับผิดชอบสามารถและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหารตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งหมด ปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่ เพียงใด

¹¹ มยรี อนุมานราชธน, นโยบาย สาธารณะ: แนวความคิด กระบวนการ และการวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: หจก. เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2556).

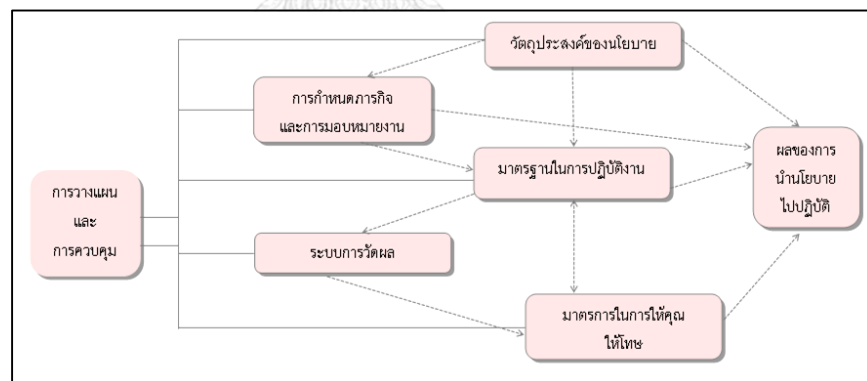
¹² วรเดช จันทร์ศร, ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติ *An Integrated Theory of Public Policy Implementation* (กรุงเทพฯ: หจก. สหાયบล็อทและการพิมพ์ จำกัด, 2548).

1 ตัวแบบการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

วเรเดช จันทรศร เสนอตัวแบบเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ไว้ 6 ตัวแบบ ได้แก่ ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational Model) ตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model) ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์การ (Organization Development Model) ตัวแบบทางด้านการกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Processes Model) ตัวแบบทางการเมือง (Political Model) และตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model) ดังนี้

1.1 ตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational Model)

ตัวแบบนี้มีข้อสมมติ(Assumption) ว่านโยบายที่ประสบความสำเร็จ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ และภารกิจที่ชัดเจน มีการมอบหมายงาน และกำหนดมาตรฐานการทำงาน ให้แก่หน่วยย่อยต่าง ๆ ขององค์การมีระบบวัดผลการปฏิบัติงาน ตลอดจนระบบการให้คุณให้โทษ เนื่องจากการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องเริ่มต้นมาจากการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเข้าใจตรงกันว่าอะไรคือเป้าหมายหรือผลลัพธ์ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องการ เมื่อผู้ปฏิบัติงานเข้าใจเป้าหมายและผลลัพธ์ที่ผู้กำหนดนโยบายต้องการได้อย่างชัดเจนแล้ว จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้ตามหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบาย ช่วยให้การประสานงานเป็นไปอย่างราบรื่น อีกทั้งการกำหนดมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน ยังช่วยให้เกิดระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และการสร้างความเป็นธรรมในระบบ จะช่วยเสริมให้มาตรฐานการปฏิบัติงานสูงขึ้นด้วย ดังภาพที่ 2

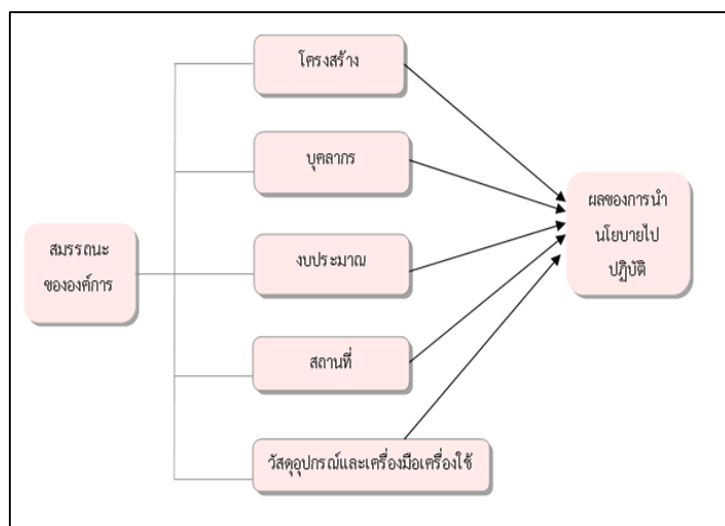

ภาพที่ 2 แสดงตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล

1.2 ตัวแบบทางด้านการจัดการ (Management Model)

ตัวแบบนี้มีแนวคิดมาจากทฤษฎีองค์การที่ให้ความสนใจที่สมรรถนะขององค์การ ว่ามีขีดความสามารถที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติได้สำเร็จหรือไม่ ความสำเร็จของนโยบายตามแนวความคิดของตัวแบบนี้คือ ความพร้อมขององค์การที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ กล่าวคือ โครงสร้างขององค์การที่มีความเหมาะสม บุคลากรในองค์การมีความรู้ความสามารถ

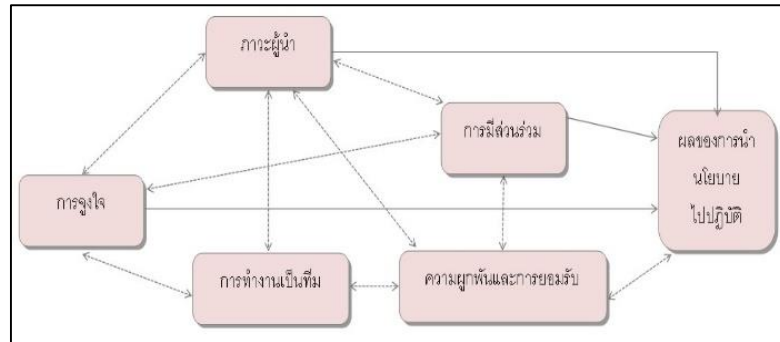
เพียงพอทั้งในด้านการบริหารและด้านเทคนิค นอกจากนี้ องค์กรยังต้องมีการวางแผน มีความพร้อมทั้งด้านงบประมาณ สถานที่ เครื่องมือ ตัวแบบนี้จึงศึกษาเพื่อหาแนวทางการแก้ไขอุปสรรคของการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยแก้ไขที่องค์กร เช่น การแสวงหางบประมาณ การพัฒนาบุคลากร ความล่าช้าของระบบงาน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงตัวแบบทางด้านการจัดการ

1.3 ตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์กร (Organization Development Model)

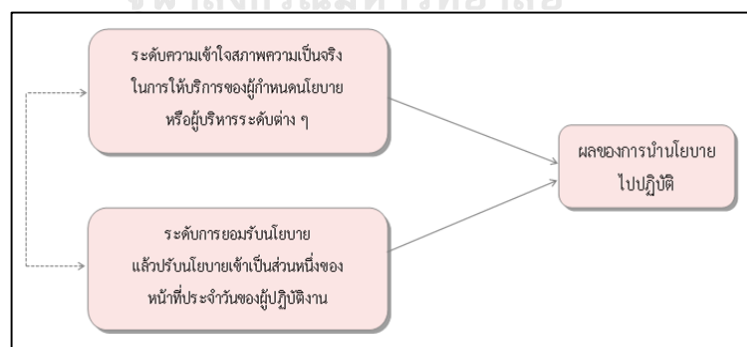
เป็นตัวแบบที่ศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติขององค์กรที่รับผิดชอบว่า ควรสร้างความผูกพันและการยอมรับในนโยบายโดยใช้การมีส่วนร่วม (Participation) เนื่องจากมีสมมติฐานว่า การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดการทางานที่มีประสิทธิภาพ ความสำเร็จของการนำนโยบายมาปฏิบัติจึงเกิดมาจากการจูงใจ การใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสม การสร้างความผูกพันของสมาชิกในองค์กร การมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการสร้างทีมงานมากกว่าใช้การควบคุมหรือใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชา การที่ผู้ปฏิบัติงานตระหนักว่าความสำเร็จของนโยบายคือความสำเร็จของผู้ปฏิบัติงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน น่าจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความสำเร็จ เพราะผู้ปฏิบัติและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และมีความรู้สึกว่านโยบายนั้นมาจากความคิดของผู้ปฏิบัติเอง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงตัวแบบทางด้านการพัฒนาองค์การ

1.4 ตัวแบบทางด้านการกระบวนการของระบบราชการ (Bureaucratic Processes Model)

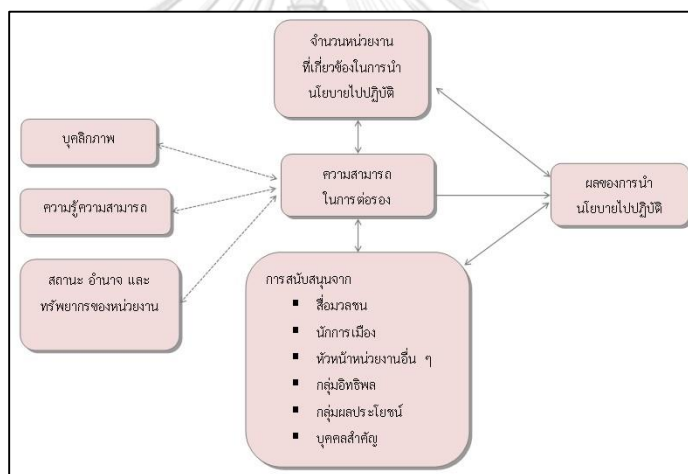
ตัวแบบนี้มีแนวคิดมาจากสังคมวิทยาองค์การที่มองสภาพความเป็นจริงทางสังคมในองค์การ ตัวแบบนี้มีแนวคิดที่ว่า อำนาจขององค์การไม่ได้อยู่ที่ผู้บริหาร แต่มีอยู่ทั่วไปในองค์การ การนำนโยบายไปปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จได้ต้องทำให้ผู้ปฏิบัติงานยอมรับนโยบายเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานประจำวัน ความล้มเหลวของนโยบายตามแนวคิดตัวแบบนี้คือ ผู้กำหนดนโยบายหรือผู้บริหารไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงของการปฏิบัติงาน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงตัวแบบทางด้านการกระบวนการของระบบราชการ

1.5 ตัวแบบทางการเมือง (Political Model)

ตัวแบบนี้เชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร กลุ่ม หรือสถาบัน และความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์กร การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่องการเผชิญหน้า การจัดการความขัดแย้ง การแสวงหาผู้สนับสนุนหรือการยอมรับ การโฆษณาชวนเชื่อ การรู้จักสร้างเงื่อนไข การหาข้อต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นไปได้ของความสำเร็จของนโยบายจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการเจรจาสถานะของอำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่ของหน่วยงานในฐานะที่จะใช้เป็นเครื่องมือต่อรองของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กร จำนวนหน่วยงานที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับนโยบาย การสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน กลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์ บุคคลสำคัญต่าง ๆ รวมถึงสภาพความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญในการต่อรองของผู้เล่นแต่ละคน ดังภาพที่ 6

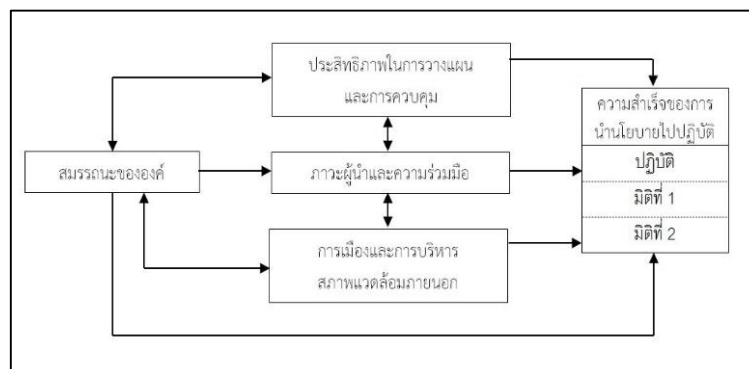

ภาพที่ 6 แสดงตัวแบบทางการเมือง

1.6 ตัวแบบเชิงบูรณาการ (Integrative Model)

เป็นตัวแบบที่รวบรวมแนวคิดของทั้ง 5 ตัวแบบดังกล่าว โดยแสวงหาผลกระทบของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ แบ่งเป็น 3 มิติ คือ 1) การวัดความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายจากผลผลิต ผลลัพธ์ และผลลัพธ์สุดท้ายที่เกิดขึ้น 2) การวัดผลกระทบของนโยบาย และ 3) การวัดว่าผลของนโยบายส่งผลกระทบต่อประเทศชาติโดยรวมหรือไม่ โดยมีตัวแปรอิสระที่นำมาพิจารณาจาก 4 ปัจจัย คือ 1) สมรรถนะของ

องค์การ 2) ประสิทธิภาพในการวางแผนและการควบคุม 3) ภาวะผู้นำและความร่วมมือ และ 4) การเมืองและการบริหารสภาพแวดล้อมภายนอก ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงตัวแบบเชิงบูรณาการ

2.6 แนวคิดและทฤษฎีการอพยพ (Law of Migration)

Ravenstein (1889)¹³ ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นในการตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพ (Law of Migration) เพื่ออธิบายมูลเหตุแห่งการเข้ามาหางานทำของผู้ลี้ภัยหนีเข้าเมืองพบว่า มีลักษณะการอพยพของประชากรตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แบ่งลักษณะของการอพยพของประชากร ออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่

1. การอพยพแบบดั้งเดิม (Primitive Migration) เป็นการอพยพย้ายถิ่นของชนในอดีต เป็นการย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อการดำรงชีวิตรอด ปัจจุบันการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมืองเพื่อแสวงหาวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ก็ถือว่าอยู่ในลักษณะนี้

2. การอพยพย้ายถิ่นโดยถูกบังคับ (Forced Migration) เป็นการย้ายถิ่นโดยถูกบังคับอาจจะถูกบังคับโดยรัฐบาลหรือผู้มีอิทธิพลบางกลุ่ม

3. การอพยพโดยถูกบีบคั้น (Implied Migration) เป็นการบีบคั้นหรือกระตุ้นให้อพยพ แต่ผู้ที่ถูกบีบคั้นยังมีสิทธิในการตัดสินใจว่าจะอยู่หรือจะไป

¹³ Ernest George Ravenstein, "The laws of migration," *Journal of the royal statistical society* 52, no. 2 (1889).

4. การอพยพโดยเสรี (Free Migration) เป็นการอพยพของปัจเจกชนโดยเสรี อาจเกิดจาก แรงจูงใจจากภายนอก เช่น ตำแหน่งงาน รายได้ หรือเพื่อผจญภัย การอพยพโดยเสรี นำไปสู่การอพยพลักษณะที่ 5

5. การอพยพแบบคนจำนวนมาก (Mass Migration) สืบเนื่องมาจากการอพยพโดยเสรี ซึ่งย้ายถิ่นเข้าไปบุกเบิกหรือผจญภัยในถิ่นที่อยู่ใหม่จูงใจให้คนจำนวนมากย้ายถิ่นตามการอพยพ ย้ายถิ่นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคม การอพยพก็มีสาเหตุ และลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น อพยพหนีความแห้งแล้ง อพยพหนีภัยธรรมชาติ อพยพไปทำงาน อพยพเพื่อการศึกษา เป็นต้น

การอพยพมีทั้งอพยพแบบถาวรและอพยพแบบชั่วคราว หรืออพยพข้ามประเทศ และอพยพภายในประเทศ หรืออพยพโดยความสมัครใจและไม่สมัครใจ กระบวนการเคลื่อนย้ายผู้คนที่เกิดขึ้นใช้ปัจจัยผลักและปัจจัยดึง (Push-pull Hypothesis) มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยสมมติฐานที่ว่า การเคลื่อนย้ายคนจะเกิดจากปัจจัยผลักและปัจจัยดึง หมายถึง ปัจจัยที่ทำให้คนต้องละทิ้งที่อยู่เดิม ส่วนปัจจัยดึง คือ ปัจจัยที่ชักนำหรือดึงดูดแรงงานเข้าสู่พื้นที่เป้าหมาย จากข้อสรุปของการศึกษาพบว่า สาเหตุที่คนอพยพเคลื่อนย้ายมาจากปัจจัยผลักดันในพื้นที่ต้นทางมากกว่าปัจจัยดึงในพื้นที่เป้าหมาย โดยกระบวนการเคลื่อนย้ายเป็นการโยกย้ายในระยะทางสั้นๆ ในช่วงแรกจะถูกดึงเข้าสู่ตัวเมืองอย่างรวดเร็ว และปริมาณการเคลื่อนย้ายจะหมดไป เมื่อการขยายตัวของเมืองได้แผ่กว้างออกไปครอบคลุมพื้นที่ชนบทมากยิ่งขึ้น

Lee (1966)¹⁴ ได้เสนอทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่น จากการพิจารณาทบทวน แนวความคิดต่าง ๆ ในอดีตจนถึงปัจจุบันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการย้ายถิ่นมากขึ้น โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาทบทวนทฤษฎีว่าด้วยการย้ายถิ่นของ Ravenstein ซึ่งได้เห็นด้วยกับกฎดังกล่าวทั้ง 5 ข้อ และยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีก 2 ประการ ได้แก่

1. การย้ายถิ่นจะเพิ่มขึ้นตามความก้าวหน้าของสภาพแวดล้อม เช่น ความก้าวหน้าทางด้านการคมนาคมขนส่ง

¹⁴ Everett S Lee, "A theory of migration," *Demography* 3, no. 1 (1966).

2. เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้บุคคลย้ายถิ่น คือ ความต้องการที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ได้เสนอปัจจัยที่ผู้อพยพย้ายถิ่นจะต้องพิจารณา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเขตที่เป็นจุดเริ่มต้น
2. ปัจจัยเกี่ยวข้องกับเขตที่เป็นจุดหมายปลายทาง
3. อุปสรรคที่ขัดขวาง
4. ปัจจัยส่วนบุคคล

เขตแต่ละเขตจะมีปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่ดึงดูดบุคคลให้อาศัยอยู่ในเขตหรือดึงดูด บุคคลภายนอกให้ย้ายเข้ามาอยู่อาศัย ขณะเดียวกันก็อาจมีปัจจัยผลักดันให้คนย้ายออก ดังนั้น บุคคลต่าง ๆ จึงนิยามปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นบวกและลบทั้งในถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทางแตกต่างกันไป ความแตกต่างระหว่างเขตหรือการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียระหว่างเขตย่อมขึ้นอยู่กับ การคาดคะเนของผู้ย้ายถิ่น กล่าวคือ บุคคลย่อมคุ้นเคยใกล้ชิดกับพื้นที่ต้นทาง จึงสามารถรับรู้และตัดสินใจเกี่ยวกับพื้นที่นั้นได้ดีกว่าพื้นที่ปลายทาง เพราะบุคคลไม่ได้ใกล้ชิดจึงยากที่จะรับรู้อย่างถ่องแท้เกี่ยวกับพื้นที่ปลายทาง อาจทำให้การประมาณข้อดีข้อเสียของถิ่นปลายทางผิดพลาดได้ เมื่อบุคคลเปรียบเทียบปัจจัยของท้องถิ่นต้นทางกับท้องถิ่นปลายทางแล้ว ผู้นั้นจะต้องคำนึงถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวาง ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ย้ายถิ่นว่าจะสามารถชนะอุปสรรคนั้นได้หรือไม่ อุปสรรคต่าง ๆ นี้ อาจจะเป็นอุปสรรคที่สำคัญสำหรับบางคนในขณะที่บางคนถือเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องอีก เช่น ทักษะคติของผู้ย้ายถิ่นที่มีการยอมรับหรือขัดขวางการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดเลือก เพราะอุปสรรคที่ขัดขวางจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะขจัดผู้อ่อนแอหรือผู้ที่สามารถน้อยออกไป โดยทั่วไปแม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีคุณสมบัติดีกว่าผู้ไม่ย้ายถิ่นในเขตที่ต้นอาศัย แต่เมื่อเทียบกับเขตที่เป็นจุดหมายปลายทางแล้ว จะมีคุณสมบัติด้อยกว่าผู้ที่อยู่ในเขตจุดหมายปลายทาง คุณลักษณะของผู้ย้ายถิ่นจึงอยู่ระหว่างประชากรในเขตเริ่มต้นกับประชากรในเขตปลายทาง

2.7 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง

Lederach (1996)¹⁵ เป็นผู้สนใจพัฒนาแนวความคิดทางทฤษฎีและปฏิบัติ เรื่อง การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งตั้งแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 1980s โดยเป็นผู้ริเริ่มใช้วลีว่า “การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง” (Conflict Transformation) กับความขัดแย้งทุกรูปแบบ มีจุดเน้นที่การสร้าง ความแข็งแกร่งให้แก่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ ในสังคมทั้งในระดับความสัมพันธ์ซึ่งหน้าและระดับโครงสร้างทางสังคม อันเนื่องจากรากฐานความเชื่อที่ว่าความสัมพันธ์มนุษย์เป็นส่วนที่ลึกที่สุดของความขัดแย้ง ความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ให้กำเนิดความขัดแย้งและยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมมีพลวัตอีกด้วย

¹⁵ John Paul Lederach, *Preparing for peace: Conflict transformation across cultures* (Syracuse University Press, 1996).

อย่างไรก็ดี Lederach ยังพบว่า สาเหตุรากฐานของความขัดแย้งทางสังคมชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะความขัดแย้งทางสังคมที่มีลักษณะยืดเยื้อ (Protracted conflict) มักมาจากภาวะที่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ทั้งในระดับความสัมพันธ์ซึ่งหน้าและระดับโครงสร้างที่เป็นผืนดินที่ก่อกำเนิดความขัดแย้งนั้นมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่สมดุลกัน/ ที่ไม่เท่าเทียมอย่างลึกซึ้ง ซึ่งแนวทางการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งมีลักษณะหรือองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่

1. การมองเห็นและตอบสนอง (To Envision and Respond) แนวทางการเปลี่ยนแปลง (transformational - approach) มีจุดเริ่มต้นจากการยอมรับอคติที่เชื่อว่าความขัดแย้งอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์และการกระทำที่เป็นการตอบสนองต่อความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง

2. การลดและทำให้ความขัดแย้งเลื่อนไหล (Ebb and Flow) การยอมรับว่าความขัดแย้งมิได้แยกออกจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ดังนั้น การแปลงความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์จะต้องเกิดจากความเข้าใจความขัดแย้ง ดังนั้นแนวการศึกษาการแปลงความขัดแย้งจะทำให้เราเข้าใจว่าความขัดแย้งไม่ได้ดำรงอยู่ลำพัง แต่ดำรงอยู่อย่างมีแบบแผน ซึ่งการแปลงดังกล่าวจะถูกเข้าใจได้ทั้งในระดับการนำเสนอประเด็นและแบบแผนในระดับกว้าง เพื่อให้สามารถมองเห็นแนวทางในการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งได้

3. เป็นโอกาสเพื่อชีวิต (Life-Giving Opportunities) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอาจเป็นปัจจัยที่ซับซ้อนให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมความขัดแย้งจึงมีความสำคัญต่อสังคมมนุษย์ในแง่ที่ความขัดแย้งอาจกำหนดการดำเนินความสัมพันธ์และพลวัตแก่โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

4. กระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Change Process) แนวทางแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งเป็นการแทรกแซงกระบวนการทำลายล้างที่ก่อให้เกิดความสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์

5. การลดความรุนแรงและเพิ่มพูนความยุติธรรม (Reduce Violence and Increase Justice) แนวทางแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งมีจุดมุ่งเน้นที่การพิจารณาความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะลดความขัดแย้งและความรุนแรงลงก็จำเป็นต้องพิจารณาทั้งประเด็นความขัดแย้งเฉพาะหน้า รวมทั้งสาเหตุเชิงลึกที่โดยมากเป็นสาเหตุจากความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งในกระบวนการการเพิ่มพูนความยุติธรรม ประชาชนจะต้องเข้าถึงและมีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจสิ่งที่จะมากระทบกับวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการนำไปสู่การแปลงเปลี่ยนในทางสร้างสรรค์และยั่งยืน

6. ปฏิสัมพันธ์ทางตรงและโครงสร้างทางสังคม (Direct Interaction and Social Structures) การเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งมองสันติภาพในฐานะศูนย์กลางและรากฐานในคุณภาพของความสัมพันธ์ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ มีสองมิติคือ ปฏิสัมพันธ์แบบซึ่งหน้า (face-to-face) และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม อันหมายถึง วิธีทางที่เราสร้างสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งภายในความสัมพันธ์ทุกรูปแบบย่อมเกิดการปรับเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การลดความรุนแรงและเพิ่มพูนความยุติธรรมที่กล่าวถึงข้างต้นจำเป็นต้องพิจารณา กระบวนการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งในทุกระดับ ทั้งการเผชิญหน้าระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม และในระดับโครงสร้างทางสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระบบโครงสร้างที่ซับซ้อนขึ้น¹⁶

แนวคิดเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งมักถูกวิจารณ์ถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมอยู่มาก ซึ่งหากการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นนั้นอาจจะต้องพิจารณาเงื่อนไขสนับสนุนหรือข้อจำกัดการเปลี่ยนแปลง เช่น ปัจจัยภายใน (ฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้ง) ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้างพฤติกรรมระหว่างคู่กรณีของฝ่ายต่าง และปัจจัยภายนอก/ปัจจัยสภาพแวดล้อมด้วย

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้ลี้ภัย

เผชิญวิษณุ แสนดี (2556)¹⁷ ศึกษาเรื่อง “สถานะและสิทธิพื้นฐานของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเด็น ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในประเทศไทยมีสิทธิและสถานะตามกฎหมายอย่างไร ผลการศึกษาพบประเด็นสำคัญที่นำไปสู่คำตอบของโจทย์วิจัยหลักข้างต้น ดังนี้

ประการแรก ผู้ลี้ภัยในเขตเมือง คือ ผู้ที่อพยพหนีภัยประหัตประหารจากประเทศต้นทางไปยังประเทศอื่น โดยอาศัยอยู่ในเขตเมืองหรือเขตชุมชน เพื่อโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านต่าง ๆ และความปลอดภัยที่มากขึ้น แม้จะมีเกณฑ์การจำแนกผู้ลี้ภัยในเขตเมืองออกจากบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ที่ถูกไล่ออนสิทธิมนุษยชนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ แต่อย่างไรก็ดี บุคคลหนึ่งอาจมีสถานะได้หลายสถานะ เช่น ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองคนหนึ่งอาจตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ได้ในเวลาเดียวกัน หรือคนไร้รัฐไร้สัญชาติก็อาจเป็นผู้ลี้ภัยได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น ท่ามกลางความสับสนของการให้นิยามคำว่าผู้ลี้ภัยของรัฐไทยไม่ว่าบุคคลนั้นจะถูกเรียกด้วยคำว่าผู้ลี้ภัย คนหนีภัยจากการสู้รบ หรือคำว่าอะไรก็ตาม แต่ถ้าบุคคลนั้นเป็นคนที่หนีภัยประหัตประหารหรือภัยความตายจากประเทศต้นทางมายังประเทศไทย ประเทศไทยจะส่งบุคคลเหล่านั้นกลับไปสู่ความตายไม่ได้ อีกทั้งเมื่อบุคคลเหล่านั้นเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและสถานะตามกฎหมายของพวกเขาก็ต้องได้รับรองโดยประเทศไทย

ประการที่สอง แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้เป็นภาคีสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 และพิธีสารเกี่ยวกับสถานภาพผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1967 แต่อย่างไรก็ดีประเทศไทยได้มีความพยายามในการปฏิบัติตามพันธกรณีของกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในการรับรอง

¹⁶ John Paul Lederach, "Sustainable reconciliation in divided societies," *Washington, DC: USIP* (1997).

¹⁷ เผชิญวิษณุ แสนดี, "สถานะและสิทธิพื้นฐานของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขากฎหมายระหว่างประเทศ., 2557).

สิทธิต่าง ๆ และสถานะบุคคลของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองจากอดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ประเทศไทยในฐานะรัฐสมาชิกหนึ่งขององค์การสหประชาชาติและรัฐสมาชิกของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรืออาเซียน ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนในหลายด้านเป็นอย่างดี ส่งผลให้สิทธิมนุษยชนหลากหลายประการของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองได้รับการคุ้มครองภายในกรอบกฎหมายและนโยบายของประเทศไทย แม้ว่าผู้ลี้ภัยในเขตเมืองเหล่านั้นจะเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมายส่วนสิทธิมนุษยชนประการอื่นที่รัฐไทยยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายรับรองสิทธินั้น ๆ โดยเฉพาะรัฐไทย ก็มีองค์ความรู้และประเพณีการปกครองในการให้ความช่วยเหลือและรับรองสิทธิเหล่านั้น

ประการสุดท้าย สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย องค์การพันธมิตรและองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ได้ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันในการให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศและการให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แก่ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองรวมทั้งบุคคลในความห่วงใยของสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยสหประชาชาติมาเป็นระยะเวลาสิบปีภายใต้การสนับสนุนและความอนุเคราะห์อย่างดีจากรัฐบาลไทย ทั้งนี้ การรับรองสิทธิและสถานะ การสนับสนุนและการให้ความอนุเคราะห์ ผู้ลี้ภัยในเขตเมืองดังกล่าวข้างต้นของรัฐไทยเปรียบเสมือนท่าทีของประเทศไทยในการถอดบทเรียนจากประเพณีการปกครองของประเทศไทยและนโยบายการจัดการผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในอดีตเพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการกับสถานการณ์ปัญหาด้านสิทธิและสถานะบุคคลตามกฎหมายของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในปัจจุบัน

วชิราภรณ์ กฤษเจริญ (2553)¹⁸ ศึกษาเรื่อง “หลักการห้ามผลักดันกลับกับสิทธิของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในกฎหมายระหว่างประเทศ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิจัยปัญหาข้อกฎหมายชั้นสูงในกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับหลักการห้ามผลักดันกลับ ประวัติความเป็นมาขอบเขตของหลักการห้าม ผลักดันกลับในกฎหมายระหว่างประเทศ ขอบเขตในการบังคับใช้ในทางปฏิบัติ และสถานะทางกฎหมายที่ถูกต้องของหลักการห้ามผลักดันกลับจากการศึกษาผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นเป็นบุคคลซึ่งหลบหนีจากภัยอันตรายต่อชีวิตและเสรีภาพจากประเทศต้นกำเนิด ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะมีชีวิต (right to life) ดังนั้น ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะแสวงหาที่หลบภัยที่ปลอดภัยในประเทศอื่นได้ ดังนั้น ความต้องการเร่งด่วนที่สุดของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นคือ การได้เข้าสู่ดินแดนที่ใช้เป็นที่พักพิงจากภัยต่อชีวิตอย่างปลอดภัย อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่อธิปไตยของรัฐแล้ว รัฐอธิปไตยมีข้อโต้แย้งได้ว่าสิทธิในที่ลี้ภัย (right to asylum) เป็นสิทธิของรัฐไม่ใช่สิทธิของปัจเจกชน จึงขึ้นอยู่กับการยอมรับของรัฐว่าจะยอมรับสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือไม่ จึงมีรัฐจำนวนมากที่ไม่ยอมรับสิทธิดังกล่าว อย่างไรก็ตาม อำนาจของรัฐเช่นนี้ย่อมถูกจำกัดโดยกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดในการขับไล่คนต่างด้าว เช่น หลักการห้ามผลักดันกลับ ซึ่งถูกกำหนดขึ้นในตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยผู้ลี้ภัย โดยหลักการนี้มีผลผูกพันเฉพาะรัฐภาคีของตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยผู้ลี้ภัยเท่านั้น จึงอาจทำให้ผู้ลี้ภัยในบางประเทศไม่ได้รับการคุ้มครองตามหลักการนี้ หากรัฐที่ตนลี้ภัยไม่ใช่รัฐภาคี

¹⁸ วชิราภรณ์ กฤษเจริญ, "หลักการห้ามผลักดันกลับกับสิทธิของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในกฎหมายระหว่างประเทศ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขากฎหมายระหว่างประเทศ., 2553).

ส่วนในประเทศไทย การไม่ได้เป็นรัฐภาคีของตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยผู้ลี้ภัย หากกระทำการฝ่าฝืนหรือละเมิดพันธกรณีตามหลักการนี้ประเทศไทยจึงไม่ถือว่ามีความรับผิดชอบระหว่างประเทศดังเช่นรัฐภาคีแห่งตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยผู้ลี้ภัย แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีพันธกรณีตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในการห้ามขับไล่คนต่างด้าว ซึ่งหากฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายดังกล่าวก็อาจมีความรับผิดชอบในระหว่างประเทศได้ และนอกจากนี้แล้ว การกระทำของปัจเจกชนที่เป็นการผลักดันกลับคนจำนวนมากให้กลับไปเผชิญกับภัยอันตรายแก่ชีวิต และร่างกายอาจมีลักษณะเข้าข่ายเป็นการกระทำความผิดอาญาระหว่างประเทศในฐานความผิดอาชญากรรมต่อมนุษยชาติ ซึ่งหากมีมูลจึงใจเพื่อมุ่งทำลายประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้วอาจมีความผิดฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์อันจะทำให้ปัจเจกชนผู้กระทำความผิดนั้นมีความรับผิดชอบในทางอาญาระหว่างประเทศได้

อนุกุล บุญญบาล (2551)¹⁹ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาและลู่ทางการใช้ข้อบัญญัติการไม่ให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (หลัก Exclusion Clause) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย 1951” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้หลัก Exclusion Clauses โดยรัฐภาคีว่ามีอยู่อย่างไรและอะไรน่าจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องดังกล่าวเพื่อแก้ไขในปัญหาที่เกิดขึ้น ผลการศึกษาพบว่า หลัก Exclusion Clauses ถือเป็นกฎเกณฑ์ที่มีความสำคัญและมักพูดถึงบ่อยครั้งในการจัดการเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย แม้หลักในเรื่องดังกล่าวจะถูกบัญญัติเอาไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย 1951 อันเป็นอนุสัญญาที่มีการกล่าวเอาไว้ถึงมาตรการให้ความคุ้มครองต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้ลี้ภัย แต่หลักเช่นว่ากลับไม่ได้มีเนื้อหาอันใดที่แสดงให้เห็นถึงการให้คุ้มครองดังกล่าวกลับเป็นหลักที่มีเนื้อหาในการตัดสิทธิผู้ลี้ภัยออกจากการได้รับความคุ้มครองเช่นว่านั้น การใช้หลักในเรื่องดังกล่าว โดยรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย 1951 ในบางครั้งย่อมเกิดปัญหาตามมาจากปัจจัยในหลาย ๆ ประการไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายในแนวทางปฏิบัติของรัฐภาคีเกี่ยวกับหลักในเรื่องดังกล่าว การปล่อยให้รัฐภาคีมีอำนาจในการพิจารณาใช้หลักดังกล่าวโดยปราศจากการมีแนวทางที่เหมาะสม เหตุปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมส่งผลให้การใช้หลักในเรื่องดังกล่าวสร้างปัญหาให้กับผู้ลี้ภัยอย่างมากมายในปัจจุบัน แนวทางที่ดีที่สุด ในการหาทางออกให้กับปัญหาในเรื่องของการตีความและการใช้หลัก Exclusion Clauses รัฐควรจะต้องคำนึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องประกอบกับคำแนะนำของ UNHCR อันเป็นองค์กรที่มีความชำนาญเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย โดยเฉพาะเพื่อให้รัฐภาคีสามารถหาแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยที่ถูกต้องเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ลี้ภัย

¹⁹ อนุกุล บุญญบาล, "ปัญหาและลู่ทางการใช้ข้อบัญญัติไม่ให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (หลัก Exclusion Clause) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย 1951" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์, สาขานิติศาสตร์, 2551).

ธนวิศิษฐ์ มหพทธีไพศาล (2551)²⁰ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาและลู่ทางการคุ้มครองสิทธิผู้ลี้ภัยเด็กตามกฎหมายระหว่างประเทศ : ศึกษากรณีประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิผู้ลี้ภัยเด็ก ซึ่งตามข้อ 38 แห่งธรรมนูญศาลยุติธรรมโลก สิทธิเด็กมีหลักสำคัญอยู่ 4 ประการ คือ 1. การห้ามเลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination) 2. การยึดถือผลประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก (The best interests of child) 3. การมีชีวิตอยู่รอดและการพัฒนา (The right to life, Survival and development) 4. การเคารพความคิดเห็นของเด็ก (The view of the child) ซึ่งถือเป็นหลักคุ้มครองสิทธิเด็กที่ทุกประเทศจะให้การปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้น ถึงแม้ประเทศไทยได้ทำข้อสงวนเกี่ยวกับการจดทะเบียนการเกิดและการให้ความคุ้มครองสิทธิต่อผู้ลี้ภัยเด็ก แต่ยังมีกฎหมายด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ที่ต้องปฏิบัติตามในการให้ความคุ้มครองสิทธิผู้ลี้ภัยเด็กให้ได้รับการปฏิบัติในสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายระหว่างประเทศ

ผลการศึกษาพบว่า อุปสรรคที่เกิดขึ้นต่อการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยเด็กในประเทศไทย มีสาเหตุหลัก ๆ มาจากปัจจัยดังต่อไปนี้ 1. ปัญหาทางด้านกฎหมาย 2. ปัญหาด้านนโยบาย 3. ปัญหาด้านแนวทางการปฏิบัติ 4. ปัญหาด้านทัศนคติต่อผู้ลี้ภัย 5. ปัญหาด้านองค์ความรู้ จึงทำให้กลุ่มผู้ลี้ภัยเด็กไม่ได้รับการปฏิบัติที่ครบถ้วนต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกลไกในการคุ้มครองต่อสิทธิผู้ลี้ภัยเด็กในประเทศไทยที่ยังไม่สอดคล้องตามมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศที่นานาประเทศให้การยอมรับ ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องเพิ่มมาตรการการให้คุ้มครองต่อสิทธิผู้ลี้ภัยเด็กให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น ตลอดจนการแก้ไขเยียวยาในประเด็นการคุ้มครองทั้ง 3 ด้าน ซึ่งจะต้องกำหนดเป็นนโยบายแห่งรัฐ และการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิผู้ลี้ภัยเด็กในประเทศไทยที่ชัดเจนต่อไป

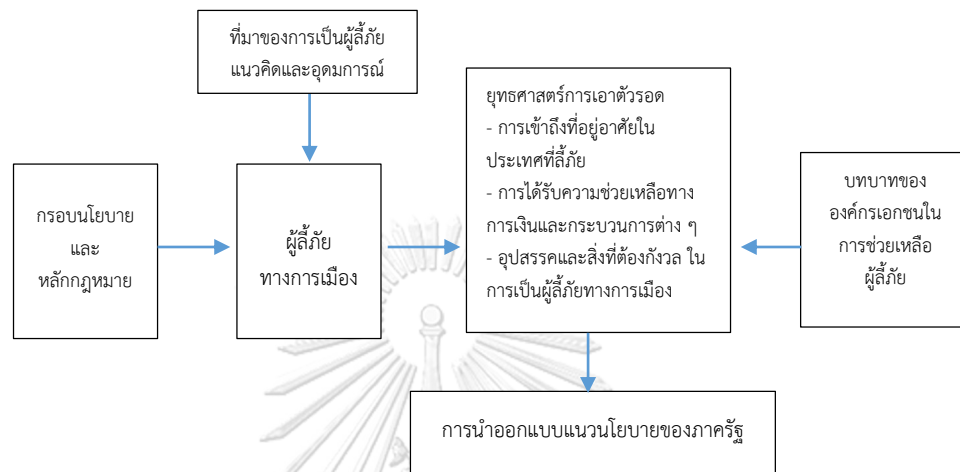
2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษา เรื่อง ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษาคนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งมีกรอบแนวคิดในการวิจัย 2 ประการ ดังนี้

ประการแรกในเรื่องที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด และอุดมการณ์ของบุคคลเหล่านั้น จะศึกษาเพื่อเชื่อมโยงกับหลักกฎหมายและแนวนโยบายของรัฐไทยที่เกิดขึ้น โดยวิเคราะห์นโยบายผ่านทฤษฎีชนชั้นผู้นำ (Elite theory) และทฤษฎีตัวแบบเชิงเหตุผล (Rational Model)

²⁰ ธนวิศิษฐ์ มหพทธีไพศาล, “ปัญหาและลู่ทางการคุ้มครอง สิทธิผู้ลี้ภัยเด็กตามกฎหมายระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์, สาขานิติศาสตร์., 2551).

ประการที่สองในเรื่องการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง วิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง จากการศึกษาจะได้ข้อค้นพบเพื่อจะสมารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายในการปฏิบัติของประเทศไทยต่อไป ดังรายละเอียดกรอบแนวคิดตามภาพที่ 8

ภาพที่ 8 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษา คนไทย ผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และเพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ดังนั้นจึงได้เลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ (key informants) ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบ กึ่งโครงสร้าง (Semi structure in-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามปลายเปิดที่เตรียมมาก่อนล่วงหน้า มีลักษณะการสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการสังเกตการณ์เพื่อให้เห็นถึงปฏิกริยาและท่าทางของผู้ให้ข้อมูล สำคัญในระหว่างกระบวนการสัมภาษณ์และพูดคุยสนทนา สำหรับข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ลี้ภัยในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งเอกสารด้านสิทธิมนุษยชน กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องและมีความเชื่อมโยง เพื่อตอบคำถามของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

3.1 กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

3.1.1 ผู้ลี้ภัยทางการเมือง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกเก็บข้อมูลผู้ลี้ภัยทางการเมืองคนไทยที่อาศัยในประเทศฝรั่งเศส จำนวน 7 ราย ซึ่งเป็นผู้ที่มีสถานะผู้ลี้ภัยแล้วจำนวน 3 ราย และอยู่ในระหว่างการดำเนินการขอสถานะผู้ลี้ภัยจำนวน 4 ราย (ข้อมูล ณ เดือนธันวาคม 2563)²¹ โดยกลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองหลังเหตุการณ์รัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ลี้ภัยทางการเมืองในปี 2557 เนื่องจากในปีดังกล่าวได้มีการรัฐประหารเกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครอง และได้มีคำสั่งคณะกรรมการความสงบแห่งชาติให้บุคคลต่าง ๆ เข้ารายงานตัว ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้ลี้ภัยเหล่านี้ด้วย ซึ่งลักษณะของผู้ให้สัมภาษณ์มีความแตกต่างกันในสถานะทางสังคม เช่น เป็นกลุ่มนักกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม กลุ่มนักกิจกรรมด้านบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBT) กลุ่มผู้นำทางการเมือง เป็นต้น เพื่อความหลากหลายของข้อมูลของการขอลี้ภัย โดยผู้วิจัยมีการสอบถามผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคนว่ามีความยินดีที่จะให้สัมภาษณ์เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษาหรือไม่ ผู้ให้ข้อมูลทุกคนยินดีและมีความเต็มใจในการให้การสัมภาษณ์กับผู้วิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

²¹ ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, "รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนหลังรัฐประหาร ปี 2557 กระบวนการยุติธรรมลายพรางายใต้ คสช.," (6 มีนาคม 2563). https://www.tlhr2014.com/?wpfb_dl=20.

ตารางที่ 1 แสดงรายละเอียดข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (นามสมมติ)	เพศ	ประเภท กลุ่มนักกิจกรรม	ปี (พ.ศ.) ที่ได้สถานะผู้ลี้ภัย	ปี (พ.ศ.) ที่เดินทางออกจาก ประเทศไทย
1. นาย A	ชาย	ศิลปินวัฒนธรรม	2561	2557
2. นาย B	ชาย	ศิลปินวัฒนธรรม	อยู่ระหว่างการขอ	2557
3. นาย C	ชาย	ศิลปินวัฒนธรรม	อยู่ระหว่างการขอ	2557
4. นาย D	ชาย	ศิลปินวัฒนธรรม	อยู่ระหว่างการขอ	2557
5. นางสาว E	หญิง	ศิลปินวัฒนธรรม	อยู่ระหว่างการขอ	2557
6. นาย F	ชาย	ผู้นำทางการเมือง	2560	2557
7. นาย G	ผู้หญิง ข้ามเพศ	นักกิจกรรม LGBT	2561	2557

3.1.2 องค์กรสนับสนุนการให้สถานะแก่ผู้ลี้ภัย (องค์กรพัฒนาเอกชน)

นอกจากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ลี้ภัยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชน 2 แห่งที่ได้ดำเนินกิจกรรมให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นองค์กรที่ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือกลุ่มผู้ลี้ภัยตามข้อ 3.1.1 ด้วย ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในเรื่องที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดข้อมูลองค์กรสนับสนุนการให้สถานะแก่ผู้ลี้ภัย (องค์กรพัฒนาเอกชน)

ชื่อองค์กรพัฒนาเอกชน	จุดประสงค์พันธกิจและหน้าที่	สำนักงานใหญ่
1 .The International Refugee Assistance Project (IRAP)	เป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายและสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่น รวมถึงการระดมความช่วยเหลือทางกฎหมายและการดำเนินคดีและการสนับสนุนเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยทั้งระบบ ซึ่งปัจจุบัน IRAP ให้บริการแก่บุคคลที่ถูกกักขังแก่ลี้ภัยมากที่สุดในโลก โดย IRAP เชื่อว่าทุกคนควรมีที่อยู่ที่ปลอดภัยและควรมีวิธีที่ปลอดภัยในการเดินทาง โดยเป็นองค์กรที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด และเชื่อในพลังของแต่ละบุคคลในการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ของตนเอง (แปลจากเว็บไซต์ https://refugeerights.org)	นิวยอร์กซิตี ประเทศ สหรัฐอเมริกา

ชื่อองค์กรพัฒนาเอกชน	พันธกิจและหน้าที่	สำนักงานใหญ่
2. Association française pour les droits des personnes transgenres (Acceptess-T) ภาษาฝรั่งเศส	เป็นสมาคมที่ไม่แสวงหาผลกำไร มีเป้าหมายที่จะเสนอกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อช่วยเหลือคนข้ามเพศ มีเป้าหมายที่จะต่อสู้กับการกีดกันและการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ทางเพศ (แปลจากเว็บไซต์ https://en.acceptess-t.com/)	นครปารีส ประเทศฝรั่งเศส

3.2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

3.2.1 การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการเก็บข้อมูลจากงานวิจัย หนังสือ บทความ วารสาร เว็บไซต์ และข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ลี้ภัยทางการเมือง สิทธิมนุษยชนและกติการระหว่างประเทศ ความมั่นคงของมนุษย์ และกรอบกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย โดยผู้วิจัยสามารถสร้างกรอบแนวคิดวิจัยได้จากแนวคิดทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อตอบคำถามการวิจัยในครั้งนี้

3.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi structure in-depth interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้ชุดคำถามปลายเปิดที่เตรียมมาก่อนล่วงหน้า โดยนำมาใช้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 9 รายที่ผ่านกระบวนการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ลักษณะการสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติและเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าใจในประเด็นศึกษาในมิติต่าง ๆ จากผู้ให้สัมภาษณ์

ภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ลี้ภัยทั้ง 7 คนนั้นใช้ภาษาไทยในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้นัดหมายผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในช่วงระหว่างวันที่ 24 ธันวาคม 2562 ถึง วันที่ 3 มกราคม 2563 สำหรับการสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 รายนั้น เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส

3.2.3 การสังเกต (Observation)

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ถูกนำมาใช้ในขณะ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งผู้วิจัยได้เห็นถึงกิริยาท่าทาง เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากการสังเกต การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลและผู้สัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุดต่อการตอบ คำถามการวิจัย

3.3 ขั้นตอนการศึกษา

3.3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลเอกสาร ได้แก่ วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ ข่าว บันทึกการประชุมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย รวมถึงศึกษาแนวคิดเรื่องความ มั่นคงของมนุษย์ แนวคิดสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศ โดยข้อมูลที่ได้นั้นถูกนำมาใช้สร้าง กรอบแนวคิดและอธิบายผลที่ได้จากการศึกษา

3.3.2 การเตรียมการเก็บข้อมูล

เมื่อได้สร้างกรอบแนวคิดวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมข้อมูล ของผู้ลี้ภัยและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารและภาพข่าวที่ปรากฏตามช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ เกิดความเข้าใจต่อแนวคิดของผู้ให้สัมภาษณ์และเป็นประโยชน์ต่อการสัมภาษณ์เพื่อตอบคำถามการวิจัย ให้มากที่สุดซึ่งข้อมูลจากเอกสารและภาพข่าวต่าง ๆ นั้น ถูกนำมาตั้งเป็นคำถามเพื่อใช้ในการหา คำตอบของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทั้งนี้ได้มีการประสานนัดหมายผู้ลี้ภัยและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการนัดหมายสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยต้องแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้กับผู้ลี้ภัยและองค์กร เอกชนที่เกี่ยวข้อง ทราบ

3.3.3 การเก็บข้อมูล

ภายหลังการนัดสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ลี้ภัยและองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง การเตรียมชุดคำถามและการสัมภาษณ์ ผู้ลี้ภัยทางการเมืองทั้ง 7 ราย โดยผู้วิจัยได้นัดหมายผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ร้านอาหารและร้านกาแฟ ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในช่วงระหว่างวันที่ 24 ธันวาคม 2562 ถึง วันที่ 3 มกราคม 2563 สำหรับการสัมภาษณ์ผู้แทนองค์กรพัฒนาเอกชนทั้ง 2 รายนั้นเป็นการ สัมภาษณ์โดยใช้ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส โดยการสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยขณะ สัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้สังเกตและเก็บข้อมูลถึงกิริยาท่าทางและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลและ ผู้สัมภาษณ์ด้วย ชาย โปธิสตา (2562)²² ได้กล่าวว่าการสัมภาษณ์เชิงลึกจะประสบความสำเร็จผู้

²² ชาย โปธิสตา, ศาสตราจารย์และศิลปินการวิจัยเชิงคุณภาพ : คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์ (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้น ดิง แอนด์ พับลิชชิง, 2562).

สัมภาษณ์จะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สัมภาษณ์พอสมควร และต้องทำการสัมภาษณ์อย่างดีและต้องทำการบ้านมาก่อน ซึ่งจะมีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้สังเกตจะให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้น และจำต้องจดจำรายละเอียดสิ่งที่ได้เห็น ได้ฟัง เพื่อนำมาเขียนบันทึกด้วย

3.3.4 การจัดการข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการจัดบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์รวมถึงการใช้อุปกรณ์บันทึกอิเล็กทรอนิกส์ช่วยในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างถูกต้องและครบถ้วน โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องถึงที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด ซึ่งคำถามที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล เช่น ที่มาที่ไปของการเป็นผู้ลี้ภัยเริ่มต้นจากอะไร การให้ความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย มีหน่วยงานใดบ้าง เริ่มต้นอย่างไร มีการวางแผนอย่างไรบ้าง การดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัยของประเทศที่ลี้ภัยเป็นอย่างไรบ้าง มีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลืออะไรบ้าง และช่วยเหลือในด้านใดบ้าง ทำไมถึงอยากลี้ภัยมาในประเทศฝรั่งเศส และทำไมผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่ไม่มาลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่แรก ผู้ลี้ภัยที่มีสถานะทางสังคมแตกต่างกันมีผลต่อการขอลี้ภัยหรือไม่ อย่างไร เมื่อเป็นผู้ลี้ภัยของรัฐนั้น ๆ แล้ว มีข้อจำกัดในการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของเราหรือไม่ ความฝันของตัวเองในปัจจุบันและอนาคตที่อยากเห็นเมื่อได้เป็นผู้ลี้ภัยแล้วเป็นอย่างไร ความฝันที่อยากเห็นประเทศไทยในมุมมองของผู้ลี้ภัย และความต้องการต่อการกำหนดนโยบายของรัฐไทยเป็นอย่างไรบ้าง เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เหล่านั้นมาศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลที่ผู้ศึกษาได้รับจากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่ได้รับเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและใช้ข้อมูลเหล่านั้นในการตอบคำถามการศึกษาในครั้งนี้

3.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและรายงานผลการศึกษา

หลังจากได้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทางเอกสารและการลงภาคสนามอย่างครบถ้วน ผู้วิจัยได้ทำการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้และนำมาศึกษาวิเคราะห์โดยทำการเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการตอบคำถามของการศึกษาในครั้งนี้ จากนั้นจึงเขียนรายงานผลการศึกษาที่ได้ผ่านวิธีการเขียนอธิบายเชิงพรรณนาควบคู่ไปกับการเปรียบเทียบเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่ได้รับจากการค้นคว้าทางเอกสาร การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่าง ๆ

3.4 นิยามศัพท์

3.4.1 ผู้ลี้ภัยการเมือง (Political refugee) หมายถึง ผู้ที่ได้รับการรับรองสถานะผู้ลี้ภัยจากประเทศฝรั่งเศส และรวมถึงบุคคลผู้แสวงหาการลี้ภัย (asylum seeker) ที่ได้รับการพิจารณาเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาสถานะผู้ลี้ภัยและอาศัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส (Persons-of-Concerns)

3.4.2 ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ผู้ลี้ภัยใช้เพื่อการวางแผนการดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย เพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพของผู้ลี้ภัย

บทที่ 4

ที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด

ในบทที่ 4 เป็นการนำเสนอการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่องที่มาของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลเพื่อตอบคำถามในการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 จุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

ตั้งแต่การรัฐประหารยึดอำนาจโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 นักกิจกรรมทางการเมืองจำนวนมากถูกคณะรักษาความสงบแห่งชาติเรียกให้ไปรายงานตัว และหลาย ๆ คนก็ถูกตั้งข้อหามาตรา 112 เพิ่มหลังจากไปรายงานตัวทำให้เกิดความกังวลต่อสิทธิเสรีภาพและความปลอดภัย ประกอบกับศาลทหารได้พิพากษาลงโทษจำคุกคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพด้วยอัตราโทษที่หนัก โดยไม่มีสิทธิอุทธรณ์และประกันตัว ในระหว่างการต่อสู้คดีทำให้หลาย ๆ คนจึงได้ตัดสินใจไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งเป็นการตัดสินใจทั้งชีวิตในประเทศไทย ทั้งการศึกษา ทรัพย์สิน รวมถึงคนที่พวกเขารัก เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง และคงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ สำหรับพวกเขาเหล่านั้น แต่บางคนก็ได้เตรียมการเรื่องการลี้ภัยไว้ล่วงหน้า

“หลังการรัฐประหารวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ออกคำสั่งเรียกผมให้มารายงานตัวในวันที่ 23 พฤษภาคม 2557 ผมไม่ไปรายงานตัว ตำรวจจึงออกหมายจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. และในวันที่ 16 มิถุนายน 2557 ตำรวจยังได้ออกหมายจับผมในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ในฐานะที่ผมเป็นประธานการจัดงานครบรอบ 40 ปี 14 ตุลา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีการแสดงละครเรื่อง “เจ้าสาวหมาป่า” ซึ่งก่อนหน้านี้มีศิลปินสองคนถูกตัดสินลงโทษจำคุกสองปี เพราะละครเรื่องนี้อีกด้วย ผมจึงหนีออกจากประเทศไทยไปยังประเทศเพื่อนบ้านเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2557 และบินไปฝรั่งเศสในเดือนมิถุนายน ปีเดียวกัน ซึ่งผมได้เตรียมตัวเองเพื่อการลี้ภัยครั้งนี้ มาตั้งแต่หลังรัฐประหาร 2549 แล้ว” นาย F (สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2562)

ในการลี้ภัยทางการเมืองหลาย ๆ คน ก็ไม่ได้คาดคิดถึงการที่จะต้องจากบ้านเกิดของตนเอง เพราะการทำกิจกรรมหรือการแสดงออกทางการเมืองที่ผ่านมา ซึ่งก่อนหน้านี้หลายคนก็เป็นแกนนำและเป็นนักกิจกรรมในการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การแสดงออกทางความคิด และการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเมื่อมีการรัฐประหารเกิดขึ้น หลายคนก็ยังมีการทำกิจกรรมต่อมาเรื่อย ๆ จนมีการออกหมายจับ และมีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่คน

เหล่านั้น ไม่ได้รับการประกันตัวในการต่อสู้คดี ทำให้ต้องมีการพิจารณาถึงการหนีเพื่อเอาตัวรอด เนื่องจากนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติในช่วงของการเข้ามายึดอำนาจนั้น มีการใช้มาตรการประกาศการห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน มีการเชิญบุคคลที่อยู่ในความขัดแย้งมารายงานตัวหรือปรับทัศนคติ และนอกจากนี้ คสช. ยังใช้มาตราเพื่อป้องปรามมิให้เกิดความขัดแย้งจากกลุ่มที่มีความขัดแย้งต่าง ๆ โดย หัวหน้า คสช. ได้ออกคำสั่งให้มีการเชิญตัวบุคคลที่อยู่ในความขัดแย้งทั้งทางตรงและทางอ้อม บุคคลหลายคนอาจจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลในเชิงสัญลักษณ์ในการรวมมวลชน ซึ่งการแสดงความคิดเห็นตามกระบวนการทางประชาธิปไตยอาจมีผลกระทบต่อความสงบสุขโดยรวมจึงต้องมีการเรียกมาชี้แจง คัดแยก และไปดูแล เพื่อคิดทบทวนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง และหากมีความผิดก็จะต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต่อไป

“เพราะเป็นนักกิจกรรมเพื่อประชาธิปไตย และการยกเลิกกฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ในปี 2556 จึงถูกฟ้องด้วยมาตรา 112 หลังไปบันทึกเทปรายการโทรทัศน์รายการหนึ่ง และหลังการรัฐประหารคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เรียกให้มารายงานตัวในวันที่ 9 มิถุนายน 2557 พร้อมกับ นักกิจกรรมเสื้อแดงอีกหลายคน que เข้าข่ายถูกจับตาในประเด็นสถาบันกษัตริย์ ด้วยความเสีงที่ศาลทหารจะพิพากษาให้รับโทษจำคุกหลายปีในข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ และจะต้องไปอยู่ในคุกชายที่นรกแล้ว ทำให้ตัดสินใจหนีออกนอกประเทศผ่านช่องทางธรรมชาติไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถือเป็นการตัดสินใจที่ยากมากสำหรับเรา เพราะต้องทิ้งการเรียนปริญญาตรีที่ธรรมศาสตร์ ซึ่งอีกเพียงปีการศึกษาเดียวก็จะสำเร็จเป็นบัณฑิตแล้ว” นาย G (สัมภาษณ์ 27 ธันวาคม 2562)

ในขณะที่ ผู้ให้สัมภาษณ์อีกท่านหนึ่งบอกว่ามีความเป็นไปได้จะถูกเจ้าหน้าที่กล่าวหาโดยไม่ได้มีกระบวนการสืบสวนและหาหลักฐานแต่อย่างไร

“ถ้าเราไปรายงานตัว เราโดนยึด 112 แน่ๆ และบอกว่า ตอนนีทุกคนในวงยังไม่มีความจับมาตรา 112 แต่ถ้าไปรายงานตัวกับ คสช. น่าจะมีแนวโน้มนักกิจกรรมเสื้อแดงที่ไปรายงานแล้ว โดนแจ้งข้อหา 112 ในภายหลังสมาชิกวงทั้งห้าคนตัดสินใจหลบออกจากประเทศไทยด้วยกัน เพราะรู้สึกว่ ไม่ปลอดภัยจากการคุกคามของ คสช. และต้องการร่วมกันทำเพลงต่อต้านเผด็จการไปด้วยกัน” นาย C และมีสมาชิก, นาย B, นาย D, และนางสาว E ร่วมอยู่ในการสัมภาษณ์ ด้วย (สัมภาษณ์ 2 มกราคม 2563)

ผู้ให้สัมภาษณ์มีการเปรียบเทียบการนำนโยบายเกี่ยวกับการนิรโทษกรรมทางการเมืองในยุครัฐบาล พลเอก เปรม กับการ ยุค คสช. โดยมองว่าในยุค คสช. กลับมีแนวโน้มที่รุนแรงกว่า แม้ว่าบริบททางการเมืองสมัยพลเอก เปรม รุนแรงกว่า ก็ตาม

“รัฐประหารคราวนี้มันไม่มีแนวโน้มจะเป็น 66/23 ได้ (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 โดย พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ซึ่งเป็นนโยบายนิรโทษกรรมสำคัญที่ชักนำนักศึกษาและเยาวชนที่ไปร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในป่าให้ “กลับสู่เมือง”) มันมีแนวโน้มที่จะแรงขึ้น แรงขึ้น จะทำ 6 ตุลาฯ อีกครั้งหนึ่ง เพราะเลือกตั้งมันก็สู้ไม่ได้ สู้ทางโซเชียลเน็ตเวิร์กมันก็สู้ไม่ได้ เหลือทางเดียว คือ ใช้ความรุนแรง และด้วยหมายจับอย่างน้อย 5 หมาย ไม่ว่าจะเป็นการขัดคำสั่งเรียกตัวของ คสช. หรือมาตรา 112 ผมจึงไม่ยอมจำนน” นาย A (สัมภาษณ์ 25 ธันวาคม 2562)

“คนส่วนใหญ่เห็น รสช. กับ คมช. ก็คิดว่า คสช. จะอยู่แค่ปีเดียว-ปีครึ่ง ผมบอกคนไปทั่วว่ารัฐประหารคราวนี้จะปกครองด้วยระบอบเผด็จการนาน เพราะเป้าหมายสูงสุดของรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 คือ

1. เขาไม่เชื่อประชาธิปไตย ไม่เชื่อการเลือกตั้ง เลยเลื่อนเลือกตั้งมา 5 ครั้ง
2. เขาต้องการหยุดกระแสความคิดที่ดำเนินอยู่ขณะนั้น トラบใดที่ยังหยุดกระแสนี้ไม่ได้ เขาก็จะไม่ให้เลือกตั้ง
3. เขาต้องการจะทำลายพรรคการเมืองและนักการเมือง โดยเฉพาะทักษิณ ชินวัตร トラบใดที่ยังทำลายไม่ได้ ก็จะไม่คืนประชาธิปไตย ไม่จัดการเลือกตั้ง
4. ผมคิดไว้แล้วว่าสักวันหนึ่ง ขบวนการประชาธิปไตยจะต้องถูก “เล่นงาน” อีกไม่ช้าก็เร็ว ผมจึงทำวีซ่าหลายๆ ประเทศเอาไว้ และต่ออายุเรื่อยๆ เพื่อที่จะหนีออกนอกประเทศได้สะดวก หลังการสลายการชุมนุมคนเสื้อแดงปี 2553 ผมก็หนีไปฝรั่งเศสมาแล้วครึ่งหนึ่ง และกลับมาหลังจากเหตุการณ์สงบลง ซึ่งผมยึดหลักว่า จะต้องไม่ถูกจับติดคุก หมดยุคแล้ว สำหรับความคิดที่ว่า ผู้นำถูกจับ แล้วประชาชนจะลุกฮือ ในทางตรงกันข้าม เขาต้องรักษาอิสรภาพเอาไว้ เพื่อที่จะต่อสู้ไปเรื่อยๆ สองสามเดือนแรกของการมาถึงฝรั่งเศส ต้องจัดเตรียมเอกสาร เดินทางไปพบปะเจ้าหน้าที่เพื่อทำการสัมภาษณ์ ผ่านขั้นตอนยุ่งยาก เพราะเราคาดคะเนว่าจะยึดเยื้อยาวนานจึงยื่นขอเป็นผู้ลี้ภัย พอเป็นผู้ลี้ภัยแล้วตามกฎหมายฝรั่งเศสสามารถขอสัญชาติได้ เขาพิจารณาอยู่ 9 เดือนก็ได้เป็นพลเมืองฝรั่งเศสก่อนจะได้สถานะผู้ลี้ภัยในเดือน พ.ย. 2557 ผมเป็นคนไทยคนที่สองที่ได้สถานะนี้ ซึ่งคนแรกคือท่านปรีดี พนมยงค์” นาย F (อ้างแล้ว)

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองเหมือนกัน คือ ตั้งแต่การรัฐประหารยึดอำนาจโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 และถูกออกหมายจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. และหมายจับข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวในช่วงเวลานั้น เป็นผู้นำทางการเมือง และเป็นศิลปิน ซึ่งผู้วิจัยมีข้อสังเกตในการนำนโยบายมาปฏิบัติของรัฐบาล คสช. นั้นมีเจตนาารมณ์ในการหาจุดร่วม ส่วนจุดต่างของผู้คน ในการสร้างสภาพแวดล้อมที่

เหมาะสม เพื่อให้สังคมไทยยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง ทั้งนี้การดำเนินการของ คสช.มีลักษณะการดำเนินนโยบายที่มีการใช้คำสั่งชัดเจนโดยตรง ซึ่งสามารถอธิบายได้ในลักษณะของตัวแบบหลักทฤษฎีเชิงเหตุผล (Rational Model) โดยมีการมอบนโยบายให้แก่หน่วยงานต่างๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้น ทุกหน่วยงานจึงมีหน้าที่สนองในการดำเนินนโยบายตามนโยบายสร้างความปรองดองของ คสช. โดยกระบวนการการทำงานของนโยบายสามารถอธิบายได้ใน 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีชนชั้นผู้นำ (Elite theory) และทฤษฎีตัวแบบเชิงเหตุผล (Rational Model) กล่าวคือ คสช. ในฐานะชนชั้นผู้นำจะเป็นคนกำหนดนโยบายจากความปรารถนาและความต้องการของชนชั้นผู้นำประเทศ เนื่องจากประเทศถูกปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมของผู้ปกครองประเทศเพียงคนเดียว ซึ่งหลักการนี้จะเป็นตัวแบบให้ผู้นำหรือชนชั้นปกครองกำหนดวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ ซึ่งบทบาทและอิทธิพลของผู้นำหรือชนชั้นปกครองจะมีอำนาจในการตัดสินใจนโยบายหรือค่านิยมสาธารณะต่าง ๆ ได้อย่างเด็ดขาด โดยชนชั้นปกครองเหล่านั้นย่อมจะยึดถือความพอใจกับค่านิยมของตนเป็นเกณฑ์ ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงเป็นลักษณะทิศทางแบบแนวตั้ง จากชนชั้นปกครองมาสู่ประชาชน

ส่วนหลักทฤษฎีเชิงเหตุผล (Rational model) นั้น การตัดสินใจในนโยบายใด ๆ รัฐบาลควรเลือกนโยบายที่ให้ผลตอบแทนทางสังคมที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนทางสังคมมากกว่าต้นทุนที่จ่ายไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม โดยอาศัยปัจจัยสำคัญในการเลือกนโยบายจากทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational choice theory) โดยจะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งถือว่าเป็นหลักการและเหตุผลในการตัดสินใจเลือกนโยบาย กล่าวโดยสรุปในการดำเนินการตามนโยบายของ คสช. นั้น จะเห็นได้ว่าประชาชนที่มีความเห็นต่างจะมีทางเลือกไม่มากนัก และเป็นการกำหนดโดยชนชั้นนำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยหรือความกังวลที่เกิดขึ้น จึงต้องทำให้เกิดการลี้ภัยเพื่อการเอาตัวรอดเกิดขึ้น

4.2 กระบวนการและความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย

การลี้ภัยทางการเมืองคงไม่ใช่เป็นการเดินทางเพื่อไปตามหาความฝัน เช่น การเดินทางศึกษาต่อ หรือการเดินทางไปท่องเที่ยวในต่างประเทศ สำหรับใครหลายคนคงหมายถึงการได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง ทั้งในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ และเหนือสิ่งอื่นใด ความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งในประเทศที่ไปลี้ภัยนั้นควรต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้กับบุคคลเหล่านั้น และสิ่งที่ยากลำบากสำหรับประเทศปลายทางของผู้ลี้ภัยคือความสมดุลในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งประเทศต้นทางของผู้ลี้ภัยนั้นอาจจะได้ไม่ได้ยินดีกับผู้ลี้ภัยเหล่านั้นมากนัก

ในกระบวนการลี้ภัยตามกฎหมายระหว่างประเทศนั้น จะมีลักษณะที่กำหนดไว้ใน 2 ลักษณะ คือ กรณีประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ และกรณีประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ โดยกรณีประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ นั้น จะมีการจัดตั้งระบบและกระบวนการในการให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (refugee) แก่ผู้แสวงที่ลี้ภัย (asylum seeker) เมื่อผู้แสวงที่ลี้ภัยรายหนึ่งรายใด

มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศกำหนด ซึ่งแต่ละประเทศจะมีกระบวนการที่แตกต่างกันไปในเรื่องรายละเอียด แต่อาจสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการให้สถานภาพผู้ลี้ภัยจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้แสวงที่ลี้ภัยยื่นคำร้องเพื่อขอสถานภาพผู้ลี้ภัยต่อหน่วยงานด้านผู้ลี้ภัยของประเทศที่ตนมาถึง ในกระบวนการนี้ ผู้แสวงหาการลี้ภัยมีหน้าที่ต้องแสดงหลักฐานเพื่อแสดงข้อเท็จจริงและสนับสนุนคำร้องขอสถานภาพความเป็นผู้ลี้ภัยหรือข้อกล่าวอ้างของตนแก่เจ้าหน้าที่ แต่ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏส่วนมากผู้ลี้ภัยจะหลบหนีมา เนื่องด้วยภัยต่าง ๆ ทำให้หลายกรณีไม่อาจมีเอกสารที่แสดงข้อเท็จจริงได้อย่างครบถ้วน ในกรณีเช่นนี้ รัฐภาคีของอนุสัญญาฯ มักสร้างกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงจากผู้แสวงที่ลี้ภัยด้วยการสัมภาษณ์หรือการให้ทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของคำร้องหรือข้อกล่าวอ้าง หลังจากนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับจะต้องประเมินข้อเท็จจริงว่าบุคคลดังกล่าวมีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัยหรือไม่ และหากประเมินแล้วเห็นว่า มีข้อเท็จจริงบางประการที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ รัฐผู้รับจำนวนหนึ่งจะให้ประโยชน์แห่งความสงสัยแก่ผู้แสวงที่ลี้ภัย หากเห็นว่าบุคคลดังกล่าวมีความน่าเชื่อถือโดยทั่วไป ในกรณีที่รัฐผู้รับประเมินว่าผู้แสวงที่ลี้ภัยรายใดไม่มีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัย รัฐภาคีจำนวนหนึ่งได้จัดตั้งระบบการอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าว เพื่อให้ผู้แสวงที่ลี้ภัยสามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยที่เป็นโทษนั้นต่อหน่วยงานในระดับที่สูงขึ้นไปได้ หากยังหน่วยงานผู้รับอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยเช่นเดิม ก็จะต้องดำเนินการเพื่อส่งบุคคลดังกล่าวออกนอกประเทศตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองของประเทศนั้น ๆ

บุคคลผู้แสวงหาการลี้ภัยรายใดมีสถานภาพเป็นผู้ลี้ภัยแล้ว บุคคลดังกล่าวย่อมได้รับประกันสิทธิต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ และกฎหมายภายในของประเทศผู้รับนั้น โดยในกรณีประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ UNHCR อาจเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยภายในประเทศต่าง ๆ ได้ ตามข้อ 35 ของอนุสัญญาฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยให้เป็นไปอย่างมีมาตรฐาน

ส่วนกรณีของประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ บทบาทของ UNHCR จะจำกัดอยู่เท่าที่รัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ยินยอม และตามพันธกรณีขั้นต่ำที่แต่ละประเทศมีภายใต้ธรรมนูญ ซึ่งโดยมาก UNHCR จะดำเนินการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในสถานกักกันคนเข้าเมืองผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยเพื่อให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) อย่างเป็นทางการตามกฎหมายภายในประเทศ และช่วยเหลือให้ผู้ลี้ภัยที่ได้รับรองสถานภาพได้กลับคืนถิ่น ได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ในประเทศผู้รับ หรือส่งไปตั้งรกรากในประเทศที่สามต่อไป

ในกระบวนการการลี้ภัยที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่าการลี้ภัยไปประเทศใด ๆ จะมีการรับรองสถานะของการลี้ภัย ซึ่งจะต้องมีการคุ้มครองเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งผู้ลี้ภัยทางการเมืองนั้นไม่อาจจะใช้กระบวนการหรือช่องทางในลักษณะดังกล่าวได้ทันที ซึ่งเสมือนกับเป็นการเดินทางเพื่อไปหาทางรอดของตนเองก่อนแล้วจึงดำเนินการอื่น ๆ มาในภายหลัง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกระบวนการการช่วยเหลือในการลี้ภัยเริ่มต้น จะเป็นการช่วยเหลือจาก

คนที่รู้จักกันหรือเครือข่าย (Connection) ซึ่งจะเป็นการช่วยเหลือที่ไม่เป็นทางการตามกฎหมายระหว่างประเทศ

นาย B (อ้างแล้ว) มองว่ากระบวนการเป็นไปอย่างทุลักทุเลมาก ไม่มีความช่วยเหลือที่เป็นทางการนัก

“หลังจากผมตัดสินใจลี้ภัยออกมาทางช่องทางธรรมชาติ ซึ่งมีมาตั้งแต่ยุคโบราณ สมัยนายผี ก็ทำกันในลักษณะนี้ ชีวิตผู้ลี้ภัยนั้นไม่สบายเลย ในประเทศเพื่อนบ้านที่พวกไปลี้ภัยอยู่ครั้งแรกนั้น ทางทหารห้ามมิให้ผู้ลี้ภัยโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพทำมาหากินอย่างออกหน้าออกตา เราต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ และถ้าหากต้องการเคลื่อนไหวทางการเมืองก็ห้ามมิให้ระบุว่า อยู่ประเทศอะไร”

เช่นเดียวกับความเห็นของนาย A (อ้างแล้ว)

“คือออกไปทางเขมรซึ่งมันจะมีบ่อนคาสิโน และเราออกไปได้โดยไม่ต้องใช้พาสปอร์ต เขาเรียกว่าช่องแอมลวด เดินไปเฉย ๆ ได้สบาย ๆ ลงจากที่จอดรถ เดินไปสักสิบนาทีก็น้ำท่วมขังน้อยก็ถึงเขมรแล้ว การต้องจากบ้านเมืองไปอาศัยอยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ยอมรับว่าไม่ค่อยมีความสุข และเคยตกอยู่ในภาวะซึมเศร้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังเกิดเหตุเพื่อนผู้ลี้ภัยสูญหาย และเสียชีวิต ”

ส่วน นาย D มองว่าเนื่องจากกระบวนการช่วยเหลือที่ไม่เป็นทางการ ทำให้การดำเนินชีวิตเพื่อหาเลี้ยงชีพลำบากมาก เพราะเราจะอยู่ในสถานะที่ไม่มีตัวตนของประเทศนั้น ซึ่งกรณียอมส่งผมต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของเราได้

“การหารายได้โดยไปรับจ้างเล่นดนตรีนั้นเป็นไปได้ยากมาก เพราะการถูกห้ามทำงานอย่างออกหน้าออกตา แต่ก็มีการสอนดนตรีตามโรงเรียนบ้าง แต่รายได้ก็น้อยมาก เพียงประมาณ 1,000 กว่าบาท แลกกับการสอนดนตรี 32 ชั่วโมงต่อเดือน เพราะที่นี่ ต้องเป็นคนที่มีเงินเท่านั้นจึงจะมีปัญญาซื้อเครื่องดนตรีหรือเรียนดนตรี เป็นชนชั้นกลางสูงขึ้นไป และส่วนใหญ่เขาก็ยกย่องคนเป็นนักดนตรี”

ส่วนนาย G กล่าวว่า

“หนีไปประเทศเพื่อนบ้านและนั่งเครื่องบินมายังฝรั่งเศสในช่วงปลายเดือนตุลาคม ระหว่างการเปลี่ยนเครื่องบินที่กรุงโซล เกาหลีใต้ ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองเกาหลีใต้มารอเธอถึงวงเครื่องบิน และบอกว่า เธออยู่ในรายชื่อ “อาชญากร” ที่ทางการไทยส่งมา เราแอบเห็นชื่อของคนอื่นๆ ที่เป็นเพื่อนพวกเราด้วย และเราได้อธิบายให้ตำรวจเกาหลีฟังว่า เราเป็นเพียงผู้เห็นต่างจากรัฐ และตอนนี้ประเทศไทยก็อยู่ใต้เผด็จการเหมือนกับประเทศเกาหลีเหนือ ตำรวจเกาหลีก็ปล่อยให้ขึ้นเครื่องต่อมายังฝรั่งเศส ได้อย่างปลอดภัย” นาย G (อ้างแล้ว)

นาย A (อ้างแล้ว) พูดด้วยน้ำเสียงชิงชัง เสียงดัง

“นักเคลื่อนไหวหลายคนถูกอุ้มหายและถูกฆาตกรรมเป็นสัญญาณจากไทยที่จิตใจที่จะข่มขู่พวกเขาให้หยุดได้แล้ว หยุดแหกปากได้แล้ว ทำให้ A เริ่มจิตตก และเริ่มกระบวนการขอลี้ภัยมายังฝรั่งเศส ที่ฝรั่งเศสมีสวัสดิการดูแลประชาชนอย่างดี ให้การช่วยเหลือแม้กระทั่งผู้ลี้ภัยอย่างเขา แต่ประเทศไทยที่แสนอุดมสมบูรณ์ ยังมีคนจนอยู่ เขาบอกว่านี่เป็นผลมาจากการผูกขาดของกลุ่มชนชั้นนำของประเทศทั้งในแง่เศรษฐกิจ การเมือง ไปจนถึงวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม มีคนจำนวนหนึ่งมองว่าความยากจนไม่ได้เป็นผลมาจากการผูกขาดของกลุ่มชนชั้นนำ แต่เป็นปัญหาจากนักการเมืองที่ทุจริตฉ้อฉลต่างหาก”

ตารางที่ 3 กระบวนการและความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (นามสมมติ)	เพศ	กระบวนการลี้ภัย	การช่วยเหลือขององค์กรระหว่างประเทศ
1. นาย A	ชาย	ใช้ช่องทางธรรมชาติ ไปประเทศที่ 2 และเดินทางไปประเทศที่ 3	ดำเนินการเองผ่านสถานทูตในประเทศที่ 2
2. นาย B	ชาย	ใช้ช่องทางธรรมชาติ ไปประเทศที่ 2 และเดินทางไปประเทศที่ 3	องค์กร IRAP
3. นาย C	ชาย	ใช้ช่องทางธรรมชาติ ไปประเทศที่ 2 และเดินทางไปประเทศที่ 3	องค์กร IRAP
4. นาย D	ชาย	ใช้ช่องทางธรรมชาติ ไปประเทศที่ 2 และเดินทางไปประเทศที่ 3	องค์กร IRAP
5. นางสาว E	หญิง	ใช้ช่องทางธรรมชาติ ไปประเทศที่ 2 และเดินทางไปประเทศที่ 3	องค์กร IRAP

ผู้ให้ข้อมูล สำคัญ (นามสมมติ)	เพศ	กระบวนการลี้ภัย	การช่วยเหลือ ขององค์กร ระหว่างประเทศ
6. นาย F	ชาย	ใช้การเดินทางในฐานะนักท่องเที่ยว มายังประเทศปลายทาง	ดำเนินการเอง ผ่านเครือข่าย ที่ตนรู้จัก
7. นาย G	ผู้หญิงข้าม เพศ	ใช้การเดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติจาก ประเทศที่ 2 และเดินทางโดยเครื่องบินไป ประเทศที่ 3 โดยแสดงให้เห็นถึงเหตุผล และความจำเป็นในการขอลี้ภัยต่อตำรวจ ตรวจคนเข้าเมืองของประเทศปลายทาง	ดำเนินการเอง ผ่านเครือข่าย ที่ตนรู้จัก

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้ใช้กระบวนการในการลี้ภัยหรือช่องทางการหลบหนีในลักษณะแบบไม่เป็นทางการเพื่อเป็นการเอาตัวรอดจากประเทศต้นทาง และจะใช้เส้นทางธรรมชาติเพื่อเข้าสู่ประเทศปลายทาง และมีบางกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้วางแผนเตรียมการลี้ภัยไว้ล่วงหน้า กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จะได้เดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติ เนื่องจากมีวีซ่า ที่สามารถเดินทางโดยเครื่องบินเพื่อเข้าประเทศปลายทางในฐานะนักท่องเที่ยวแล้วดำเนินการยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยหลังจากได้มาถึงยังประเทศปลายทางแล้ว กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดไม่ได้ยื่นขอสถานะของการเป็นผู้ลี้ภัยในพื้นที่ตามกระบวนการของกฎหมายระหว่างประเทศที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

4.3 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย

การใช้ชีวิตของผู้ลี้ภัยทางการเมือง เปรียบเสมือนเป็นการเดินทางที่ต้องพบเจอสิ่งที่ไม่อาจคาดเดาล่วงหน้าได้ หลายคนมีการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดที่แตกต่างกันไปตามสถานภาพทางสังคม สถานะทางการเงิน ซึ่งการเดินทางเพื่อขอลี้ภัยในประเทศใด ๆ นั้น ผู้ลี้ภัยย่อมตระหนักถึงภาระในการเดินทางไกล และมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับการเดินทางเข้ามาในประเทศเพื่อนบ้านผ่านช่องทางธรรมชาติหรือทางเรือในอดีต การเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ รวมทั้งที่อยู่อาศัย ทำให้ผู้ลี้ภัยต้องหารายได้ และเมื่อได้สถานะผู้ลี้ภัยแล้วจึงจะสามารถหางานทำอย่างถูกกฎหมายได้

ส่วนใหญ่จะเป็นการอยู่รวมกันเพื่อแบ่งปันทรัพยากร นาย C (อ้างแล้ว) อธิบาย

“ตอนที่พวกเราลี้ภัยไปยังประเทศเพื่อนบ้าน พวกเขาต้องอยู่รวมกันในบ้านแบบรวมกัน ทุกคนต้องจ่ายเงินเข้ากองกลางวันละ 40 บาท เพื่อมาเป็นรายจ่ายในบ้าน และค่าอาหาร นอกเหนือจากทุนที่ผู้มีอุปการะคุณช่วยจุนเจือสนับสนุนมาบ้าง”

การดำรงชีวิตมีลักษณะงานที่ไม่แน่นอนเป็นงานชั่วคราวและต้องย้ายที่อยู่ต่อเนื่องเพื่อความปลอดภัย เช่น กรณีของ นาย G (อ้างแล้ว)

“แรกๆ ชีวิตความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก เราต้องยืนอยู่บนลำแข้งของตัวเอง เพราะเราไม่ได้ติดต่อกับครอบครัวเลย เพราะเป็นห่วงความปลอดภัยของพวกเขา เมื่อมาถึงฝรั่งเศสแรกๆ ก็มีกลุ่มคนลี้ภัยที่เมตตาให้ที่พักอยู่ฟรีๆ และบางครั้งต้องย้ายจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งเรื่อย ๆ โดยอยู่ที่ละเดือนสองเดือนบ้าง อีกทั้งยังต้องทำงานเพื่อหาเงินในการเลี้ยงชีพให้ตัวเอง เช่น การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก การใช้เงินทุกอย่างต้องประหยัดมาก เช่น จะกินแต่แมคโดนัลด์ และขนมปังฝรั่งเศสที่รวมแล้วตกมือละไม่เกินสามยูโร และตอนนี้ก็แชร์อพาร์ทเมนต์ใหม่กับเพื่อนนักกิจกรรมคนหนึ่ง”

ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ผู้ลี้ภัยทางการเมืองเหล่านี้ ในการย้ายถิ่นฐานในการลี้ภัยไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยดึงดูดหรือปัจจัยผลัก เนื่องจาก กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้มีทางเลือกในการเดินทางมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม หากมีทางเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยก็ได้คำนึงถึงข้อดีข้อเสียของการลี้ภัยในประเทศที่ตนเองคุ้นเคย เช่น การเดินทางไปลี้ภัยในประเทศที่ 2 ซึ่งใกล้กับประเทศไทย เพราะกลุ่มผู้ลี้ภัยมีความคุ้นเคยใกล้ชิดกับพื้นที่ สภาพสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถใช้ชีวิตและสามารถปรับตัวในการใช้ชีวิตได้อย่างไม่ลำบาก

บางคนยังมีประสบการณ์สะท้อนทางจิตใจและช็อกกับความผันแปรในชีวิต นาย F (อ้างแล้ว)

“ไม่คาดคิดหรือกว่านั้นปลายชีวิตจะมาอยู่ฝรั่งเศสหรือประเทศอื่น แต่นักต่อสู้ทุกคนก็ต้องคิดเหมือนกันว่า ถ้าสถานการณ์ถึงขั้นไหนแล้ว ถ้าไม่ถูกจับติดคุกก็ต้องหนีไปอยู่ต่างประเทศ ผมมาฝรั่งเศส เพราะเป็นประเทศที่คุ้นเคย เคยมาอยู่เมื่อ 30 ปีที่แล้ว ในความเป็นจริงการจะทำอะไรเราต้องคาดคะเนไว้สองด้านเสมอ ด้านสำเร็จกับด้านล้มเหลว สมัยเป็นนักปฏิวัติเข้าไปอยู่กับกองทัพปลดแอกประชาชนก็เตรียมใจเรื่องเสียสละชีวิต ถ้าไม่ตายก็ถูกจับติดคุก ผมก็เคยติดคุกมา 2-3 ครั้ง แต่ถ้าพิการก็เคยคิดว่าจะทำยังไง ถ้าตาพิการก็อาจเขียนหนังสือโดยพูดใส่เทป ต้องเตรียมตัวไว้สองด้าน ตอนอยู่ป่ามีคนถามเหมือนกันว่า ถ้าเกิดว่าชนะ “จะทำอะไร” ผมบอกว่าผมจะไปช่วยปฏิวัติประเทศอื่น ชีวิตปฏิวัติเป็นชีวิตที่มีความสุข ไม่ต้องมีตำแหน่ง เงินทอง บ้านช่อง”

บางคนมองว่า การลี้ภัยคราวนี้เหมือนการหนีรอดจากมรสุมชีวิตครั้งใหญ่ นางสาว E (อ้างแล้ว)
กล่าว

“การมาฝรั่งเศสน่าจะเป็นการเดินทางย้ายบ้านครั้งสุดท้าย มันเป็นการขึ้นเครื่องบินครั้งแรก ครั้งแรกจริง ๆ นะ ก็ตื่นตื่น แค่หลับแค่วับเดียวตื่นมานี่ฉันจะอยู่อีกทวีปแล้ว รู้สึกโล่งอกเหมือนยกภูเขา ยกอะไรที่มันทับถม ๆ รวมกันมาในอดีต พอวันที่ย่างก้าวลงสู่สนามบินปารีส รู้สึกว่าฉันยกออกไปหมดเลย”

แต่บางคนกลับมองว่าไม่ได้เป็นเรื่องที่น่าดีใจเลยเพราะกระทบกับครอบครัวเป็นอย่างมาก นาย B (อ้างแล้ว)

“สิ่งที่เราทิ้งไว้ข้างหลังสำหรับการต่อสู้เนี่ยมันมีมากกว่านั้น เราต้องจากบ้านจากครอบครัวมาครอบครัวแตกแยก ความรู้สึกว่าจะได้ไปแล้ว จะได้ดีใจแล้ว ไม่มีอะ จากคนที่อยู่ข้างหลังเรา มันมีความหมายกว่าเยอะ เพราะฉะนั้นตรงนี้เหมือนด้านซาไปแล้ว ก็แค่ดีใจเล็ก ๆ น้อย ๆ แค่นั้นเอง เหมือนได้ดูหนังเรื่องหนึ่งที่เรารอบ”

การเข้าถึงที่อยู่อาศัยในประเทศที่ขอลี้ภัย นั้นมีความแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนโยบายของการรับผู้ลี้ภัยของประเทศปลายทาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ลี้ภัยกลุ่มแรก ๆ นั้น จะต้องอาศัยเครือข่ายคนรู้จักหรือใช้เงินส่วนตัวในเรื่องค่าที่พัก ก่อนที่จะมีการยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัย ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เดินทางมาภายหลังที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชน จะได้รับการสนับสนุนด้านที่อยู่อาศัยในระหว่างการยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัย ซึ่งมีลักษณะเป็นบ้านพักที่อยู่รวมกันหรือที่เรียกว่า “ค่ายของผู้ลี้ภัย” ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของประเทศปลายทางในการให้กับผู้ลี้ภัยที่เข้าถึงสิทธิในที่อยู่อาศัย

“พวกเราโชคดีมาก ที่การติดต่อขององค์กร IRAP มีที่ว่างสำหรับพวกเราให้พักอาศัยในค่ายผู้ลี้ภัย ในระหว่างการรอการขอสถานะของผู้ลี้ภัย ซึ่งที่อยู่อาศัยคำว่าค่ายผู้ลี้ภัยในความรู้สึกของคนทั่วไปอาจจะดูน่ากลัวว่าเป็นรั้วสูงเหมือนคุก หรือภาพตามค่ายผู้ลี้ภัยตามชายแดนของประเทศไทย แต่ที่นี้ก็เป็นที่ธรรมดา คล้าย ๆ กับห้องเช่า อาหารที่เน้นทั่วไป เพียงแต่พวกเราต้องไปอยู่ร่วมกัน มีกฎกติกาต่าง ๆ ซึ่งโดยรวมก็ไม่ได้ลำบากในด้านจิตใจ อย่างน้อยก็มีที่ให้เราอยู่อาศัยในระหว่างที่พวกเรายังไม่สามารถทำงานได้” นาย C (อ้างแล้ว)

และสำหรับคนที่ได้รับสถานะเป็นผู้ลี้ภัยแล้ว การช่วยเหลือจากประเทศปลายทางของผู้ลี้ภัยก็มีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้ที่ได้รับสถานะผู้ลี้ภัยสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือจากรัฐในด้านของที่อยู่อาศัยได้ นาย F (อ้างแล้ว)

“เมื่อเราได้สถานะผู้ลี้ภัย เราจะต้องออกจากค่ายผู้ลี้ภัย เพื่อหาที่อยู่และประกอบอาชีพ แต่รัฐก็จะให้สิทธิขอความช่วยเหลือจากรัฐได้ เช่น ค่าเช่าบ้าน ในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือเช่าบ้านเดือนหนึ่ง ถ้าเราไม่มีเงินก็ไปขอได้ ก็จะทำให้ครั้งหนึ่ง เป็นต้น แต่ไม่ใช่ว่าขอแล้วจะได้ก็มีได้บ้างไม่ได้บ้าง”

ตารางที่ 4 การเข้าถึงที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (นามสมมติ)	เพศ	การช่วยเหลือค่าครองชีพจากรัฐ	การได้รับการช่วยเหลือ ด้านที่อยู่อาศัย
1. นาย A	ชาย	ไม่ได้รับความช่วยเหลือ	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ จากรัฐ
2. นาย B	ชาย	เดือนละ 200 ยูโร	ได้รับช่วยเหลือจากรัฐ ค่ายผู้ลี้ภัย
3. นาย C	ชาย	เดือนละ 200 ยูโร	ได้รับช่วยเหลือจากรัฐ ค่ายผู้ลี้ภัย
4. นาย D	ชาย	เดือนละ 200 ยูโร	ได้รับช่วยเหลือจากรัฐ ค่ายผู้ลี้ภัย
5. นางสาว E	หญิง	เดือนละ 200 ยูโร	ได้รับช่วยเหลือจากรัฐ ค่ายผู้ลี้ภัย
6. นาย F	ชาย	ไม่ได้รับความช่วยเหลือ	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ จากรัฐ
7. นาย G	ผู้หญิง ข้ามเพศ	ไม่ได้รับความช่วยเหลือ	ไม่ได้รับการช่วยเหลือ จากรัฐ

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างจะมีการใช้ชีวิตที่ลำบากตามสภาพของประเทศที่ได้เดินทางไป แต่ก็จะได้รับช่วยเหลือจากเครือข่ายกลุ่มบุคคลที่รู้จัก สำหรับประเทศที่เป็นประเทศมหาอำนาจ ก็จะทำให้ความสำคัญมากกว่าประเทศที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลได้มีการดำรงชีวิตด้วยวิชาชีพที่ติดตัวไป เช่น การรับจ้างสอนหนังสือ การรับจ้างเล่นดนตรี การดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรกรรม การหาเงินผ่านช่องทาง Social media เป็นต้น ซึ่งอาจต้องอยู่รวมกันในบ้าน แอร์พาร์ทเมนต์หรือประกอบอาหารเอง เป็นต้น ที่น่าสังเกต คือ ไม่มีความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการหรือประจำจากหน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ ทั้งสิ้นซึ่งสะท้อนความเป็นชายขอบ (Marginalized Persons) ของกลุ่มผู้ลี้ภัยในกระบวนการนโยบาย

4.4 บทบาทขององค์กรเอกชนในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย

ผู้วิจัยได้นำเรื่องบทบาทขององค์กรเอกชนในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยเป็นประเด็นในการศึกษา เพื่อตอบคำถามในการวิจัยในส่วนของบทบาทและความช่วยเหลือขององค์กรเอกชนที่มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยทางการเมืองคนไทย ซึ่งเป็นการช่วยเหลือในเริ่มต้นของการยื่นขอสถานะเพื่อกลายเป็นผู้ลี้ภัย โดยองค์กรเหล่านี้เป็นเหมือนองค์กรอิสระที่ไม่ได้มีหน้าที่เหมือนกับองค์กรกลาง เช่น UNHCR โดย UNHCR เป็นองค์การระหว่างประเทศที่มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในประเทศต่าง ๆ จัดตั้งขึ้นโดยธรรมนูญสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees) โดยในกรณีประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาฯ นั้น UNHCR อาจเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยภายในประเทศต่าง ๆ ได้ผ่านตามข้อ 35 ของอนุสัญญาฯ เพื่อให้ความช่วยเหลือและตรวจสอบกระบวนการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยให้เป็นไปอย่างมีมาตรฐาน ส่วนกรณีของประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ บทบาทของ UNHCR จะจำกัดอยู่เท่าที่รัฐบาลของประเทศนั้น ๆ ยินยอม และตามพันธกรณีขั้นต่ำที่แต่ละประเทศมีภายใต้ธรรมนูญ UNHCR ซึ่งโดยส่วนมาก UNHCR จะดำเนินการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในสถานกักกันคนเข้าเมืองผ่านกิจการต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยเพื่อให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) และกลุ่มผู้ลี้ภัยทางการเมืองจากประเทศไทยกลุ่มนี้ก็มีองค์กรระหว่างประเทศให้การรับรอง เพื่อเดินทางไปยังประเทศปลายทาง โดยคำนึงถึงด้านสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก ซึ่งแต่ละกลุ่มผู้ลี้ภัยนั้นมีปัญหาในการขอลี้ภัยที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถให้ความช่วยเหลือผู้ลี้ภัยได้ในรูปแบบที่แตกต่างกันตามบริบทที่เกิดขึ้นตามปัญหาของผู้ลี้ภัย

1. ลักษณะการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย

บทบาทการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยขององค์กรเอกชน ในประเทศที่เป็นภาคีของอนุสัญญาฯ นั้น รัฐภาคีของอนุสัญญาฯ จะทำกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงจากผู้แสวงที่ลี้ภัยด้วยการสัมภาษณ์หรือการให้ทำแบบสอบถาม เพื่อประเมินความน่าเชื่อถือของคำร้องหรือคำกล่าวอ้าง ซึ่งองค์กรเอกชนจะมีบทบาทหน้าที่ให้ความเห็นหรือให้ความเห็นชอบต่อคำร้องของผู้ลี้ภัย เพื่อประกอบการพิจารณาของรัฐภาคีของอนุสัญญาฯ

ในกรณีของประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ บทบาทขององค์กรเอกชนจะดำเนินการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยในสถานกักกันคนเข้าเมืองผ่านกิจการต่าง ๆ ซึ่งอาจรวมถึงการรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยเพื่อให้ความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) หรือการส่งไปตั้งรกรากในประเทศที่สาม โดยมีหลักการช่วยเหลือสอดคล้องกับกระบวนการและหลักเกณฑ์การ

พิจารณาสถานภาพของผู้ลี้ภัยภายใต้อนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 และพิธีสารปี ค.ศ. 1957 ว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย

“องค์กร IRAP จะช่วยเหลือใคร เรามีกระบวนการทั้งหมด 3 อย่างหลัก ๆ อย่างแรกคุณจะเป็นผู้ลี้ภัยได้ ต้องมีเหตุผลในการถูกกีดกันจากประเทศต้นกำเนิดในการเข้าถึงสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างปกติ อย่างที่สองคือรัฐบาลเจ้าของที่ลี้ภัยอนุญาตให้หนีมาได้ และอย่างที่สาม มีการกระทำที่เป็นอันตรายอย่างยิ่งที่กระทบต่อชีวิต” เจ้าหน้าที่ IRAP (สัมภาษณ์ 16 เมษายน 2563)

การช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนนั้น ไม่ใช่เพียงแค่การดำเนินการตามรูปแบบของกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่การดำเนินการอาจจะมีขั้นตอนการช่วยเหลือ ความเร่งด่วน การเตรียมการเอกสารบางประการ ซึ่งไม่สามารถดำเนินการได้ตามหลักตัวบทกฎหมาย เนื่องจากสถานะของบุคคลแต่ละคนมีความยากง่ายแตกต่างกันไป ซึ่งอาจจะต้องช่วยเหลือดำเนินการด้านอื่น ๆ ประกอบกันด้วย เพื่อให้สามารถเดินทางไปตั้งถิ่นฐานในการลี้ภัยได้อย่างปลอดภัยและมีการรองรับตามกฎหมายของประเทศปลายทาง

“พวกเรา ทั้ง 4 คนไม่มีหนังสือเดินทางไทยติดตัว แต่มาด้วยเอกสารอนุญาตให้เดินทางเข้าประเทศเป็นกรณีพิเศษ (laissez-passer ในภาษาฝรั่งเศส) ซึ่งออกโดยสถานทูตฝรั่งเศสในประเทศต้นทาง ผ่านการประสานงานโดยโครงการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยนานาชาติ (International Refugee Assistance Project หรือ IRAP)”นางสาว E (อ้างแล้ว)

และนอกจากการดำเนินการด้านเอกสาร เพื่อรับรองสถานะให้กับผู้ลี้ภัยแล้ว องค์กรเอกชนยังช่วยเหลือดำเนินการในเรื่องการเข้าถึงความช่วยเหลืออื่น ๆ ด้วย นาย G (อ้างแล้ว) กล่าว

“องค์กรนี้ (ACCEPTESS-T) ช่วยทำเอกสาร จนมีสิทธิเข้าถึงฮอโมนและสิ่งต่าง ๆ ลำบากมากจนกระทั่งได้เริ่มเรียนภาษา การไม่รู้ภาษาเป็นอุปสรรคหลักของการเข้าถึงสิทธิและข้อมูลเรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนภาษาฝรั่งเศสก็ใช้ภาษาอังกฤษควบคู่ไปบ้าง จนสามารถผ่านอะไรมาด้วยตัวเองหมด และโชคดีที่มีชุมชนคนไทยที่น่ารักคอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจ”

2. การช่วยเหลือตามหลักสิทธิมนุษยชน

โดยหลักการช่วยเหลือขององค์กรเอกชน จะเป็นลักษณะตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ระบุว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในการแสวงและได้รับที่ลี้ภัย (asylum) ในประเทศอื่นจากการประหัตประหาร แต่สิทธินี้จะกล่าวอ้างมิได้ในกรณีการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นจากความผิดที่มีไขความผิดการเมืองโดยแท้ และกรณีที่บุคคลนั้นกระทำการอันขัดต่อวัตถุประสงค์ของสหประชาชาติ โดยสอดคล้องกับความเห็นขององค์กรเอกชนทั้งสองแห่งที่ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยและมีการยกตัวอย่างให้เห็นถึงความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นที่เป็นรูปธรรมที่ผ่านมา

“สิทธิมนุษยชนจะอิงการเมืองไม่ได้ ต้องยึดหลักการ อย่างตัวเราเองก็มีหลักที่ต้องยึดโยงไม่สามารถบิดเบือนได้ เพราะมันต้องมีการตรวจสอบ ความเป็นพันธมิตร เมื่อเกิดปัญหาที่ไม่สามารถหาทางออกได้โดยกฎหมาย เราจะเข้าไปพูดคุยเพื่อหาโอกาส เพราะมันเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ไม่ได้ทำงานเพื่อตัวเราเอง เราไม่ได้ทำเพื่อรัฐบาลด้วย แต่เราเข้าไปช่วยเหลือช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ ก็จะทำให้ทุกอย่างง่ายขึ้น แต่บางครั้งก็มีปัญหาไม่สำเร็จเหมือนกัน ความยากง่ายของแต่ละที่แตกต่างกัน” เจ้าหน้าที่ IRAP (อ้างแล้ว)

“บางทีเขาอาจจะมองว่าผู้ลี้ภัยเป็นเหมือนตัวปัญหาที่ประเทศอื่นไม่รับ แล้วเราจะไปช่วยเหลือทำไม ซึ่งความคิดแบบนี้ในระดับผู้กำหนดนโยบายของประเทศหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ยังมีอยู่ ซึ่งเราก็อธิบายและบอกเหตุผลความจำเป็นในการช่วยเหลือ” เจ้าหน้าที่ IRAP (อ้างแล้ว) กล่าว

“เรื่องผู้ลี้ภัย พวกเขามักจะบอกว่า “ไอ้พวกนี้เป็นภาระให้กับประเทศ” จริง ๆ แล้วเราสามารถ Customary international law เป็นธรรมเนียมปฏิบัติระหว่างประเทศว่าคุณไม่สามารถผลักดันคนที่เขาหนีภัยมา ให้กลับไปสู่ประเทศที่เขาต้องถูกฆ่าได้ หลักการทำงานงานของเรา เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันหมด ไม่ว่าเขาจะเป็นใคร เราในฐานะเจ้าหน้าที่สิทธิมนุษยชน เราเคารพการตัดสินใจของแต่ละคนบนพื้นฐานของการพิจารณาตัวเขาเอง トラバใดก็ตามถ้าเขาไม่ไปลี้ภัยของผู้อื่น เราต้องเคารพเขา นี่คือนี่ที่เราต้องเคารพในหลักการของการเป็นนักสิทธิมนุษยชน เช่น การที่มีคนบอกว่าลี้ภัยเข้ามาแล้วยังผลิติดูกันต่อไปไม่หยุด เราคงไม่สามารถไปชี้ให้คนที่มีความคิดต่างมา มีความคิดอย่างเดียวกับเราได้ แต่เราต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นไปตามกรอบกฎหมายระหว่างประเทศ คือสนธิสัญญาว่าด้วยเรื่องสถานะผู้ลี้ภัย ปี 1951 มีการเคารพหลักนี้กันทุกประเทศ มันเป็นจารีตประเพณีปฏิบัติเหมือนประเทศอื่น ๆ ซึ่งเราจำเป็น

ที่จะต้องยอมรับ และการให้สถานะผู้ลี้ภัยก็ไม่ได้เข้าข้างใครข้างหนึ่ง เพราะเราพิจารณาตามหลักการ ไม่ว่าจะเป็นสื่อเหลือง สื่อแดง สื่อม่วง สื่อเขียว เราในฐานะองค์กรสิทธิมนุษยชน ก็ต้องไปให้ความช่วยเหลือทั้งหมด”

นอกจากการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยตามหลักสิทธิมนุษยชนแล้ว องค์กรเอกชนยังทำหน้าที่ช่วยเหลือ การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ของผู้ลี้ภัยอีกด้วย” เจ้าหน้าที่ ACCEPTESS-T (สัมภาษณ์ 13 เมษายน 2563)

“องค์กร ACCEPTESS-T ทำงานเกี่ยวกับคนข้ามเพศ และส่วนมากเป็นผู้อพยพทั้งที่มีเอกสารและไม่มีเอกสาร รวมถึงคนที่มาขึ้นสถานะผู้ลี้ภัยโดยหนีมาจากประเทศที่การเป็นเกย์หรือคนข้ามเพศผิดกฎหมาย เช่น อิหร่าน องค์กรเราจะให้ความช่วยเหลือ เช่น การตรวจเลือด ให้คำปรึกษาด้านสุขภาพทางเพศและสุขภาพทั่วไป การเข้าถึงฮอร์โมน ให้คำแนะนำ โดยนักจิตวิทยา มีคอร์สสอนภาษาฝรั่งเศส คอร์สเต้นรำ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ เรามีสระว่ายน้ำสำหรับคนข้ามเพศ เป็นสิ่งที่เราภูมิใจ เพราะ ในฝรั่งเศสหรือประเทศต่างๆ ทั่วโลก ยังมีความการเกลียดกลัวคนข้ามเพศอยู่ เวลาไปสระว่ายน้ำแล้วมีแผลเป็นจากการผ่าตัดหรือมีเพศสภาพไม่ตรงกับมาตรฐานของสังคม อาจจะถูกตัดสิน ถูกมอง หรือรังแกได้ เราเลยมีสระว่ายน้ำสำหรับคนข้ามเพศและเพื่อนๆ ที่สนับสนุนคนข้ามเพศให้สามารถว่ายน้ำด้วยกัน โดยที่ไม่มีอคติได้ องค์กรเราตั้งโดยกลุ่มคนข้ามเพศที่เป็นผู้อพยพ จึงทำงานกับคนกลุ่มนี้เป็นหลัก โดยตอนนี้เราทำงานร่วมกับ OFPRA (French office for the protection of refugees and stateless persons) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทำงานกับผู้ลี้ภัย ด้วยความที่เราเชี่ยวชาญด้านผู้อพยพที่เป็นคนข้ามเพศ รู้ปัญหาว่าคนข้ามเพศต้องการอะไร”

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตารางที่ 5 บทบาทความช่วยเหลือขององค์กรเอกชน

ชื่อองค์กร พัฒนาเอกชน	The International Refugee Assistance Project (IRAP)	Association française pour les droits des personnes transgenres (Acceptess-T)
บทบาท ความช่วยเหลือ		
กลุ่มเป้าหมายหลัก	ทุกคน	ทุกคน โดยเฉพาะกลุ่ม LGBT
การช่วยเหลือด้าน เอกสารสำคัญ	ดำเนินการประสานงานกับ ประเทศปลายทาง และหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	ดำเนินการประสานงาน ด้านเอกสาร สำหรับคนที่มาขึ้นสถานะผู้ลี้ภัย

ชื่อองค์กร พัฒนาเอกชน	The International Refugee Assistance Project (IRAP)	Association française pour les droits des personnes transgenres (Acceptess-T)
บทบาท ความช่วยเหลือ		
การช่วยเหลือค่าใช้จ่าย การเดินทาง	ใช้ไมล์การเดินทาง สนับสนุนการ เดินทางของผู้ลี้ภัย	ไม่มี
การช่วยเหลือการใช้ ชีวิตของผู้ลี้ภัย	ไม่มี	มีการจ้างงานผู้ลี้ภัยให้สามารถมหา รายได้พิเศษในองค์กรได้
การช่วยเหลือตามหลัก สิทธิมนุษยชน	มี	มี
การช่วยเหลือ และการ จัดกิจกรรมของผู้ลี้ภัย	ไม่มี	มี เช่น การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพ ทางเพศและสุขภาพทั่วไป การเข้าถึงฮอโมเนอ ให้คำแนะนำโดยนักจิตวิทยา มีคอร์สสอนภาษาฝรั่งเศส คอร์สเต้นรำ และมีกิจกรรมต่าง ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.5 อุปสรรคและสิ่งที่ต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

เมื่อผู้ลี้ภัยได้รับสิทธิตามกฎหมายแล้วจะนำมาซึ่งการได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศหรือได้รับสัญชาติของประเทศผู้รับการลี้ภัย ซึ่งผู้ลี้ภัยสามารถเข้าร่วมในตลาดแรงงานของรัฐผู้รับและประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองได้ รวมถึงผู้ลี้ภัยอาจจะมีการปรับตัวและได้รับความยอมรับจากสังคมท้องถิ่น โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสังคม ประเทศต่าง ๆ ก็มีแนวทางในการดำเนินการสำหรับการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับที่ค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ กระบวนการการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน อันเป็นผลมาจากการที่ประชาชนพื้นถิ่นมักมองว่าผู้ลี้ภัยเป็นปัญหาทางความมั่นคงและอาจนำมาซึ่งอาชญากรรม อีกทั้งเกี่ยวพันถึงความพร้อมด้านบริการสาธารณะและตลาดแรงงานของประเทศผู้รับ ทำให้กระบวนการตั้งถิ่นฐานที่ประสบความสำเร็จมักเกิดขึ้นในประเทศที่เป็นพหุสังคม หรือมีความคล้ายคลึงในด้านภาษา วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ระหว่างคนท้องถิ่นกับผู้ลี้ภัย อีกทั้งกระบวนการตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับมีความสำคัญสำหรับผู้ลี้ภัยที่ลี้ภัยจาก

ประเทศของตนเป็นระยะเวลายาวนาน จนกระทั่งเกิดความรู้สึกผูกพัน (sense of belonging) กับประเทศผู้รับ เช่น มีการสร้างครอบครัวในประเทศผู้รับ การตั้งถิ่นฐานในรัฐผู้รับมักสร้างภาระให้แก่รับผู้รับค่อนข้างมาก รัฐผู้รับส่วนใหญ่จึงไม่พร้อมจะให้การรับรองผู้ลี้ภัยในเชิงนิตินัย เช่น การให้ถิ่นที่อยู่ถาวรหรือสัญชาติ จึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับวิธีการอื่น

จะเห็นได้ว่า การให้ที่พักพิงของประเทศปลายทางนั้น ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นความสมัครใจอย่างภาคภูมิของประเทศเหล่านั้น เพราะการให้ที่พักพิงแก่บุคคลที่ลี้ภัย อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ด้วยความเป็นมนุษย์และการเห็นสิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่สำคัญ และชีวิตผู้คนในการดำรงอยู่อย่างมีอิสระเสรีภาพเป็นสิ่งที่พึงตระหนักประเทศปลายทางเหล่านั้น อาจจะต้องให้ที่พักพิงที่อยู่อาศัยแบบลับ ๆ แก่ผู้ลี้ภัย เพราะจะผลักดันบุคคลเหล่านั้นไปสู่ความตายไม่ได้

1 อุปสรรคในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

การเดินทางมาลี้ภัยย่อมทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในความกังวลของผู้ลี้ภัย เนื่องจากต้องพบกับสภาพแวดล้อมใหม่ ซึ่งต้องมีการปรับตัวทั้งกับสภาพสังคม การใช้ชีวิต และสภาพอากาศ แม้บุคคลเหล่านี้จะไม่ได้เป็นบุคคลที่มีสถานะทางกฎหมายของรัฐ แต่ข้อกังวลในเรื่องอุปสรรคทางกฎหมายไม่ได้มีความกังวลสำหรับผู้ลี้ภัยมากนัก เนื่องจากจะไม่มี การจับกุมบุคคลเหล่านี้จากการเข้าเมืองผิดกฎหมาย เพราะได้ผ่านการรับรองสถานะจากตำรวจตรวจคนเข้าเมืองแล้ว ซึ่งในระหว่างการรอพิจารณาสถานะของผู้ลี้ภัย ก็ถือว่าเป็นบุคคลที่รัฐที่รับรองให้สถานะการคุ้มครองตามหลักกฎหมายเหมือนพลเมืองตามหลักสิทธิมนุษยชน เพียงแต่จะไม่สามารถทำงาน ประกอบอาชีพ อย่างถูกกฎหมายได้ ซึ่งหลายคนก็มีคนความกังวลและถือว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคของการมาลี้ภัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“การเตรียมความคิดก็หมายความว่า ถ้าเราไปอยู่ประเทศอื่นจะอยู่ได้หรือไม่ จะไปยุโรปได้ไหม ไปอเมริกาจะอยู่ได้ไหม หรือเอาง่าย ๆ อยู่ใกล้ ๆ อย่างประเทศเพื่อนบ้านจะอยู่ได้ไหม เพราะคนไทยปรับตัวเข้ากับอาหารประเภทอื่นยาก ปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมประเทศอื่นยาก ประเทศอื่นไม่สนุกเมืองไทยสนุกกว่า อาหารอร่อยกว่า เป็นต้น คนไทยส่วนใหญ่จึงไม่หนีไปไกลจากประเทศไทยมากนัก โดยใช้ความคิดว่าถูกจับก็ติดคุก การต่อสู้กับการติดคุกก็เป็นการต่อสู้เพื่อเป็นเกียรติประวัติและอย่างน้อยก็ได้อยู่ในประเทศไทย”

นาย F (อ้างแล้ว)

แต่บางคนก็ไม่ใช่ปัญหาเพราะสามารถปรับตัวได้ เช่น กรณีของนาย G (อ้างแล้ว)

“ผมเป็นคนที่ไม่ยึดติดกับที่ สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ง่าย ดังนั้นไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนไม่เป็นปัญหา เราต้องสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นได้ โดยต้องไม่ถูกจับกุม”

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า มีบางกลุ่มตัวอย่างยังมีความกังวลต่อการย้ายถิ่นฐานในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และพบว่ามีอีกกลุ่มตัวอย่างไม่ได้มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งมีการเตรียมตัว เตรียมใจที่จะมีการลี้ภัยและพร้อมจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ได้

2 อุปสรรคทางด้านภาษา

ผู้ลี้ภัยทางการเมืองตามกลุ่มตัวอย่าง แม้จะสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ แต่การมาลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส ภาษาฝรั่งเศส ก็มีความจำเป็นสำหรับผู้ลี้ภัยที่ต้องมีการเรียนรู้และปรับตัว ซึ่งแตกต่างจากการลี้ภัยในประเทศเพื่อนบ้านใกล้กับประเทศไทย ผู้ลี้ภัยทางการเมืองสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ เพราะมีภาษาและวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน แต่การมาลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างหลายคนก็ต้องมีการเรียนภาษาเพิ่มเติม เพื่อประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตและการทำงานในอนาคต เช่น กรณีนาย C (อ้างแล้ว)

“อุปสรรคใหญ่ๆ ของการลี้ภัยในฝรั่งเศส คือภาษาฝรั่งเศส ถ้าคุณพูดฝรั่งเศสไม่ได้ คุณจะอยู่ที่นั่นอย่างลำบากมาก เพราะคนฝรั่งเศสไม่สนใจที่จะพูดภาษาอังกฤษ ป้ายตามถนนหนทาง รถไฟฟ้า ก็ล้วนเป็นภาษาฝรั่งเศส การติดต่อราชการฝรั่งเศสเพื่อดำเนินเรื่องการลี้ภัย ก็ต้องใช้ภาษาฝรั่งเศส”

ด้วยข้อจำกัดและอุปสรรคดังกล่าว ทำให้ผู้ลี้ภัยทางการเมืองหลายคนก็ได้มีการเรียนเพิ่มเติมในภาษาฝรั่งเศส เพื่อให้สามารถปรับตัวและสามารถสื่อสารได้ รวมถึงการเรียนเพื่อศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยด้วย เช่น ในกรณีของนาย F (อ้างแล้ว)

“ภาษาเป็นอุปสรรคมาก ปีแรกเรียนภาษาอย่างเดียวแล้วจึงสอบเข้ามหาวิทยาลัย ปีแรกที่เรียนได้เกรดไม่ค่อยดี เพราะต้องปรับตัวเรื่องการเรียนการสอนและภาษา แต่พอปี 2-3 ก็ดีขึ้น เรียนผ่านมาได้ทุกตัว ความแตกต่างของการเรียนที่ฝรั่งเศสคือไม่ค่อยมีกิจกรรมนักศึกษาเหมือนเมืองไทย เพราะทุกคนไม่ได้มามหาวิทยาลัยเพื่อหาเพื่อน จะมีชมรมบ้างแต่ไม่ใหญ่โต เป็นลักษณะชวนคนไปปาร์ตี้กินเหล้ามากกว่า ไม่มีรุ่นพี่รุ่นน้อง คนมาเรียนแล้วก็กลับบ้าน ไม่จำเป็นต้องใช้มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่หาเพื่อน เรียนให้จบสำคัญกว่า”

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ลี้ภัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีอุปสรรคในเรื่องของภาษา ซึ่งเป็นการลี้ภัยมาในประเทศที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมอย่างสิ้นเชิง ทำให้ผู้ลี้ภัยทุกคนตามกลุ่มตัวอย่าง ต้องมีเรียนรู้ในเรื่องของภาษา เพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ บางกลุ่มตัวอย่างก็จะต้องนำไปใช้ในการทำงาน ในการเรียนของตนเอง

3 อุปสรรคด้านการแสดงออกทางการเมืองและความปลอดภัย

ผู้แสวงหาการลี้ภัย เมื่อได้ผ่านกระบวนการเข้าสู่การขอสถานะผู้ลี้ภัยแล้วนั้น ตามอนุสัญญาฯ ก็มีลักษณะเป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศที่ผูกพันประเทศต่าง ๆ ให้ต้องปฏิบัติ คือหลักการห้ามผลักดันกลับประเทศ (non-refoulement) จนกว่าจะมีการพิจารณาสถานภาพ เสรีจสัน และสำหรับผู้ที่ได้รับสถานภาพผู้ลี้ภัยแล้วย่อมมีสิทธิที่จะพำนักในประเทศผู้รับได้อย่าง ถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงได้รับสิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาหรือกฎหมายของ ประเทศนั้น ๆ มีสิทธิในการยื่นขอเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ถาวร (permanent resident) ของประเทศนั้น ต่อไป โดยการเคลื่อนไหว การแสดงออกทางการเมืองในระหว่างการที่ขอสถานะผู้ลี้ภัย กรณีของ ประเทศฝรั่งเศส ก็ไม่ได้ห้ามไว้ ซึ่งผู้ลี้ภัยทุกคนสามารถมาแสดงออกในความคิดทางการเมืองของ ตนเองได้ ตราบเท่าที่ไม่ผิดกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เช่น กรณีของ นาย C (อ้างแล้ว)

“อยู่ที่นั่นช่วงโอกาส วาระสำคัญต่างๆ เราจะชวนกันมาตะโกนส่งเสียงของพวกเรา ที่จัตุรัสรีพับลิค ในกรุงปารีส ได้รู้ปะป็น “มารีแอน” หญิงที่เป็นสัญลักษณ์แห่งเสรีภาพ พวกเราก็จะมาแสดงออก ด้วยการร้องเพลง ซึ่งก็ไม่ได้ทำผิดอะไรในประเทศนี้ สามารถทำได้ เมื่อเราอยู่ในพื้นที่ที่เขารองรับ เสรีภาพความเป็นมนุษย์ เราก็มีเสรีภาพความเป็นมนุษย์ เราก็เลยรู้สึกว่าเป็นมนุษย์ที่นี่”

ซึ่งสอดคล้องกับนาย C ที่ให้ความเห็นถึงการแสดงออกทางการเมืองที่ประเทศฝรั่งเศส ใน แนวความคิดของตน เช่นกัน

“โดยหลักการแล้วการเป็นผู้ลี้ภัยมีข้อห้ามเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งขัดกับธรรมชาติของผู้ลี้ ภัย ผู้ลี้ภัยส่วนใหญ่หนีมาเพื่อการต่อสู้ แต่ประเทศต่าง ๆ ก็ไม่ได้เข้มงวดอะไรมาก เคลื่อนไหว ทางการเมืองหรือทำกิจกรรมทางการเมืองได้ แต่อย่าผิดกฎหมายประเทศเขา”

นาย C (อ้างแล้ว)

และผู้ลี้ภัยนาย G ก็มีกรเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมืองเช่นกัน

“ส่วนใหญ่ก็จะทำเป็นงานต่อเนื่องจากที่มเคยมาแล้ว เช่น การทำงานด้านการต่างประเทศ ให้กับกลุ่มผู้ชุมนุมคนเสื้อแดง ติดต่อพรรคการเมืองประเทศต่าง ๆ ให้ข้อมูลให้ข้อเท็จจริง หรือไปพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนกับกลุ่มนักเคลื่อนไหวต่าง ๆ ไปพูด ไปเรียกร้อง ไปขอร้อง เป็นปากเป็นเสียงในการประชุมบ้าง เช่น ไปคัดค้านการซื้ออาวุธของกองทัพไทยกับรัฐบาล ฝรั่งเศส แต่ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยได้ผล” นาย G (อ้างแล้ว)

สำหรับความกังวลในเรื่องความปลอดภัยนั้น ผู้ลี้ภัยจากกลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นต่อกรณี การคุ้มครองความปลอดภัยในประเทศฝรั่งเศสไว้ เช่น กรณีของนาย B

“เรื่องการปกป้องคุ้มครองในชีวิตและร่างกาย เช่น การถูกคุกคามก็ให้ไปแจ้งตำรวจ แต่ไม่มีตำรวจไปคอยคุ้มกันเนื่องจากผู้ลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศสมีเยอะมาก ก็ได้รับความคุ้มครองในระดับพลเมืองคนหนึ่ง” นาย B (อ้างแล้ว)

สอดคล้องกับความเห็นของผู้ลี้ภัย นาย F ซึ่งกล่าวว่าไม่มีใครมาดูแลเลย แต่เมื่อมีปัญหาก็สามารถแจ้งตำรวจได้ ตำรวจก็จะเข้ามาดูแลเหมือนเป็นพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส

“เรื่องความปลอดภัยในการติดตามจากรัฐไทย ไม่ค่อยมีความกังวลเท่าการอยู่ในประเทศที่ 2 ที่ต้องหลบๆ ซ่อนๆ เหมือนเราไร้ตัวตน อยู่ที่นี่ ก็ระมัดระวังตัวตามปกติ ซึ่งหากมีปัญหาอะไรก็โทรไปแจ้งตำรวจ อาจจะมีลักษณะการข่มขู่ ซึ่งในประเทศพัฒนาแล้วอย่างประเทศฝรั่งเศส ความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายชีวิตร่างกาย เป็นเรื่องใหญ่มาก จึงไม่ค่อยเป็นห่วงเท่าไร”

นาย F (อ้างแล้ว)

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า อุปสรรคและสิ่งที่จะต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองของกลุ่มอย่างมีความกังวลในด้านอุปสรรคในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมที่ต้องมีการปรับตัว ส่วนประเด็นเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมือง การลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยทั้งหมดสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผย เมื่อเทียบกับการลี้ภัยไปประเทศที่สอง ซึ่งหากมีการทำกิจกรรมทางการเมืองต้องทำอย่างหลบๆ ซ่อนๆ ส่วนประเด็นเรื่องความปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยมีความกังวลบ้าง แต่อย่างไรการดูแลของประเทศปลายทางก็มีการดูแลตามหลักมนุษยชนและให้ความคุ้มครองตามสิทธิของการเป็นพลเมืองของประเทศนั้น ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่กลุ่มตัวอย่างไปลี้ภัยมาก่อน ซึ่งสถานภาพของกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายหรือเป็นคนชายขอบ

4.6 บทสรุป

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัย ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาจากการรัฐประหารยึดอำนาจโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 และกลุ่มผู้ลี้ภัยเหล่านั้นถูกออกหมายจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. และหมายจับข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นนักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นผู้นำทางการเมือง และเป็นศิลปิน โดยลักษณะการนำนโยบายมาปฏิบัติของรัฐบาล คสช. มีลักษณะการดำเนินนโยบายที่มีการใช้คำสั่งชัดเจนโดยตรง ซึ่งสามารถอธิบายได้ในลักษณะของตัวแบบหลักทฤษฎีเชิงเหตุผล (Rational Model) โดยมีการมอบนโยบายให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง โดยกระบวนการการทำงานของนโยบาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ใน 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีชนชั้นผู้นำ (Elite theory) และทฤษฎีตัวแบบเชิงเหตุผล (Rational Model) กล่าวคือ คสช. ในฐานะชนชั้นผู้นำ จะเป็นคนกำหนดนโยบายจากความปรารถนาและความต้องการของชนชั้นผู้นำประเทศ เนื่องจากประเทศถูกปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมของผู้ปกครองประเทศเพียงคนเดียว ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงเป็นลักษณะทิศทางแบบแนวตั้ง

จากชนชั้นปกครองมาสู่ประชาชน จะเห็นได้ว่าประชาชนที่มีความเห็นต่างจะมีทางเลือกไม่มากนัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยหรือความกังวลที่เกิดขึ้น จึงต้องทำให้เกิดการลี้ภัยเพื่อการเอาตัวรอดเกิดขึ้น

กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัย ได้เลือกหนทางในการหนีเอาตัวรอด โดยใช้กระบวนการลี้ภัย หรือช่องทางหลบหนีในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการเอาตัวรอดจากประเทศต้นทาง โดยจะใช้เส้นทางธรรมชาติ เพื่อเข้าสู่ประเทศปลายทาง และมีบางกลุ่มตัวอย่าง มีการวางแผนเตรียมการ ลี้ภัยไว้ล่วงหน้า กลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จะได้เดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติ เนื่องจากมีวีซ่าที่สามารถเดินทางโดยเครื่องบินเพื่อเข้าประเทศปลายทางในฐานะนักท่องเที่ยวแล้วดำเนินการยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยหลังจากได้มาถึงยังประเทศปลายทางแล้ว การดำรงชีวิตเมื่อเป็นผู้ลี้ภัย มีการใช้ชีวิตที่ลำบาก ตามสภาพของประเทศที่ได้เดินทางไป แต่ก็จะได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มบุคคลที่กลุ่มผู้ลี้ภัย มีเครือข่ายอยู่บ้าง สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยที่ความรู้ในด้านต่าง ๆ ก็จะใช้วิชาชีพที่ติดตัวไปเป็นอาชีพในการประคับประคองชีวิตให้เดินต่อไปได้ เช่น การรับจ้างสอนหนังสือ การรับจ้างเล่นดนตรี การดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรกรรม การหาเงินผ่านช่องทาง Social media เป็นต้น แต่การอยู่อาศัยจะมีลักษณะอยู่รวมกันในบ้าน แชร้อพาร์ทเมนต์ หรือประกอบอาหารเอง เป็นต้น ซึ่งไม่มี ความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการหรือประจำจากหน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ ทั้งสิ้นซึ่งสะท้อนความ เป็นชายขอบ (Marginalized Persons) ของกลุ่มผู้ลี้ภัยในกระบวนการนโยบาย

อย่างไรก็ตาม ความเป็นคนความเป็นชายขอบ (Marginalized Persons) ก็มี องค์กรเอกชน เข้ามาให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัย ตามความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) หรือการส่งไปตั้งรกรากในประเทศ ที่สาม โดยมีหลักการช่วยเหลือสอดคล้องกับกระบวนการและหลักเกณฑ์การพิจารณาสถานภาพของ ผู้ลี้ภัย ภายใต้อนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 และพิธีสารปี ค.ศ. 1957 ว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย โดยกลุ่ม ตัวอย่างที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนนั้น ได้รับการช่วยเหลือดำเนินการประสานงานกับ ประเทศปลายทาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการออกเอกสารที่สำคัญเกี่ยวกับการเดินทาง และสนับสนุนตัวเครื่องบินสำหรับการเดินทาง ส่วนกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยอีกกลุ่มก็ได้รับการสนับสนุน และช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนในการให้ความช่วยเหลือการเข้าถึงสิทธิของการเป็น LGBT ในประเทศที่ลี้ภัย รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองสถานะของการลี้ภัยด้วย

สำหรับอุปสรรคและสิ่งที่จะต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองนั้น กลุ่มตัวอย่างมีความกังวลในด้านอุปสรรคในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมที่ต้องมีการปรับตัว ส่วน ประเด็นเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมือง การลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยทั้งหมด สามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผย เมื่อเทียบกับการลี้ภัยไปประเทศที่สอง ที่การทำ กิจกรรมทางการเมืองต้องทำอย่างหลบๆ ซ่อนๆ ส่วนประเด็นเรื่องความปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัย

มีความกังวลบ้างแต่อย่างไรก็ตามการดูแลของประเทศปลายทางก็มีการดูแลตามหลักมนุษยชนและให้ความคุ้มครองตามสิทธิของการเป็นพลเมืองของประเทศนั้น รายละเอียดสรุปดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 บทสรุปที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองและยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด

ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด	กลุ่มผู้ลี้ภัยที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้า	กลุ่มผู้ลี้ภัยที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า
การเดินทางออกจาประเทศต้นทาง	ใช้กระบวนการลี้ภัยหรือช่องทางหลบหนีในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เช่น ช่องทางธรรมชาติ	เดินทางโดยเครื่องบินโดยใช้วีซ่านักท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว
เอกสารสำคัญในการเดินทาง	ไม่มีเอกสารสำคัญในการเดินทางติดตัวมา แต่มีองค์กรเอกชน ช่วยดำเนินการประสานงานกับประเทศปลายทาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกเอกสารรับรองการเดินทางชั่วคราว	มีการจัดเตรียมเอกสารสำคัญในการเดินทางไว้
ค่าใช้จ่ายการเดินทาง	มีการสนับสนุนจากองค์กรเอกชน และกลุ่มคนในเครือข่าย	รับผิดชอบเอง
การดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัย	ใช้วิชาชีพที่ติดตัวไปเป็นอาชีพในการระคับระคองชีวิตให้เดินต่อไปได้ เช่น การดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรกรรม การหาเงินผ่านช่องทาง Social media เป็นต้น	ใช้วิชาชีพที่ติดตัวไปเป็นอาชีพ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยทางการเมืองในประเทศฝรั่งเศส มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่ออธิบายที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และเพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชน โดยเชื่อมโยงกับมิติในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเหลื่อมล้ำของบุคคลในการเป็นผู้ลี้ภัย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

5.1 บทสรุปที่มาจากผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด

จากวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ข้อ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1) ที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาจากการรัฐประหารยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 22 พ.ค. 2557 และกลุ่มผู้ลี้ภัยดังกล่าวเหล่านั้นถูกออกหมายจับในข้อหาฝ่าฝืนคำสั่ง คสช. และหมายจับข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ โดยลักษณะการนำนโยบายมาปฏิบัติของรัฐบาล คสช. นั้นสามารถอธิบายได้ในลักษณะของ ตัวแบบหลักทฤษฎีเชิงเหตุผล (Rational Model) โดยมีการมอบนโยบายให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการโดยตรง โดยกระบวนการการทำงานของนโยบาย ซึ่งสามารถอธิบายได้ใน 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีชนชั้นผู้นำ (Elite theory) และทฤษฎีตัวแบบเชิงเหตุผล (Rational Model) เนื่องจากประเทศถูกปกครองด้วยระบอบอำนาจนิยมของผู้ปกครองประเทศเพียงคน ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงเป็นลักษณะทิศทางแบบแนวดิ่ง จากชนชั้นปกครองมาสู่ประชาชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประชาชนที่มีความเห็นต่างจะมีทางเลือกไม่มากนัก และเป็นการกำหนดโดยชนชั้นนำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ปลอดภัยหรือความกังวลที่เกิดขึ้น จึงต้องทำให้เกิดการลี้ภัยเพื่อการเอาตัวรอดเกิดขึ้น

การคนไทยต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมือง ศาสนา และวัฒนธรรม และเมื่อกระบวนการยุติธรรมในประเทศไม่เกิดขึ้น คนเหล่านั้นอาจจะต้องตายอยู่ในต่างประเทศ กฎหมายไทยยังมีหลายมาตราที่ผูกโยงกับความมั่นคงของรัฐ ซึ่งปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เช่น กฎหมายอาญา มาตรา 112 เป็นต้น ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นเชื่อว่ากระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยไม่สามารถให้ความคุ้มครองได้ ซึ่งปัญหาหลักของประเทศไทย คือ ประเทศไทยมีกฎหมายจัดการผู้เห็นต่างจากรัฐ และมีการสร้างเงื่อนไขที่เกินเลยไปมาก เวลาที่เกิดการลี้ภัย ส่วนใหญ่จะเกิด

จากการรัฐประหาร และมีการปราบปรามโดยใช้กฎหมายพิเศษให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเป็นกลไกในการรักษาอำนาจของผู้มีอำนาจในสังคม ที่ไปกระทบกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน

รากเหง้าของปัญหาผู้ลี้ภัยเกิดจากความไม่เท่าเทียมของระบบสังคมไทย จึงเกิดความรู้สึกของฝ่ายที่เสียเปรียบต้องออกมาเรียกร้อง ขณะเดียวกันฝ่ายที่เป็นกลุ่มอำนาจเดิม กลุ่มทุนเดิม ที่ต้องการรักษาอำนาจของตัวเอง ไม่ยอมแบ่งอำนาจให้กับประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรากเหง้าที่นำไปสู่ความขัดแย้ง และเมื่อความเห็นต่างทางการเมืองทวีความรุนแรงขึ้น เกิดกลุ่มคนชั้นล่างมากขึ้น ความขัดแย้งมันก็ขยายจากเมืองไปสู่ตำบล ไปสู่หมู่บ้าน เพราะประชาชนเห็นว่าตัวเองถูกปฏิบัติจากรัฐอย่างไม่เท่าเทียม จนท้ายที่สุด ความขัดแย้งก็กลายเป็นข้ออ้างและถูกจัดการด้วยการยึดอำนาจรัฐ เพื่อที่จะปิดปากประชาชนผู้เสียเปรียบที่เขาออกมาตั้งคำถามหรือเรียกร้องความเป็นธรรม

2) ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง วิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัยการได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัย ได้เลือกยุทธศาสตร์ในการหนีเอาตัวรอด โดยใช้กระบวนการลี้ภัยหรือช่องทางหลบหนีในลักษณะแบบไม่เป็นทางการ เพื่อเป็นการเอาตัวรอดจากประเทศต้นทาง และจะใช้เส้นทางธรรมชาติ เพื่อเข้าสู่ประเทศปลายทาง และมีบางกลุ่มตัวอย่างมีการวางแผนเตรียมการลี้ภัยไว้ล่วงหน้า ซึ่งกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้จะไม่ได้เดินทางผ่านช่องทางธรรมชาติ เนื่องจากมีวิซ่าที่สามารถเดินทางโดยเครื่องบินเพื่อเข้าประเทศปลายทางในฐานะนักท่องเที่ยวแล้วดำเนินการยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยหลังจากได้มาถึงยังประเทศปลายทางแล้ว การดำรงชีวิตเมื่อเป็นผู้ลี้ภัย มีการใช้ชีวิตที่ลำบากตามสภาพของประเทศที่ได้เดินทางไป แต่ก็ได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มบุคคลที่กลุ่มผู้ลี้ภัยมีเครือข่ายอยู่บ้าง สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยที่มีความรู้ในด้านต่าง ๆ ก็จะใช้วิชาชีพที่ติดตัวไปเป็นอาชีพในการประคับประคองชีวิตให้เดินต่อไปได้ เช่น การรับจ้างสอนหนังสือ การรับจ้างเล่นดนตรี การดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรกรรม การหาเงินผ่านช่องทาง Social media เป็นต้น ซึ่งไม่มีความช่วยเหลืออย่างเป็นทางการหรือประจำจากหน่วยงานหรือองค์กรใด ๆ ทั้งสิ้นซึ่งสะท้อนความเป็นชายขอบ (Marginalized Persons) ของกลุ่มผู้ลี้ภัยในกระบวนการนโยบาย

ปัญหาของความเป็นคนความเป็นชายขอบ (Marginalized Persons) ก็มีองค์กรเอกชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อรับรองสถานภาพผู้ลี้ภัยตามความคุ้มครองระหว่างประเทศ (international protection) หรือการส่งไปตั้งรกรากในประเทศที่สาม โดยมีหลักการช่วยเหลือสอดคล้องกับกระบวนการและหลักเกณฑ์การพิจารณาสถานภาพของผู้ลี้ภัย ภายใต้อนุสัญญาปี ค.ศ. 1951 และพิธีสารปี ค.ศ. 1957 ว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัย โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนนั้น ได้รับการช่วยเหลือดำเนินการประสานงานกับประเทศปลายทาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการออกเอกสารที่สำคัญเกี่ยวกับการเดินทาง และสนับสนุนตัวเครื่องบินสำหรับการเดินทาง ส่วนกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยอีกกลุ่มก็ได้รับการสนับสนุน

และช่วยเหลือจากองค์กรเอกชนในการให้ความช่วยเหลือการเข้าถึงสิทธิของการเป็น LGBT ในประเทศที่ลี้ภัย รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองสถานะของการลี้ภัยด้วย

สำหรับอุปสรรคและสิ่งที่จะต้องกังวลในการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองนั้น กลุ่มตัวอย่างมีความกังวลในด้านอุปสรรคในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมที่ต้องมีการปรับตัว ส่วนประเด็นเรื่องการเคลื่อนไหวทางการเมือง การลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยทั้งหมดสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเปิดเผย เมื่อเทียบกับการลี้ภัยไปประเทศที่สอง ซึ่งหากมีการทำกิจกรรมทางการเมืองต้องทำอย่างหลบๆ ซ่อนๆ ส่วนประเด็นเรื่องความปลอดภัย กลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยมีความกังวลบ้าง แต่อย่างไรก็ตาม การดูแลความปลอดภัยของประเทศปลายทางก็มีการให้ความคุ้มครองตามหลักมนุษยชนและตามสิทธิของการเป็นพลเมืองของประเทศนั้น

5.2 ข้อค้นพบและการออกแบบแนวนโยบายของรัฐ

จากสรุปผลการศึกษา พบว่า ผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาจากการรัฐประหารยึดอำนาจ โดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และหมายจับข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเป็นนักกิจกรรมที่เคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นผู้นำทางการเมือง และเป็นศิลปิน ที่มีความเห็นต่างจากรัฐ โดยที่กฎหมายไทยยังมีหลายมาตราที่ผูกโยงกับความมั่นคงของรัฐ ซึ่งปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เช่น กฎหมายอาญา มาตรา 112 อีกทั้งรัฐยังมีกฎหมายจัดการผู้เห็นต่างจากรัฐ ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเกิดจากกลไกในการรักษาอำนาจของผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งไปกระทบกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน

“คุณก็เห็นอยู่แล้วว่ามาตรา 112 มันถูกใช้เป็นเครื่องมือมากกว่าคนที่กระทำความผิดจริง ๆ ไซ้ใหม่ แล้วเราจะอยู่กับกฎหมายที่มันไม่ยุติธรรมเหรอ” นาย A (อ้างแล้ว)

“ถ้าเราไม่มีเสรีภาพ เราก็ไม่ใช่มนุษย์ เราไม่ต่างจากสัตว์เลี้ยงในกรงขัง ในเมื่อเราอยู่ในพื้นที่ที่เขารองรับเสรีภาพความเป็นมนุษย์เราได้มากที่สุดในโลก เราก็เลยรู้สึกว่าเป็นมนุษย์ที่นี่ (ฝรั่งเศส)” นาย B (อ้างแล้ว)

ซึ่งจากผลการศึกษารากเหง้าของปัญหาผู้ลี้ภัยทางการเมือง เกิดจากความไม่เท่าเทียมของระบบสังคมไทย จึงเกิดความรู้สึกของฝ่ายที่เสียเปรียบต้องออกมาเรียกร้อง ที่นำไปสู่ความขัดแย้ง

“อยากเห็นสันติภาพ อยากให้เป็นสังคมที่ไม่มีความเหลื่อมล้ำ ไม่มีอภิสิทธิ์ชน ซึ่งหากไม่มีสิ่งเหล่านี้มันจะสร้างความแตกแยกซึ่งเป็นระบบทุนนิยม คือชนชั้นนำ เป็นชนชั้นปกครอง แล้วจะหยุดการกระจายโอกาสและสิ่งที่ไม่เท่าเทียมกันให้กับประชาชน ทั้งในเรื่องของโครงสร้างทางสังคม ซึ่งอาจจะส่วนหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจและสังคมทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างนี้ก็ได้” นาย F (อ้างแล้ว)

“ออกมาต่อสู้เพื่อความเสมอภาคเสรีภาพ ซึ่งทุกคนต้องเสมอภาคกัน คนรวยต้องไม่เอาัดเอาเปรียบคนยากคนจน หรือเอาลูกเอาหลานคนจนไปหาทรัพยากร ทุกคนต้องเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ครอบครัวคนใดคนหนึ่งจะมีสิทธิ์ชนในการเหยียบย่ำคนอื่นที่ไม่มีทางเลือกที่เขาเกิดมาบนความยากจน และคำว่าชนชั้นเป็นสิ่งที่ขัดขวางอุดมการณ์” นาย B (อ้างแล้ว)

“อยากเห็นเสรีภาพของประชาชนมีมากขึ้น อยากเห็นได้ประชาธิปไตยที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง อยากเห็นปัญหาประชาชนผู้ถูกกดขี่ห่มเหงถูกแก้ไขมากขึ้น” นาย C (อ้างแล้ว)

“ผมมองว่าเราต้องการให้ประเทศไทยมีเพียงมาตรฐานเดียว ไม่ว่าใครก็ตาม ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะทางการเมืองก็สามารถวิพากษ์วิจารณ์ได้ ใช้มาตรฐานเดียวกันกับนักการเมืองในการตรวจสอบ แต่นี่ก็จะทำให้ระบบต่าง ๆ มีการตรวจสอบถ่วงดุลอย่างมีระบบ แต่จริง ๆ ความฝันสูงสุดคือ สามารถให้ทุกคนสามารถตรวจสอบกันและกันได้และมันจะไม่เกิดปัญหาในการใช้กฎหมายเพื่อเป็นข้อต่อสู้ที่ทำลายฝ่ายตรงข้าม ทำให้เขาไม่มีโอกาสได้ต่อสู้”

นาย G (อ้างแล้ว)

และนอกจากข้อสรุปจากการวิจัยยังพบว่า ความฝันความต้องการของกลุ่มตัวอย่างผู้สื่งัยไม่ได้มีอะไรที่ต้องการต่อสู้เพื่อตนเองหรือเพื่อให้ตัวเองได้ประโยชน์ พวกเขาเหล่านั้นมีความหวังในชีวิตบั้นปลาย เพื่ออยากเห็นความยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคมไทย ไม่มีกระบวนการยุติธรรมแบบสองมาตรฐาน มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

“สำหรับชีวิตส่วนตัวก็ผมอายุมากแล้ว วัยเกษียณก็ไม่ได้ว่าฝันอะไร เพราะอายุมากแล้ว มีโอกาสจะผลักดันเรื่องความคิดความอ่านอะไร ก็จะผลักดันต่อไปเรื่อย ๆ” นาย B (อ้างแล้ว)

“ซึ่งผมก็คงใช้ชีวิตทั่วไป แต่เพียงแต่ว่าการต่อสู้ต่าง ๆ ก็คงอยู่ในอุดมการณ์ เพราะว่าการต่อสู้เนี่ยมันอยู่ในลมหายใจจนกว่าจะตาย การยื่นหยัดต่อสู้ในเรื่องนี้แล้ว จะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง เราสูญเสียคนไปมากมายจากการลี้ภัยในประเทศคนที่ 2 แล้วก็เราก็ต้องตามขอความเป็นธรรมให้กับบุคคลเหล่านั้น” นาย G (อ้างแล้ว)

“ความไม่ยุติธรรมในประเทศไทย เป็นการถูกเอาัดเอาเปรียบจากชนชั้นปกครอง กฎหมายที่ไม่ใช้กฎหมายกฎหมาย เพราะกฎหมายมี 2 มาตรฐาน กฎหมายที่มีเป็นกฎหมายที่ใช้ปกป้องคนรวย แต่เอาเปรียบประชาชนคนทั่วไป ซึ่งเห็นว่าไม่เป็นธรรม ก็อยากเห็นประชาชนสามารถเข้าถึงเรื่องต่าง ๆ ได้ภายใต้กฎหมายในประเทศไทยที่มันเป็นข้อจำกัด เช่น ประชาชนอยากรู้ อยากสงสัยอะไรก็ไม่มีคามผิดสามารถแสดงความคิดเห็นได้ หลายคน

อาจจะสงสัยว่า คนเราเนี่ยอยากเห็นคนเท่ากันแล้วคนจะมาเท่ากันได้อย่างไร เกิดมาก็ไม่เท่ากันแล้ว ซึ่งในบริบทแบบนั้นมาอาจจะไม่เท่ากันแต่อย่างน้อยกฎหมายมันต้องเท่ากัน เรื่องสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ของคนมันต้องเท่ากัน เพราะทุกคนก็ถือว่าเป็นมนุษย์เท่ากัน กฎหมายต้องมีการปรับปรุงให้มีการพูดถึงในทางสาธารณะให้คนไทยสามารถก้าวที่กล้าคิดกล้าพูดโดยที่ไม่มีความผิด ซึ่งอนาคตก็อยากเป็นคนธรรมดาทั่วไป” นางสาว E (กล่าว)

“และที่สำคัญคือ เราอยากเห็นบ้านเกิดของเรา ประเทศไทยเป็นเหมือนประเทศที่พัฒนาแล้วประเทศหนึ่งในโลก” นาย G (อ้างแล้ว)

จากข้อค้นพบทั้งหมดสามารถนำมาเป็นตัวแบบในการกำหนดแนวนโยบายของรัฐในการกำหนดนโยบายเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เป็นผู้ลี้ภัยจากกระบวนการกฎหมาย การแสวงหาความยุติธรรม เพื่อยุติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศ ถึงแม้คนเหล่านี้จะเป็นคนตัวเล็กตัวน้อย แต่หากรัฐไม่ได้มีการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว ซึ่งวันหนึ่งย่อมขยายวงกว้างออกไปและอาจจะส่งผลกระทบต่อประเทศโดยรวม

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการออกแบบนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นั้น สามารถใช้ตัวแบบทางการเมือง (Political Model) ซึ่งตัวแบบนี้เชื่อว่าความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติเกิดจากความสามารถของผู้เล่น (Players) หรือบุคคลที่เป็นตัวแทนของ องค์กร กลุ่ม หรือสถาบัน และความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกองค์กร ซึ่งในกรณีนี้ก็คืออุดมการณ์ ความคิดของผู้ลี้ภัย ซึ่งถือเป็นความต้องการในการกำหนดปัญหา และผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายเพื่อสนับสนุนต่อแนวคิดและอุดมการณ์ข้างต้น ซึ่งต้องใช้ความสามารถของผู้มีหน้าที่ในการกำหนดแนวนโยบายที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์กับทุกฝ่ายจะเห็นได้ว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเรื่อง การเผชิญหน้า การจัดการความขัดแย้ง การแสวงหาผู้สนับสนุนหรือการยอมรับ การหาข้อต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หน่วยงาน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ความเป็นไปได้ของความสำเร็จของนโยบายจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการเจรจา สถานะของอำนาจ และทรัพยากรที่มีอยู่ของหน่วยงานในฐานะที่จะใช้ เป็นเครื่องมือต่อรองของบุคคลที่เป็นตัวแทนขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับ นโยบาย การสนับสนุนจากนักการเมือง สื่อมวลชน กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ บุคคลสำคัญ ต่าง ๆ รวมถึงสภาพความแตกต่างทางด้านบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญในการ ต่อรองของผู้เล่นแต่ละคน ซึ่งอาจจะต้องใช้แนวคิดแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง ตามแนวทางของ John Paul Lederach ซึ่งมีจุดเด่นที่สำคัญ คือ เป็นแนวคิดที่พัฒนาขึ้นเพื่อใช้ได้ดีกับความขัดแย้งที่มีลักษณะอสมมาตรและความขัดแย้งรุนแรงที่ยืดเยื้อ และมีจุดมุ่งเน้นที่ตัวความขัดแย้งในแง่มุมมองต่าง ๆ ทั้งลักษณะและบริบทที่ความขัดแย้งฝังตัวอยู่

แนวคิดเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง คือ การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลก็อาจถูกเหนี่ยวรั้ง (constrained) โดยบริบทเชิงโครงสร้าง ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับพฤติกรรมทางสังคม (social action) ก็เป็นเงื่อนไขของการผลิตซ้ำรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในสังคมนั้นด้วย โดยเงื่อนไขทั้งสองระดับจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ซึ่งหากความขัดแย้งเกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมอันเอื้อโอกาสเฉพาะบางกลุ่มจึงหลีกเลี่ยงการเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเหล่านั้นไม่ได้ แม้ว่าจะจะเป็นเพียงการตั้งคำถามและท้าทายความชอบธรรมของโครงสร้างเหล่านั้นด้วยการสร้างความตระหนักและการแสดงออกของตัวแสดงที่เป็นปัจเจกและชุมชน จึงต้องเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 อย่าง ดังนี้

(1) **ปัจจัยภายใน** (ฝ่ายต่าง ๆ ในความขัดแย้ง) เป็นปัจจัยที่จะต้องศึกษาระบบการตัดสินใจของกลุ่มต่าง ๆ ในความขัดแย้ง รวมทั้งความต้องการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งที่พวกเขาเกี่ยวข้องอยู่ เช่น ปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ เป้าหมาย (ends) และวิธีการ (means) หรือวิถีในการบรรลุเป้าหมาย ปัจจัยเชิงองค์กรและการเปลี่ยนแปลงจากภายในองค์กร เป็นการพิจารณาการจัดองค์กร โดยเฉพาะการสร้างสมดุลทางอำนาจภายในกลุ่มของฝ่ายต่าง ๆ ที่ขัดแย้งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลที่ดีต่อการเปลี่ยนผ่าน และประการสุดท้าย ปัจจัยโครงสร้างภายในสังคม ได้แก่ โครงสร้างด้านเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ และลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม การกำหนดนโยบายความยุติธรรมในช่วงเปลี่ยนผ่าน (transitional justice) ก็คือการให้ทุกฝ่ายมาแสดงตัวว่าทำผิดอะไรไปบ้าง และไปคู่อีกฝ่ายว่าได้รับผลกระทบอะไรจากการกระทำผิดของเรา ซึ่งกระบวนการนี้จะทำให้เห็นว่าบางการกระทำ เราทำไปโดยไม่ได้ตั้งใจ และบางการกระทำมันเกิดผลไม่ใช่อะไร เามาเปิดเผยต่อสาธารณะ คนที่เป็นผู้สั่งการต้องเข้ากระบวนการตามกฎหมาย เช่นเดียวกับนโยบายของ Nelson Mandela

อีกทั้งการกำหนดนโยบายรัฐ เพื่อส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม เคารพในความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ถิ่นกำเนิด ความเชื่อ และอุดมการณ์ ที่จะนำไปสู่ความเป็น ‘ประชาชาติ’ ที่ชาติคือประชาชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำทั้งด้านสิทธิ โอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรี ตลอดจนลดปัจจัยเสี่ยงต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งเสริมสร้างระบบสวัสดิการทางสังคมแก่ประชาชน เพราะเชื่อว่าการแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรม ต้องใช้กระบวนการประชาธิปไตยและความยุติธรรมบนฐานการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนตามแนวทางสันติวิธี และรัฐต้องมีหน้าที่อำนวยความสะดวกอย่างเท่าเทียม ต้องไม่ใช้วิธีการแก้ไขโดยใช้กำลังหรืออำนาจเผด็จการที่ไม่เป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย หรือกระทำการใด ๆ ให้ประชาชนหวาดกลัวและจำยอม และประการสำคัญรัฐต้องไม่สร้างเงื่อนไขที่เป็นสิ่งที่ฝ่ายผู้มีอำนาจสร้างขึ้นมา เช่น “ผู้ลี้ภัยคือคนล้มเจ้า” แต่ควรดำเนินการใช้วิธีพูดคุย ซึ่งจะต้องก้าวข้ามมายาคติว่าอีกฝ่ายจะมาล้มเรา ทำลายเรา ไม่รักชาติ เมื่อเป็นอย่างนั้นได้ บทบาทของรัฐที่คอยเข้าไปยุ่งกับชีวิตประชาชนก็จะลดลง และรัฐควรไปจัดการเรื่องงบประมาณ และเน้นการกระจายอำนาจให้ลงไปที่ประชาชน ซึ่งเมื่อประชาชนมีอำนาจ สามารถจัดการกับชีวิตตัวเองได้เต็มศักยภาพ รัฐมองประชาชนอย่างเท่าเทียม เคารพศักดิ์ศรีและสิทธิเสรีภาพ ความหวาดระแวงและขัดแย้งก็จะน้อยลง ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้

(2) **ปัจจัยภายนอก/ ปัจจัยสภาพแวดล้อม** ประกอบด้วย ปัจจัยโครงสร้างภายนอก ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการการสร้างแนวนโยบายที่เป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย มีกระบวนการตรวจสอบ ที่สามารถส่งผลเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งภายในประเทศ ซึ่งอาจจะต้องมีความสอดคล้องกับสนธิสัญญา อนุสัญญา และความตกลงว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคี

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งความเห็นต่างทางการเมืองในทุกสังคม ถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่มีสังคมใดที่ปราศจากความขัดแย้งทางการเมือง การสร้างความปรองดองให้เกิดขึ้นภายในสังคมไทยจำเป็นต้องอาศัยทั้งเวลาและการดำเนินการที่มีหลักการ แบบแผน กระบวนการ และกลไกในการขับเคลื่อน ที่จะช่วยให้เกิดการ มองอย่างเป็นระบบ แยกแยะ การทำความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา การแสวงหาแนวทางแก้ไข รวมทั้งการป้องกันไม่ให้ความขัดแย้งขยายตัวและเกิดขึ้นซ้ำได้ด้วยมาตรการทางกฎหมายและนโยบายสาธารณะ ทั้งนี้ ยังต้องอาศัยการสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างความปรองดอง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการปฏิรูปปรับเปลี่ยนในเชิงกรอบแนวคิดและเชิงโครงสร้างที่มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดสมดุลในมิติของการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สร้างวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศที่ตั้งอยู่บนฐานของความมั่นคงของมนุษย์และหลักของนิติรัฐ นิติธรรม ส่งเสริมคุณค่าของพหุวัฒนธรรม ที่คนในสังคมเคารพและอยู่ร่วมกันได้ แม้มีความคิดเห็นและการให้คุณค่าในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน แต่ก็ยังอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสังคม และสัมพันธ์กันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกันได้ มีสำนึกรับผิดชอบผลจากการกระทำของตน ไม่กดขี่เอารัดเอาเปรียบ และตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้อื่น

5.3 ข้อเสนอสำหรับการวิจัยในอนาคต

การศึกษาผู้ลี้ภัยทางการเมืองกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอด กรณีศึกษา คนไทยผู้ลี้ภัยการเมืองในประเทศฝรั่งเศส เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายที่มาของการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวคิด อุดมการณ์ และเพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งวิธีการเข้าถึงที่อยู่อาศัย การได้รับความช่วยเหลือ รวมทั้งอุปสรรคต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ หลักกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิมนุษยชน โดยเชื่อมโยงกับมิติในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ความเหลื่อมล้ำของบุคคลในการเป็นผู้ลี้ภัย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษามีความเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของสังคม ซึ่งอาจจะต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม ในเรื่อง ทฤษฎีการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งในเชิงกระบวนการซึ่งให้ความสนใจในด้านพลวัตทางสังคม รวมทั้งศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของผู้ลี้ภัยเพื่อทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งและคุณธรรม เพื่อจะสามารถวิเคราะห์แนวนโยบาย และสามารถนำเอาแนวคิดของการศึกษามาใช้กำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

- Bernard, William S. "Immigrants and Refugees: Their Similarities, Differences, and Needs." *International Migration* 14, no. 4 (1976): 267-80.
- Chimni, Bhupinder Singh. *International Refugee Law: A Reader*. SAGE Publications Pvt. Limited, 2000.
- Goodwin-Gill, Guy S, and Jane McAdam. *The Refugee in International Law*. Oxford University Press, 2007.
- Hathaway, James C. *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge University Press, 2005.
- Keely, Charles B. "The International Refugee Regime (S): The End of the Cold War Matters." *International Migration Review* 35, no. 1 (2001): 303-14.
- Lederach, John Paul. *Preparing for Peace: Conflict Transformation across Cultures*. Syracuse University Press, 1996.
- . "Sustainable Reconciliation in Divided Societies." *Washington, DC: USIP* (1997).
- Lee, Everett S. "A Theory of Migration." *Demography* 3, no. 1 (1966): 47-57.
- Ravenstein, Ernest George. "The Laws of Migration." *Journal of the royal statistical society* 52, no. 2 (1889): 241-305.
- United Nations High Commissioner for Refugees. "Figures at a Glance." 2020. <https://www.unhcr.org/asia/figures-at-a-glance.html>.
- เผชิญวิษณุ แสนดี. "สถานะและสิทธิพื้นฐานของผู้ลี้ภัยในเขตเมืองในประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขากฎหมายระหว่างประเทศ., 2557.
- กระทรวงยุติธรรม, กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ. สารสำคัญอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประทุษร้ายหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี(CAT), 2561.
- ชาย โพธิสิตา. ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ : คู่มือนักศึกษาและนักวิจัยสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2562.
- ธนวิศิษฐ์ มหพทธีไพศาล. "ปัญหาและสู่ทางการคุ้มครอง สิทธิผู้ลี้ภัยเด็กตามกฎหมายระหว่างประเทศ: ศึกษากรณีประเทศไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์, สาขานิติศาสตร์., 2551.
- บีบีซีไทย. "ผู้ลี้ภัยทางการเมือง : คนเห็นต่างหรือพวกหนักแผ่นดิน." (สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มกราคม 2563),

2562. https://www.bbc.com/thai/extra/Y0IB3TOXys/thai_exiles.

มยุรี อนุมานราชธน. นโยบาย สาธารณะ: แนว ความ คิด กระบวนการ และ การ วิเคราะห์. กรุงเทพฯ: หจก. เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด, 2556.

วชิราภรณ์ กฤษเจริญ. "หลักการห้ามผลัดกันกลับกับสิทธิของผู้ลี้ภัยและผู้พลัดถิ่นในกฎหมายระหว่างประเทศ." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขา กฎหมายระหว่างประเทศ., 2553.

วรเดช จันทรศร. ทฤษฎีการนำนโยบายไปปฏิบัติ *an Integrated Theory of Public Policy Implementation*. กรุงเทพฯ: หจก. สหยาบล็อคและการพิมพ์ จำกัด, 2548.

วันรบ วราราชกูร์. "ผู้ลี้ภัยเขตเมืองในประเทศไทยกับยุทธศาสตร์การเอาตัวรอดทางเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาผู้ลี้ภัยจากประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์., 2561.

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. "รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนหลังรัฐประหาร ปี 2557 กระบวนการยุติธรรมลายพรายภายใต้ คสช.", (สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2563).
https://www.tlhr2014.com/?wpfb_dl=20.

อนุกุล บุญญบาล. "ปัญหาและลู่ทางการใช้ข้อบัญญัติไม่ให้สถานภาพผู้ลี้ภัย (หลัก Exclusion Clause) ตามอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพของผู้ลี้ภัย 1951." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์, สาขานิติศาสตร์., 2551.

ภาคผนวก

คำถามสัมภาษณ์

ผู้วิจัยมีการจัดเตรียมคำถามหลักของการสัมภาษณ์ไว้เป็นมาตรฐานซึ่งใช้ในการถามกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัยที่ถูกลี้ภัยมาทุกราย และมีคำถามเพิ่มเติมที่มีการปรับเปลี่ยนไปตามเนื้อหาของการสัมภาษณ์ของแต่ละกลุ่มตัวอย่างผู้ลี้ภัย โดยชุดคำถามหลักที่เป็นมาตรฐานในการใช้สัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

คำถามที่ 1 ที่มาของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองเริ่มต้นจากอะไร

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงความเป็นมาของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง แนวความคิดและสิ่งที่ทำให้กลายมาเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของที่มาที่ไปในการกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

คำถามที่ 2 การให้ความช่วยเหลือในการเริ่มต้นของการลี้ภัย มีหน่วยงานใดบ้างที่ให้ความช่วยเหลือมีจุดเริ่มต้นอย่างไรบ้างและมีการวางแผนการลี้ภัยอย่างไรบ้าง

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงการช่วยเหลือของบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยทางการเมือง รวมทั้งหาคำตอบถึงจุดเริ่มต้น วิธีการและการวางแผนในการเลือกหนทางหนีเอาตัวรอดจากประเทศต้นทาง และยุทธศาสตร์ในการวางแผนการลี้ภัย

คำถามที่ 3 การดำรงชีวิตในฐานะผู้ลี้ภัยทางการเมืองเป็นอย่างไรบ้าง

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงชีวิตความเป็นอยู่เมื่อเป็นกลายเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง วิธีการเอาตัวรอด การประกอบอาชีพ หรือการทำกิจกรรมทางการเมือง

คำถามที่ 4 มีองค์กรเอกชนอื่นที่ให้ความช่วยเหลืออะไรบ้างหรือไม่ และช่วยเหลือในด้านใดบ้าง

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบความช่วยเหลือขององค์กรเอกชนอื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยทางการเมือง นอกเหนือจากความช่วยเหลือจากคำถามที่ 2 มีการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยทางการเมืองอย่างไรบ้าง ข้อจำกัดของการช่วยเหลือมีอะไรบ้าง

คำถามที่ 5 ทำไมถึงอยากมาลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศส และทำไมผู้ลี้ภัยการเมืองส่วนใหญ่ไม่มาลี้ภัยในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่แรก

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบในการอธิบายปัจจัยดึงดูดหรือปัจจัยผลัก (Push and Pull hypothesis) ของการอพยพย้ายถิ่นของผู้ลี้ภัย ว่ามีความสอดคล้องตามทฤษฎี

ดังกล่าวหรือไม่อย่างไร อีกทั้งเพื่อให้ทราบถึงเหตุผลและปัจจัยสำคัญของการเลือกประเทศที่จะไป
 ถิ่นของผู้ลี้ภัยทางการเมือง

คำถามที่ 6 ทำไมผู้ลี้ภัยที่มีสถานะทางสังคมแตกต่างกันมีผลต่อการขอลี้ภัย
 หรือไม่ อย่างไร

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบในการอธิบายปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการ
 ขอลี้ภัยทางการเมือง ซึ่งจากคำถามหมายรวมถึงสถานะทางสังคม ความแตกต่างของผู้ลี้ภัยที่เป็น
 บุคคลสาธารณะกับผู้ลี้ภัยที่ไม่ได้เป็นบุคคลสาธารณะมีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

คำถามที่ 7 เมื่อเป็นผู้ลี้ภัยของรัฐนั้น ๆ แล้ว มีข้อจำกัดในการต่อสู้เพื่อ
 อุดมการณ์ของเราไม่หรือไม่

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงข้อจำกัดของประเทศปลายทางในการรับ
 ผู้ลี้ภัย และผู้ลี้ภัยทางการเมืองเมื่อได้รับสถานะของการเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมืองแล้วมีข้อจำกัด
 อะไรบ้างในการเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์

คำถามที่ 8 ความฝันของตัวเองในปัจจุบันและอนาคตที่อยากเห็นเมื่อได้เป็น
 ผู้ลี้ภัยแล้ว

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงความความคิดและตัวตนของการเป็น
 ผู้ลี้ภัยทางการเมือง เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจนกลายมาเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง

คำถามที่ 9 ประเทศไทยที่อยากเห็นในมุมมองของผู้ลี้ภัยทางการเมือง คืออะไร
 และความต้องการต่อการกำหนดนโยบายของไทยเป็นอย่างไรบ้าง

คำถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อหาคำตอบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ลี้ภัยทาง
 การเมืองต่อการกำหนดแนวนโยบายของรัฐ ซึ่งนโยบายรัฐของประเทศต้นทางมีผลเป็นการผลักดัน
 ให้พวกเขาเหล่านี้เกิดการลี้ภัย ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่ได้รับผลกระทบและการแสวงหา
 ข้อเท็จจริง จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายต่อผู้ลี้ภัยทางการเมืองได้อย่างเหมาะสมตามของบริบท
 สังคม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พร้อมพงษ์ วงศ์ราษฎร์
วัน เดือน ปี เกิด	6 มีนาคม 2530
สถานที่เกิด	จังหวัดพะเยา
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	Email : prompongw@gmail.com

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY